

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Adeline Nadarjan

**SEKSUAALTEENUSTE OSTMISE KRIMINALISEERIMISE VÕIMALIKUD
MÕJUD EESTIS ROOTSI JA SOOME KOGEMUSTE PÕHJAL**

Magistritöö

Juhendaja: Prof. Jaan Ginter

Tartu 2014

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. SEKSUAALTEENUSTE OSTMISE KRIMINALISEERIMISEST ÜLDISELT	7
1.1. Seksuaalteenuse olemus.....	7
1.2. Teoreetilised vaatenurgad prostitutsioonile ja selle tõkestamisele	9
1.3. Seksuaalteenuste ostjad.....	13
1.3.1. Seksi ostmise põhjused.....	17
1.4. Seksi ostmise kriminaliseerimine Euroopas	19
1.4.1. Rootsi	20
1.4.2. Soome.....	22
1.4.3. Norra.....	23
1.4.4. Island	23
1.4.5. Ühendkuningriik.....	24
2. EESTI VALMISOLEK SEKSUAALTEENUSTE OSTMISE KRIMINALISEERIMISEKS	25
2.1. Prostituudi õiguslik olukord Eestis	25
2.2. Prostitutsiooni karistusõiguslik reguleerimine.....	26
2.3. Prostitutsioon viimastel aastatel.....	29
2.4. Seksi ostmine alaealiselt	32
2.5. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimisest meedias	35
2.6. Vahekokkuvõte	37
3. SEKSUAALTEENUSTE OSTMISE KRIMINALISEERIMISE VÕIMALIKUD MÕJUD ROOTSI JA SOOME KOGEMUSTE PÕHJAL.....	38
3.1. Riikide võrreldavus.....	38
3.2. Prostitutsiooniga seotud kuritegevus Rootsis	40
3.3. Rootsis täheldatud mõjud pärast seksi ostmise kriminaliseerimist.....	42
3.3.1. Tänavprostitutsioonis osalevate isikute arvu vähenemine	43
3.3.2. Interneti rolli suurenemine	45
3.3.3. Seksuaalteenuseid pakkuvate asutuste vähenemine.....	46
3.3.4. Kahju hüvitamise probleemid	47
3.3.5. Karistuspraktika	50
3.3.6. Mõju inimkaubandusele	52
3.3.7. Alaealised prostitutsiooniäris	52

3.4. Kriitika Rootsi lähenemise kohta.....	53
3.5. Seksi ostmise keelu rakendamine Soomes.....	55
3.5.1. Näiteid Soome kohtupraktikast	57
3.6. Vahekokkuvõte	59
3.7. Võimalikud koosseisud.....	60
KOKKUVÕTE	62
SUMMARY	64
LÜHENDID	70
KASUTATUD MATERJALID.....	71

Sissejuhatus

Prostitutsioon on nähtus, mille kohta armastatakse öelda, et see on alati olemas olnud. Läbi õiguse ajaloo on seda siiski kõikvõimalikel viisidel reguleerida püütud. Tänapäeval võib ainuüksi Euroopas täheldada täiesti vastandlikke kriminaalpoliitilisi lähenemisi. Käesolev töö on pühendatud seksi ostmise kriminaliseerimisele. Töö eesmärk on uurida, milliseid tulemusi selline lähenemine teistes riikides andnud on ning analüüsida, kas see oleks Eesti jaoks sobiv kriminaalpoliitiline samm. Teema on oluline, sest üha rohkem riike kaaluvad prostitutsiooni reguleerimist ostjate tegevuse kriminaliseerimise kaudu. Kuna Eestis on alaealiselt seksi ostmine juba kriminaliseeritud, võib üldine seksuaalteenuste ostmise keeld olla seadusandja järgmine plaan. Iga kriminaalpoliitiline otsus eeldab aga põhjalikku uurimistööd. Autor loodab käesoleva tööga sellesse panustada.

Prostitutsiooni õiguslikust reguleerimisest on kirjutatud palju, kuid seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimist kui üht reguleerimise viisi ei ole magistr töö raames siiani käsitletud. Maarja-Liisa Masingu bakalaureusetöös on jõutud järeldusele, et kuna vahendajate karistamine ei ole aidanud prostitutsiooni piisaval määral tõkestada, oleks mõistlikum kaaluda mõne teise riigi süsteemi ülevõtmist. Rootsis kehtivat seksi ostmise keeldu nimetatakse variandiks, mida tasub kaaluda.¹ Nimetatud bakalaureusetöö pärineb aga 2005. aastast ning teema vajab uutele andmetele tuginevat põhjalikumat uurimist.

Esimeses peatükis on lahti seletatud üldisemat laadi küsimused. Autor alustab seksuaalteenuste mõistest, sest ilma selleta ei ole võimalik aru saada, mille kriminaliseerimine kõne all on. Seejärel on tehtud ülevaade erinevatest teoreetilistest lähenemistest prostitutsioonile ja selle õiguslikule reguleerimisele. Üks nendest on feministlik käsitlus, mis aitab paremini mõista Rootsis võetud seisukohta, et prostitutsioon on meeste vägivald naiste vastu. Seksi ostjate tegevuse kriminaliseerimiseks tuleb mõista, kes seksi ostjad üldse on ning miks nad intiimteenusid vajavad. Selle kohta saab infot uuringutest, mis tuginevad seksi ostnud meeste kogemustele. Käesolevas töös kasutab autor üht Ühendkuningriigis ja üht Eestis läbi viidud uuringut. Eriti oluline on välja selgitada, kas tasulist seksi tarbivad mehed teevad seda hädavajadusest või on see neile pigem meelelahutuseks. Samuti huvitab autorit see, kuidas nemad prostituutide olukorda tajuvad ning kuivõrd teadlikud nad prostitutsiooniäri kahjulikest mõjudest on. Pärast seksi ostmise kriminaliseerimist puudutavate üldiste küsimuste lahtiseletamist tulevad vaatluse alla konkreetsed seksi ostmise kriminaliseerimise viisid, mis võivad riigiti erineda. Näiteks Rootsis kehtib alates 1999. aastast üldine

¹ M.L. Masing. Õiguse roll prostitutsiooni reguleerimisel – kas Eestil on midagi õppida Rootsi ja Läti kogemustest? Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool: 2005, lk 41.

seksuaalteenuste ostmise keeld. Prostitutsiooni käsitletakse naistevastase vägivallana. Prostitutsiooniäri olemasolu põhjusena nähakse isikuid, kes tekitavad seksuaalteenuste järele nõudlust. Selles nähakse seksi ostjate karistamise põhjendust. Hiljem võtsid Norra ja Island samasuguse lähenemise omaks. Soomes on valitud mõnevõrra teistsugune lahendus. Nimelt otsustati 2006. aastal kriminaliseerida seksi ostmise inimkaubanduse ohvritelt või vahendatud prostituutidelt. Seega jäi seksi ostmise iseseisvalt tegutseva prostituudi käest seaduslikuks. Mõnevõrra sarnane lähenemine kehtib ka Ühendkuningriigis, kus ei tohi seksi osta sunnile allutatud prostituudilt. Seksi ostmise kriminaliseerimine on plaanis ka näiteks Prantsusmaal, kuid autor otsustas käsitleda ainult selliseid riike, kus on kehtiv regulatsioon olemas.

Teine peatükk on pühendatud sellele, kas Eesti õiguskord on seksi ostmise kriminaliseerimise jaoks valmis ning vajab seda. Selleks teeb autor põhjaliku ülevaate prostitutsiooniga seotud õiguslikust regulatsioonist. Alustuseks selgitatakse välja prostituudi õiguslik olukord Eestis. Seejärel teeb autor ülevaate prostitutsiooni karistusõiguslikust reguleerimisest alates Nõukogude ajast ning lõpetades viimaste asjakohaste muudatustega. Õigusliku regulatsiooni muutumise uurimine annab ülevaate varasemate kriminaalpoliitiliste lähenemiste olemusest, nende efektiivsusest ning muudatuste elluviimisele kulunud ajast. Need teadmised aitavad langetada tulevasi valikuid. Lisaks õiguskorra uurimisele teeb autor ülevaate prostitutsiooni olukorrast Eestis viimastel aastatel, et selgitada välja, kuivõrd suur probleem see tegelikult on. Vaatluse alla on võetud prostitutsiooniga seotud registreeritud kuritegude arv aastatel 2009-2013 ning aastatel 2009-2013 tehtud kohtulahendid. Prostitutsiooniga seotud kuritegude all peab autor silmas inimkaubandust, kupeldamist, prostitutsioonile kaasaaitamist, alaealise prostitutsioonile kallutamist ning alaealise prostitutsioonile kaasaaitamist. Läbiviidud seadusemuudatuste tõttu on mõned neist koosseisudest juba kehtetud. Eraldi alapeatükk on pühendatud alaealiselt seksi ostmise koosseisule, mis jõustus alles eelmise aasta detsembris. Seega on Eestis juba praegu vaja teada, millised mõjud seksi ostmise kriminaliseerimisega kaasneda võivad, kuigi koosseis puudutab ainult alaealisi. Autor pidas vajalikuks uurida ka avalikku arvamust, sest millegi kriminaliseerimisest ei ole mõtet rääkida, kui selle vastu pole huvi ilmutatud. Prostitutsiooni teemadel on Eestis üsna palju diskuteeritud ning autor uurib välja, millised seisukohad praegu domineerivad ning kas need räägivad seksi ostmise kriminaliseerimise kasuks.

Kolmandas peatükis on vaatluse all Rootsis ja Soomes täheldatud mõjud pärast seksi ostmise kriminaliseerimist. Autor valis välja just need kaks riiki, sest kummaski on seksi ostmise keeld erinev. Rootsis puudutab see kõiki seksuaalteenuseid, aga Soomes vahendatud ehk kõrvalisele isikule kasu toovaid seksuaalteenuseid. Esmalt võrdleb autor Rootsit ja Soomet

Eestiga, sest kui nõudlus seksuaalteenuste järele ning prostitutsiooni üldine olukord on liiga erinevad, ei saa teistes riikides täheldatud mõjusid Eestis oodata. Seejärel uurib autor Rootsi kriminaalstatistikat, et selgitada välja, kuidas prostitutsiooniga seotud registreeritud kuritegude arv on aastate jooksul muutunud. Sellele järgneb Rootsis tehtud seksi ostmise keelu mõjude analüüs, mille andmed on saadud erinevatest uuringutest. Igale olulisemale tähelepanekule on pühendatud eraldi alapunkt. Et mitte piirduda ainult Rootsis tehtud mõjude analüüsiga, otsustas autor uurida ka muudest allikatest pärinevat kriitikat seksi ostmise kriminaliseerimise kohta.

Kuna Soomes pole niivõrd ulatuslikku mõjude analüüsi autorile teadaolevalt läbi viidud, piirdub alapeatükk eelkõige kriminaalstatistika ning karistuspraktikaga. Lisaks tehakse lühike ülevaade diskussioonidest, mis seksi ostmise kriminaliseerimisele järgnesid.

Kõige eelneva põhjal teeb autor järelduse, kas ja millisel määral on seksi ostmise kriminaliseerimine Rootsis ja Soomes ennast ära tasunud. Juhuks, kui Eesti peaks kunagi seksi ostmise kriminaliseerima, pühendas autor eraldi alapeatüki sellele, millised koosseisud oleks Eesti seadusandjal võimalik karistusseadustikku² (KarS) lisada. Üks valik lähtuks Rootsi mudelist ning teine Soome mudelist. Autor ei arutle normitehniliste küsimuste üle, vaid paneb pigem rõhku seksuaalteenuste ostmise koosseisu võimalikule paiknemisele KarS-i süstemaatikas ning sanktsioonile.

Käesolev töö on võrdlev ning tugineb eelkõige empiirilisele materjalile. Lisaks võrdlevale meetodile on kasutatud analüüsi, sünteesi ning ajaloolist meetodit. Kuna autor rootsi ega soome keelt ei oska, on enamik kasutatud materjalidest inglise keeles. Tegemist on rahvusvahelist huvi pakkuva temaga ning seetõttu on ingliskeelsete materjalide hulk piisav.

Autor tänab juhendajat metoodika valiku ja parandusettepanekute eest.

Hüpotees: seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimine vähendab nõudlust seksuaalteenuste järele ning pärsib seeläbi prostitutsiooniäri tervikuna.

² RT I, 26.02.2014, 6.

1. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimisest üldiselt

1.1. Seksuaalteenuse olemus

Selleks, et seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise teemal arutleda saaks, tuleb esmalt aru saada, mida seksuaalteenused endast kujutavad. Lihtsustatult öeldes on tegemist tasulise seksiga, mida pakuvad prostituudid. Näilise lihtsuse taga on peidus mitmeid küsimusi, millele vastamata ei saaks käesolevat magistritööd kirjutada. Seega tuleb esimese sammuna luua selge pilt seksuaalteenuse osutajast ja seksuaalteenuse enda olemusest.

Prostitutsiooni definitsioonid võib jagada kahte gruppi: sotsiaalsed definitsioonid ja õiguslikud definitsioonid.³ Sotsiaalseid definitsioone kokku võttes kujutab prostitutsioon endast seksuaalsuhteid, mille eest tuleb tasuda kas rahas või natuuras ning mida iseloomustab valimatu seksuaalelu ja emotsionaalne tundetus. Jurist ja kirjanik Richard Goodall on selgitanud prostituudi tegevust järgnevalt: „Seksi müümine isiku poolt, kes teenib kas kogu või osa oma sissetulekust valimatult, tahtlikult ja emotsionaalse pühendumuseta seksuaalteenuseid osutades, küsides selle eest eelnevalt tasu, mis ei pea olema sularahas.“⁴ Prostitutsiooni õiguslikud definitsioonid leiab seadustest ja kohtuotsustest. Näiteks Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on defineerinud prostitutsiooni järgnevalt: „Prostitutsiooniga on tegemist siis, kui sellesse on kaasatud naised, kes pakuvad oma kehasid valimatult meestele seksuaalvahekorda astumiseks.“⁵ 1968. aastal selgitas Oregoni ülemkohus prostituudiks olemist järgnevalt: „Põhiline omadus, mis eristab prostituuti teistest naistest, kes on astunud ebaseaduslikku seksuaalvahekorda, on valimatus, millega ta end meestele pakub.“⁶ Nimetatud valimatust ei ole täpsemalt lahti seletatud. Tõenäoliselt on mõeldud seda, et teoreetiliselt võib igäi seksuaalteenust osta, kui ta ebameeldiv või ohtlik ei tundu. Muud kriteeriumid kliendi valikul rolli ei mängi, sest omavaheline suhtlus toimub lühikese aja jooksul. Vanematele definitsioonidele on omane teatud sookesksus. Need lähtuvad arusaamast, et prostituut on alati naissoost ning tema klient meessoost. Praeguseks on osapoolte sugu oma tähtsuse minetanud ning põhirõhk on seksuaalteenuse osutamisel kui sellisel.

Eestikeelsest juriidilisest kirjandusest leiab prostitutsiooni kohta järgneva määratluse: „Prostitutsiooni all mõeldakse tasulist seksuaalpartnerlust, partnerile tasu eest seksuaalse rahulduse pakkumist. Tavaliselt peetakse õigusliku regulatsiooniga silmas avalikku ehk elukutselist prostitutsiooni, mingil määral ka harrastusprostituuti. Elukutseline

³ R.B. Flowers. The Prostitution of Women and Girls. McFarland 1998, lk 6.

⁴ Samas, lk 7.

⁵ Samas.

⁶ Samas, lk 8.

prostitueerimine tähendab süstemaatilist seksuaalpartnerlust, mis on isikule ainus või põhiline tegevusala ja sissetulekuallikas. Harrastusprostitutsiooniga tegeleb isik põhitöö kõrvalt.“⁷ Järgmisena tuleb aru saada, mida seksuaalteenus endast kujutab. Õiguskirjanduses on öeldud, et pakutav teenus peab seisnema kas suguühenduses või sugukire muus rahuldamises.⁸ Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et suguühendusega on tegemist siis, kui seksuaalse iseloomuga tegevusse on vähemalt ühelt poolt kaasatud suguorgan.⁹ Kui seksuaalse iseloomuga tegevus ei vasta suguühenduse kriteeriumitele, liigitub see muul viisil sugulise kire rahuldamiseks. Kirjanduses on täpsustatud, et sugulise kire muul viisil rahuldamiseks saab muuhulgas pidada eneserahuldamist, suguelundite ja muude erogeensete piirkondade puudutamist, keha paljastamist ja isikule suguühenduse esitlemist.¹⁰

Kohtupraktikas on tõusetunud küsimus, kas erootilist massaaži saab pidada prostitutsiooniks. Näiteks ühes 2010. aasta kaasuses oli isikule esitatud süüdistus KarS § 268¹ lg 1 järgi prostitutsioonile muul viisil kaasaaitamises. Süüdistuse kohaselt oli süüdistatav pannud Internetti kuulutused, mis reklaamisid tasulisi seksuaalteenuseid. Reklaamides mainitud naised, kes antud kriminaalasjas tunnistajatena üle kuulati, nimetasid osutatavat teenust erootiliseks massaažiks. Kohus leidis, et teenuse olemuse määratlemiseks tuleb hinnata, mida tunnistajate sõnade kohaselt erootiline massaaž nende jaoks tähendas. Kuna kõik tunnistajad mainisid teenuse kirjeldamisel seksuaalse rahulduse saamist kliendi poolt, jõudis kohus järeldusele, et tegemist oli tasu eest seksuaalse rahulduse pakkumisega suguühendusest erineval viisil.¹¹ Ka ühes 2011. aasta kriminaalasjas tõusetus sama küsimus. Kaitsja hinnangul ei olnud tasuline erootilise massaaži teenus käsitatav prostitutsioonina. Ringkonnakohus tegi siingi tunnistajatena ülekuulatud teenuse osutajate ütluste põhjal järelduse, et tegemist oli seksuaalse rahulduse pakkumisega suguühendusest erineval viisil.¹² Seega on tasu eest tehtav erootiline massaaž väljakujunenud kohtupraktika kohaselt käsitatav prostitutsioonina.

Eelmisel aastal võeti Riigikogus vastu KarS-i täiendamise seaduse eelnõu, millega kriminaliseeriti seksuaalteenuse ostmine alaealiselt. Eelnõu seletuskirjas on väidetud järgnevat: „Sisuliselt kujutab koosseis endast igasuguse alaealiselt prostitutsioonile iseloomuliku teenuse ostmist. Sellise teenuse ostmine ei eelda otsest füüsilist kontakti. Näiteks võib ostja soovida sugulist kirge rahuldada ka visuaalselt või näiteks Interneti teel lubades või üleandes alaealisele sellise tegevuse jälgimise või mõnel muul moel kaasaaitamise

⁷ J. Sootak. KarS § 175/4.1. – P. Pikamäe, J. Sootak. Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009.

⁸ Samas, KarS § 175/4.3.

⁹ RKKKo 25.01.2005, nr 3-1-1-95-04, p 12.

¹⁰ M. Kurm, T. Ploom. KarS § 142/3.2.a. *Op.cit.*

¹¹ HMKo 10.02.2010, nr 1-09-1328, lk 16-17.

¹² TlnRnKo 21.06.2011, nr 1-08-14185, p 10.

eest tasu.“¹³ Kui tugineda kirjanduses väljendatud seisukohtadele prostitutsiooni olemuse kohta, võib Interneti teel osutatavat seksuaalse iseloomuga teenust pidada prostitutsiooniks, sest see kujutab endast sugukire rahuldamist suguühendusest erineval viisil. Samas tuleb Interneti teel osutatava teenuse puhul silmas pidada seda, et tüüpilist kliendi ja prostituudi vahelist suhet ei pruugi esineda. Siinkohal peab autor silmas olukorda, kus teenuse osutajat jälgib korraga mitu isikut, kes on selle eest maksnud. Kuna prostitutsiooni tähendus on jäetud kohtupraktika kujundada ning taolist olukorda pole Eesti kohtutes veel analüüsitud, eelistab autor jätta antud küsimuse lahtiseks. Pole teada, millele eelnõu seletuskirjas väljendatud seisukoht tugineb, sest viidatud pole ühelegi allikale.

Eelnevat kokku võttes on seksuaalteenustele omased järgnevad tunnused:

- tegemist on suguühendusega või sugulise kire rahuldamisega muul viisil;
- selle eest tuleb tasuda kas rahas või muul viisil;
- üldjuhul osutatakse neid valimatult kõigile, kes seda soovivad.

1.2. Teoreetilised vaatenurgad prostitutsioonile ja selle tõkestamisele

Prostitutsiooni kui ühiskondliku nähtuse seletamiseks on mitmeid viise. Antud töös peatub autor kahel vaatenurgal, mida kirjanduses on käsitletud. Esimene neist on funktsionalistlik lähenemine, mis on saanud oma nimetuse seisukoha järgi, et prostitutsioon täidab ühiskonnas konkreetset funktsiooni. Selle suuna esindajad arvavad, et prostitutsioon on normaalne ja universaalne nähtus, mis on oma olemuselt vältimatu. See ei sõltu eriti ühiskonna arengu tasemest ega ühiskonna struktuurilisest ülesehitusest.¹⁴ Üks funktsionalistliku suuna tuntumaid esindajaid on sotsioloog Kingsley Davis (1908-1997). Tema käsitlemise kohaselt on prostitutsioon vajalik nähtus ühiskonnas, kus abiellutakse.¹⁵ Abielu seab isiku seksuaalkäitumisele piirid, aga see läheb vastuollu inimese loomusega. Kuna isiku, eeskätt meessoost isiku, loomulikud vajadused nõuavad rahuldamist, kuid samas peab abielu kui selline püsima jääma, tekibki vajadus millegi prostitutsioonitaolise järele. Seega täidab prostitutsioon ühiskonnas omamoodi inimlike soovide tasakaalustaja rolli. Samuti on prostitutsioon kasulik nende meeste jaoks, kellel ei ole võimalik suhteid luua näiteks puude

¹³ Seletuskiri karistusseadustiku täiendamise seaduse eelnõu (SE 209) juurde, lk 3 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=1007ddef-6a79-467a-95c9-dfb9ab8be136&> 03.05.2014

¹⁴ M. Järvinen. Of Vice and Women. Shades of Prostitution. Scandinavian Studies in Criminology, vol 13. Scandinavian University Press, Oslo: 1993, lk 17.

¹⁵ Samas.

või sotsiaalse staatuse tõttu¹⁶. Kuna prostitutsioon on funktsionalistliku lähenemise kohaselt paratamatu nähtus, peetakse prostitutsiooniäri vastast võitlust tulutuks. Riiklike sunnivahendite rakendamine seksiäri tõkestamiseks viiks said selleni, et sama tegevus jätkub varjatud viisil¹⁷. Lisaks arvatakse, et prostitutsiooni tõkestamisel võivad olla isegi negatiivsed tagajärjed. Kui tasuline seks poleks kättesaadav, jääksid paljude meeste vajadused rahuldamata ning see võib suurendada vägistamisjuhtumite ja abieluväliste suhete arvu. Samas ei eita funktsionalistliku suuna esindajad prostitutsiooniga kaasnevat probleemi. Seega ei peaks võitlema mitte prostitutsiooniäri enda, vaid sellega kaasnevate probleemide vastu.¹⁸ Nendeks on eelkõige prostituutide tervislik seisund, klientide ettearvamatu käitumine ning prostitutsiooni mõju avalikule korrale ja kõrvalistele isikutele.

Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise kontekstis on oluline tutvustada prostitutsiooni feministlikku käsitlust. Selle aluseks on seisukoht, et prostitutsioon peegeldab meeste ja naiste ebavõrdsust ühiskonnas. Läbi ajaloo on naised olnud nii sotsiaalselt kui majanduslikult nõrgemal positsioonil ning seega allutatud meestele. Sellega on omakorda kaasnenud naissoo seksualiseerimine. Seetõttu ei ole juhuslikult välja kujunenud nii, et seksuaalteenuste tarbijateks on enamasti mehed ning teenuste pakkujateks naised.¹⁹ Kirjandusest võib leida täpsemaid ajaloolisi selgitusi, kuidas prostitutsiooniäri kaasaegne olemus välja kujunes. Näiteks Ühendkuningriigis, Ameerika Ühendriikides ja Austraalias ei erinenud prostituudid kuni 19. sajandi teise pooleni muudest töötajatest. Tegemist ei olnud normaalsest ühiskonnast isoleeritud inimgrupiga, mille liikmetel oleks olnud raske teistsugust tööd leida. Kaasaegse prostitutsiooniäri tekkimise tõukejõuks Ühendkuningriigis peetakse aastatel 1864-1869 vastu võetud nakkushaiguste leviku tõkestamist puudutavaid seadusi. Nimetatud seadused andsid politseiametnikele õiguse otsida sõjaväelinnakutest naisi, kes ilmselgelt tegelesid prostitutsiooniga ning kohustada neid läbima arstliku kontrolli, tuvastamaks võimalikke suguhaigusi. Kui prostitutsiooniga tegelev naine oli nakatunud, pidi ta sundkorras haiglasse jääma, et ta ei saaks oma tegevust jätkata.²⁰ Selle kõigega kaasnes ka prostituudina registreerimine, mis tõi omakorda kaasa raskused teistsuguse töö leidmisel. Prostituudid hakkasid selgemini eristuma ülejäänud töötajatest. Seoses 1885. aasta seadusemuudatustega, mis politsei volitusi laiendasid, hakati bordelle aastatel 1890-1914 massiliselt sulgema. Kuna naised ei julgenud oma tegevust enam iseseisvalt organiseerida, kujunes välja olukord, kus

¹⁶ M. Järvinen. *Op.cit.*, lk 17.

¹⁷ Samas, lk 18.

¹⁸ Samas.

¹⁹ Samas, lk 19.

²⁰ C. Pateman. *Prostitution and Pornography: Philosophical Debate about the Sex Industry*. Jessica Spector (koostaja). Stanford University Press, Stanford: 2006, lk 58.

seksuaalteenuste osutamiseks oli vaja vahendajate abi.²¹ Niimoodi selgitatakse prostitutsiooniäri juhtimise üleminekut peamiselt meeste kätte. Tuleb silmas pidada, et tegemist on ainult üht ühiskonda hõlmava selgitusega, kuid pole välistatud, et ka ülejäänud läänemaailmas kujunes võimujaotus kaasaegses prostitutsiooniäris välja sarnastel põhjustel. Seega on ühtedel või teistel asjaoludel kujunenud välja olukord, kus mehed moodustavad lisaks seksuaalteenuste tarbijate enamusele ka vastavate teenuste vahendajate enamuse, kes on huvitatud sellest, et prostitutsiooniga raha teenivad naised ei vahetaks oma tegevusala. Prostituudil on võimalik tegutseda iseseisvalt, kuid tõsiasi on see, et paljud neist ei tee seda. Järelikult on feministliku suuna pooldajate nägemus sugudevahelisest võimujaotusest põhjendatud. Autor ei taha tähelepanuta jätta asjaolu, et kõik prostituudid ei ole naised ning kõik prostitutsiooni vahendajad ei ole mehed, kuid isegi praegusel ajal võib öelda, et need on pigem erandlikud olukorrad. See aga ei tähenda, et näiteks meessoost prostituut ei võiks olla täpselt sama nõrgal positsioonil kui naissoost prostituut.

Põhimõtteline erinevus funktsionalistliku ja feministliku käsitluse vahel on see, et viimase kohaselt ei ole prostitutsioon loomulik ega paratamatu. Paratamatuse all tuleb silmas pidada prostitutsiooni sõltumatust konkreetse ühiskonna tingimustest. Feministliku käsitluse pooldajad leiavad, et prostitutsiooni osatähtsus muutub kooskõlas ühiskondlike võimusuhetega²². See tähendab, et seksuaalteenuste tarbimine peaks olema vähem levinud sellistes riikides, kus meeste ja naiste võrdõiguslikkus on paremini tagatud. Kui funktsionalistlik käsitlus lähtus sellest, et prostitutsioon on teatud meeste jaoks vajalik, sest neil pole võimalik muul viisil seksuaalsuhetesse astuda, siis feministliku käsitluse pooldajad tuginevad tähelepanekule, et seksi ostjate hulgas on palju mehi, kellel pole ühtegi takistust tavaliste seksuaalsuhete sõlmimiseks. Tegemist on mitmekesise isikute grupiga, keda ei saa üldistada perekonnaseisu, varalise seisuga ja vanuse põhjal. Samuti on täheldatud, et seksuaalsed vajadused pole ainuke põhjus, miks seksuaalteenuseid ostetakse. Sellele võivad lisanduda näiteks uudishimu ning seiklusjahu.²³ Seksuaalteenuste ostmise põhjuste üksikasjalikuma käsitluse leiab järgmisest alapeatükist.

Kuna prostitutsioon ei ole feministliku käsitluse kohaselt ühiskonnaelu paratamatu osa, peetakse selle tõkestamist võimalikuks. Tõkestamine väljendub selles, et riiklike sunnivahenditega püütakse mõjutada neid isikuid, keda peetakse prostitutsiooni kui ühiskondliku probleemi põhjustajateks. Eesmärgiks on prostitutsiooniga tegelevate ning prostitutsioonist kasu saavate isikute arvu vähendamine. Prostitutsiooni täielikku

²¹ C. Pateman. *Op.cit.*, lk 59.

²² M. Järvinen. *Op.cit.*, lk 19.

²³ Samas, lk 21.

kõrvaldamist ei pea tõenäoliselt mitte keegi realiseeritavaks eesmärgiks. Siinkohal tekib küsimus, kelle vastu peaksid olema suunatud riiklikud sunnivahendid prostitutsiooni tõkestamiseks. Üks variant oleks kriminaliseerida kolmandate isikute tegevus, kes prostitutsioonist kasu saavad. See on tõenäoliselt kõige levinum viis prostitutsiooni tõkestamiseks, aga see ei mõjuta otseselt seksuaalteenuste ostmist kui sellist. Kui astuda sammu võrra edasi, jõuame kliendi ja prostituudi vahelise suhteni. Kas ja kuidas peaks riik antud suhet karistusõiguslike vahenditega reguleerima? Ka selle üle on kirjanduses arutletud. Üks seisukoht on see, et tähelepanu tuleks suunata prostituutidele. Neid peetakse normaalsest ühiskonnast hälbinuks, kuna nende seksuaalkäitumine ei ole selline nagu enamikel naistest. Kuna nende käitumine ei vasta sellele, mida ühiskonnas normaalseks ja vastuvõetavaks peetakse, tuleks karistused nende vastu suunata.²⁴ Seksuaalteenuste ostjate käitumist üldjuhul ebanormaalseks ei peeta ning see on tõenäoliselt ka põhjus, miks nende tegevus pole paljudes riikides kriminaliseeritud. Prostituutide tegevuse kriminaliseerimise põhjusena on nimetatud ka seda, et nemad on teenuse osutamisel aktiivseks pooleks, kes tekitavad klientides üldse soovi seksi eest maksta. Sellele seisukohale on aga vastu väidetud, et mõnikord on hoopis kliendid need, kes otsivad aktiivselt seksuaalteenuse osutajat. Seda on täheldatud tänavaprostitutsiooni puhul.²⁵ Samas ei saa suvalist naist meelitada seksi müüma nii nagu suvalist meest saab oletatavalt meelitada seksi ostma. Tehingu toimumise hädavajalikuks eelduseks on isik, kes on valmis seksuaalteenust müüma, nii et aktiivsemaks pooleks jääb ikkagi tema. Kolmandaks on tuginetud sellele, et prostituut on see, kes seksuaalteenuse osutamisel tulu teenib ning seetõttu kasutab ta ära klientide loomulikke seksuaalseid vajadusi.²⁶

Viimasel ajal on tugevalt esindatud pigem see seisukoht, et prostituudi tegevus ei peaks olema kriminaliseeritud, sest reeglina satuvad isikud prostitutsiooniärisse seetõttu, et neil ei ole võimalik muul viisil piisavat sissetulekut teenida. Seega tuleb mängu eetilise aspekt: kas on õiglane karistada neid, kellel on keeruline oma tegevusele alternatiive leida? See on üldteada asjaolu, et prostitutsiooniga tegelevatel isikutel on muud probleemid, mis takistavad sotsiaalselt vastuvõetava ning mõistlikul määral tasuva töö leidmist. Eesti kontekstis on põhilised probleemid tõenäoliselt madal haridustase ning riigikeele oskamatus. Laiemas plaanis on põhiliseks tõukejõuks prostitutsiooniärisse sisenemisel vaesus, vähesed võimalused oma majandusliku ning haridusliku olukorra parandamiseks, uimastisõltuvus, vaimsed probleemid ja muu taoline.

²⁴ M. Järvinen. *Op.cit.*, lk 22.

²⁵ Samas.

²⁶ Samas, lk 23.

1.3. Seksuaalteenuste ostjad

Seksuaalteenuste ostjatest rääkides armastatakse rõhutada seda, kuivõrd vähe neid uuritud on. Seega ei ole üllatav, et ostjate tegevuse kriminaliseerimine on üsna uus ja mitte eriti laialt levinud meetod prostitutsiooni tõkestamiseks. Esimene riik, kus selline lähenemine praktikas tööle pandi, oli Rootsi. Esimene ÜRO dokument, mis mainib kaudselt nõudlust prostitutsiooni järele, on 2000. aasta protokoll inimkaubanduse ennetamiseks, tõkestamiseks ja selle eest karistamiseks eelkõige seoses naiste ja lastega²⁷, mis võeti vastu ÜRO riikidevahelise organiseeritud kuritegevuse konventsiooni täiendamiseks. See on üks kolmest nn Palermo protokollist. Artikkel 9 kannab pealkirja „Inimkaubanduse ennetamine“. Selle neljandas lõikes on rõhutatud nende tegurite kergendamist, mis muudavad isikud potentsiaalseteks inimkaubanduse ohvriteks. Konkreetsete teguritena on nimetatud vaesust, riigi vähest arengutaset ning võrdsete võimaluste puudumist. Eelmises alapeatükis nimetas autor ühe prostitutsiooniärisse sattumise põhjusena vaesust ning piiratud võimalusi piisava sissetuleku teenimiseks muul tegevusalal. Inimkaubandus ja prostitutsioon on väga lähedalt seotud, kuna see on üldteada asjaolu, et paljud inimkaubandusse kaasatud naised on sunnitud prostitutsiooniga tegelema. Art 9 lõikes 5 on mainitud nõudlust, mis toetab inimkaubanduse olemasolu. Täpsemalt räägib see meetmete võtmisest taolise nõudluse vähendamiseks. Eelmainitud arvesse võttes võib jõuda järeldusele, et nõudlus, mis soodustab inimkaubandust, hõlmab nõudlust seksuaalteenuste järele. Kui isik toimetatakse ühest riigist teise selleks, et ta hakkaks seal prostitutsiooniga tegelema, on selle kaudseks põhjuseks nõudlus seksuaalteenuste järele sihtkohariigis. Seega on praeguseks osutatud tähelepanu asjaolule, et inimkaubandusele ja sealhulgas prostitutsioonile kaasaaitajateks on muuhulgas isikud, kes sellesse tarbijatena raha panustavad.

See on üldteada asjaolu, et enamik seksuaalteenuste ostjatest on meessoost. Nad võivad olla kõikvõimalike vanusegruppide ning sotsiaalse staatuse esindajad. Siiski on tehtud katseid seksuaalteenuste tarbijaid grupeerida. Näiteks Teela Sanders on kirjeldanud viit tüüpi²⁸:

- 1) „Avastajad“ – põhiliseks tõukejõuks on uudishimu ja seiklusjanu. Sellised mehed võivad olla ükskõik millises vanuses, sõltuvalt seksuaalsete vajaduste tekkimise ajast;
- 2) „Edasi-tagasi käijad“ – nad lõpetavad prostituutide küllastamise niipea, kui neil tekib püsisuhe. Kui püsisuhe neid enam ei rahulda, hakkavad nad jälle raha eest seksi ostma. Enamasti on sellised mehed üle 30-aastased;

²⁷Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.osce.org/odihr/19223> 03.05.2014

²⁸ T. Sanders. Paying for Pleasure. Men Who Buy Sex. Cullompton, Devon: Willan 2008, lk 48.

- 3) „Kompulsiivsed“ – nad külastavad prostituute tihti ning valmistuvad igaks kohtumiseks põhjalikult ette, sest nende sügavam eesmärk on leida endale püsipartner;
- 4) „Tasulise seksi juurde tagasi pöördujad“ – nad on oma esimesed seksuaalkogemused saanud prostituudi juures ning hakkavad hilisemas elus taas raha eest seksi ostma;
- 5) „Püsikliendid“ – need on mehed, kes ostavad seksuaalteenuseid pidevalt terve oma elu jooksul.

Seksuaalteenuste ostjaid on praeguseks piisaval määral uuritud. Uuringutest saadav info on käesoleva töö jaoks väga oluline, sest mingi tegevuse kriminaliseerimisest rääkides tuleb selgelt määratleda, milleks seda tehakse. Kas seksuaalteenuseid ostetakse meelelahutuslikul eesmärgil või on see kellegi jaoks vältimatu vajadus? Autor tugineb kahele uuringule. Üks neist on läbi viidud 2009. aastal Ühendkuningriigis²⁹ ning teine 2007. aastal Eestis³⁰. Oluline on see, et uuringute raames on lastud ostjatel endil rääkida. Seega ei ole tegemist kellegi teise nägemusega nende käitumisest, nagu näiteks T. Sandersi jaotuse puhul. Ühendkuningriigi uuringusse kaasati 103 Londoni meest, kellel oli kogemusi seksuaalteenuste ostmisega. 30% küsitletutest olid 18-29-aastased, 36% 30-40-aastased ning 33% 41-70-aastased. Seega oli osalejate keskmine vanus 38. Enamik osalejatest olid valgest rassist briti päritolu mehed. Küsitletute hulgas oli ka mustanahalisi ning Aasia päritolu mehi (kaasaarvatud India, Pakistani). Rahvusliku kuuluvuse poolest oli tegemist väga mitmekesise grupiga. 88% küsitletutest nimetas end heteroseksuaalseks ning ülejäänud nimetasid end biseksuaalseks. Sotsiaalministeeriumi uuringusse oli kaasatud oluliselt vähem mehi (15) ning nende kultuuriline taust polnud sama mitmekesine. Küsitletute hulgas olid ainult eesti keelt kõnelevad isikud. Nad olid 21-43-aastased ning kõik peale ühe nimetasid end heteroseksuaalseks. Mõlemasse uuringusse oli kaasatud nii vallalisi kui suhtes olevaid mehi. 77% Ühendkuningriigi uuringusse kaasatud meestest väitsid, et neil on olnud senise elu jooksul enam kui kümme erinevat seksuaalpartnerit. Samas ei ole täpsustatud, kas nende partnerite hulgas oli ka prostituute. Eesti uuringu valimisse ei kuulunud ühtegi sellist meest, kellel puudunuks seksuaalkogemused mitteprostituutidest naistega. Valdavalt olid respondendid sellised mehed, kes said seksi ka ilma rahata ning kellel oli vähemalt üks püsipartner, sageli enamgi.³¹ Mõlemas uuringus tunti huvi selle vastu, kuidas prostituute leitakse. Ühendkuningriigi uuringu kohaselt ostsid 60% klientidest seksuaalteenuseid bordellist, 55% eraisikule (kas prostituudile või vahendajale) kuuluvast korterist, 47%

²⁹ M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. Men who buy sex. Who they buy and what they know. Eaves, London: 2009.

³⁰ K. Eespere. Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2007.

³¹ Samas, lk 20.

massaažisalongist ning 33% agentuuride kaudu, kes organiseerivad kliendi ja naise kohtumise (*escort agency*). Striptiisiklubidest oli seksuaalteenuseid ostnud 23% küsitletutest.³² Seega leitakse prostituute enamasti kohtadest, mis keskenduvad ainult seksuaalteenuste pakkumisele. Seadusliku ettevõtluse varjus ostetud seksuaalteenused pole sama levinud. Eesti uuringus toodi seksuaalteenuste leidmise kanalitena välja Internet, ajalehekuulutused ning isiklikud tutvused.³³ Ühendkuningriigi uuringus selgitati välja kõik välisriigid, kust küsitletud olid seksuaalteenuseid ostnud. Kõige populaarsemaks osutusid Madalmaad, Tai Kuningriik, India, Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid. Nimetatud riikide hulgas oli palju Euroopast väljas asuvaid riikide. Balti ega Skandinaavia riikidest polnud ükski küsitletu seksuaalteenuseid ostnud. Näiteks Lätis on prostituutide tegevus õiguslikult reguleeritud, tagamaks muuhulgas kontrolli nende tervisliku seisundi üle. Samas ei ole tõenäoliselt tegemist piisavalt tuntud sihtkohaga.

Ühendkuningriigi uuringus täheldati seost selle vahel, kuidas küsitletud suhtuvad prostitutsiooni ning müütidesse vägistamise kohta. Mõned näited üldlevinud (eksi)arvamustest seoses vägistamisega on järgnevad: „Naise eitav vastus on tegelikult jaatav vastus“, „kui naine riietub paljastavalt, siis ta palubki ennast vägistada“. Mida sallivamalt vastaja prostitutsiooni suhtus, seda suurem oli tõenäosus, et ta nõustub eelnevalt nimetatud mõttekäikudega³⁴. Veerand vastajatest leidis, et prostitutsiooniga tegelevat naist ei ole põhimõtteliselt võimalik vägistada. Peaaegu pooled vastanutest olid seisukohal, et vägistamine kui selline pannakse toime sellepärast, et mees „satub hoogu“. 16% vastanutest väitsid, et kui nad saaksid täiesti kindlalt kriminaalvastutust vältida, paneksid nad vägistamise toime. Lisaks sellele uskusid üle poole vastanutest, et prostituutide olemasolu vähendab vägistamisjuhtumite arvu.³⁵ Tegemist on ühiskonnas laialt levinud arvamusega, kuigi sellel puudub empiiriline alus. Eesti uuringus ei üritatud seostada meeste suhtumist prostitutsiooni ning vägistamise. Küll aga paluti vastajatel selgitada, miks nad prostitutsiooniäri seadustamist pooldavad ning kordagi ei esitatud argumendina seda, et prostitutsioon aitaks vähendada vägistamist ja muud ebaseaduslikku seksuaalkäitumist.

Ühendkuningriigi uuringus selgitati välja vastajate teadlikkus prostitutsiooniga seonduvatest probleemidest. Vastajatel paluti protsentides määratleda nende isikute osakaal, kes alustavad prostitutsiooniga tegelemist alaealiselt. Eeldatavaks protsendiks kujunes keskmiselt 36. Tegelik alaealiselt töötamist alustanud prostituutide osakaal oli Ühendkuningriigis 2004. aasta

³² M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. *Op.cit.*, lk 11.

³³ K. Eespere. *Op.cit.*, lk 21.

³⁴ M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. *Op.cit.*, lk 13.

³⁵ Samas.

seisuga 50-75%. Prostitutsiooniärisse sisenev alaealine oli keskmiselt 15-aastane.³⁶ Samuti alahindasid vastajad nende prostituutide osakaalu, kes on lapsepõlves kogenud seksuaalset väärkohtlemist. Paljude prostituutide kodutusest olid mõned mehed teadlikud ja mõned mitte. Mitmete uuringutega on tõestatud, et prostituutide hulgas on levinud depressioon, mitmed ärevushäireid ja muud psühholoogilised probleemid. 44% vastanutest olid seisukohal, et prostitutsiooniga tegelemisel on psüühikale väga halb mõju ning 19% arvasid, et sellel on positiivne mõju. Positiivset mõju seostati raha teenimisega.³⁷ Peaaegu pooled vastanutest olid seisukohal, et enamik prostitutsiooniga tegelevatest naistest on kellegi kontrolli all. 55% tunnistasid, et nad on teadlikult ostnud intiimteenust kupeldajale alluvalt prostituudilt.³⁸ Samuti uskusid 55% vastanutest, et enamik prostituute on oma tegevusalale sattunud inimkaubanduse või pettuse teel. 36% meestest arvasid, et neid teenindanud naised olid teistest riikidest Ühendkuningriiki toimetatud prostitutsiooniga tegelemise eesmärgil. Mõned vastajad olid teadlikud sellest, kuidas inimkaubanduse ohvreid ühest paigast teise transporditakse. Näiteks üks mees väitis, et kaks nädalat pärast prostituudi külastamist ei olnud naist enam endises asukohas ning teda ei olnud võimalik telefoni teel kätte saada. Selle põhjal sai ta aru, et tõenäoliselt oli tegemist inimkaubanduse ohvriga, keda viiakse sageli ühest linnast teise. Taolise tegevuse eesmärk on hoida ohvrit teadmatuses tema täpsema asukoha osas.³⁹ Vaatamata paljude vastajate kahtlustele, et nad on intiimteenuseid ostnud inimkaubanduse ohvrit, oli ainult viis meest üle saja vastaja hulgast politseiga ühendust võtnud. Tegevusetust põhjendati hirmuga kaotada oma anonüümsus, sest lähedaste eest sooviti seksi ostmist kindlasti varjata. Mõnedele vastajatele oli prostituut ise väitnud, et ta tegeleb seksuaalteenuste osutamisega sunniviisiliselt, aga nende hulgast ei pöördunud keegi politsei poole.⁴⁰

Ühendkuningriigi uuringus võrreldi omavahel meeste nägemust prostituutide suhtumisest oma klientidesse ning prostituutide tegelikku arvamust oma klientidest. Prostituutide arvamuse kohta saadi andmed Ameerika Ühendriikide 2003. aasta uuringust. 40% sõnadest, mida Londoni mehed prostituutide suhtumise kirjeldamiseks kasutasid, olid positiivsed (kokku oli 377 sõna). Näiteks kirjeldati, kuidas prostituut ennast turvaliselt ja mugavalt tundis. Ainult 9% Ameerika Ühendriikide uuringus osalenud prostituutidest väitsid, et nad kogesid intiimteenuste osutamise ajal mingeidki positiivseid tundeid.⁴¹ 33% Londoni meeste kasutatud

³⁶ M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. *Op.cit.*, lk 14.

³⁷ Samas, lk 14-15.

³⁸ Samas, lk 15.

³⁹ Samas, lk 16.

⁴⁰ Samas, lk 17.

⁴¹ Samas, lk 18.

sõnadest viitasid millelegi negatiivsele. Näiteks jäi vastajatele mulje, et prostituut üritas mõtetega kuskil mujal olla. Samuti olid mõned mehed täheldanud hirmu- ning vastikustundeid. Ameerika Ühendriikide uuringu kohaselt kogesid 77% prostituutidest kliendiga olles negatiivseid tundeid.⁴² Lühidalt öeldes on intiimteenuste osutamine enamike prostituutide jaoks ebameeldiv, aga paljud mehed ei saa või ei taha sellest aru saada. See viitab omakorda vastajate empaatiavõime puudumisele ehk võimetusele teise isiku tunnetest aru saada. Intiimteenuse eest makstes eeldavad mehed, et prostituudil on nendega meeldiv olla. Meeste puhul on tähendatud, et nad tunnevad end halvasti, kui neile jääb mulje, et neid koheldakse ühena paljudest klientidest, kes pole prostituudi jaoks eriline ega meeldiv. Üks vastaja kirjeldas seda soovi järgnevalt: „Ma ei taha, et minu prostituut käituks nagu prostituut. Kõrvalisele isikule peaks jääma mulje, et me oleme tõelises suhtes, kuigi tegemist on lühikese kokkupuutega. Ta peaks oma tööd nautima ning mina peaksin tema jaoks meeldiv olema. Mul on nendest tüdrukutest kahju, aga see on miski, mida ma tahan.“⁴³

Eesti uuringusse kaasatud mehed leidsid oma kogemuste põhjal, et paljud prostituudid ei naudi oma tööd. „Isiklike kogemustele tuginedes paljastus tihti kuvand prostituudist, kes on elu hammasrataste vahele jäänud nõrgas sotsiaalmajanduslikus olukorras olev naine, kes oma keha müügiga tegeleb häda sunnil, mitte niivõrd vabast tahtest.“⁴⁴ Vastajad tõmbasid aga selge piiri prostitutsiooniäri ja inimkaubanduse vahele. Selline vahetegemine näitas, et mehed püüdsid prostituudi ja ostja suhet konstrueerida kahe võrdse osapoole suhtena, kus kumbki vastutab ise oma tegude eest. See vabastas ostja omal moel süütundest, kuna seksi ei ostetud inimeselt, keda oleks otseselt sunnitud prostitutsiooniga tegelema.⁴⁵

1.3.1. Seksi ostmise põhjused

Viimasena tuleb teha ülevaade põhjustest, miks mehed seksi ostavad. Seda on tehtud nii Ühendkuningriigi kui Eesti uuringus. Viimases nimetatakse seksi ostmise põhjendusi retoorikateks ning käesolevas töös toob autor välja mõned neist. Tarbimisretoorikateks nimetati kõiki argumente, mis määratlesid seksi ostmist tavalise tehinguna, millel puudub emotsionaalne väärtus.⁴⁶ Seega põhjendatakse intiimteenuste ostmist asjaoluga, et tegemist on ühega paljudest teenustest, mida tasu eest pakutakse, ning soov tarbida on loomulik. Sageli kasutati majandusliku kokkuhoiu retoorikat. Selle kohaselt on prostituudilt seksi ostmine rahaliselt odavam kui püsipartner. „Olukorras, kus soovitavaks kaubaks on üksnes seks, oli

⁴² M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. *Op.cit.*, lk 18.

⁴³ Samas, lk 19.

⁴⁴ Samas, lk 31.

⁴⁵ Samas, lk 32.

⁴⁶ K. Eespere. *Op.cit.*, lk 25.

vastajate sõnul majanduslikult ratsionaalne minna prostituudi juurde. Seega oli prostituudilt seksi ostmine majanduslikult kaalutletud tehing, mille puhul tehingu kulud ja tulud olid ostja jaoks tasakaalus.⁴⁷ Kauba kui omandi retoorika kohaselt annab seksi ostmine mehele võimaluse vabaneda normaalse inimestevahelise suhtluse reeglitest ning elada ennast prostituudi peal välja. Samas oli vastajate hulgas ka selliseid mehi, kes taolise lähenemisega ei nõustunud.⁴⁸ Erilise kauba retoorika kohaselt annab seksi ostmine võimaluse rahuldada soove, millest püsipartner keelduda võib. Tihti ei olnud mehed oma tavaliste seksuaalsuhete raames teinud isegi ettepanekut millegi ebatavalise proovimiseks, sest nad eeldasid keelduvat vastust. Täheledatai, et mitmel vastajal oli jääk arusaam naise traditsioonilisest seksuaalsusest, mille kohaselt ei olegi kõik tegevused nõ „korralikule“ naisele sobilikud.⁴⁹ Sellest järeldub, et mehed eristavad korralikke ja mittekorralikke naisi. Prostituudid kuuluvad teise gruppi kui olemuslikult teistsuguse seksuaalkäitumisega naised. Mõned vastajad olid seisukohal, et nad on suurema seksivajadusega naised, kes naudivad oma tööd. Samas ei olnud uuringus osalenud mehed ühegi prostituudiga kokku puutunud, kes sellisele ettekujutusele vastaks.⁵⁰ Klient-on-kuningas-retoorika kohaselt on tasuline seks kliendi jaoks mugavam, sest ta ei pea arvestama prostituudi soovide ja rahuloluga. Kokkupuute lühiajalisuse tõttu ei pea klient eriti muretsema, millise mulje ta endast jätab. „Lisaks sellele, et prostituudi puhul ei tunnetanud ostjad otsest kohustust partnerile seksuaalset naudingut pakkuda, ei tekkinud prostituudiga ka tunnete- või lähedusprobleeme, mis võinuks mehe püsisuhtele ohtlikuks saada.“⁵¹ Aja kokkuhoiu retoorika on põhjendus, et seksi ostmine kujutab endast kiiret ja mugavat võimalust oma vajaduste rahuldamiseks. Sobiva prostituudi leidmine võib võtta aega, aga potentsiaalset partnerit ei pea meelitama. Samas tõdesid mõned vastajad, et tasuline seks võib olla isegi liiga kiire, mis tingib selle ebaromantisuse. „Kliendid võrdlesid sageli prostituudilt seksi ostmist eneserahuldamisega, mis võimaldab kiiresti ja tunneteta vabaneda häirivast füüsilisest vajadusest. Nõnda nagu eneserahuldamist ei saa võrrelda seksiga meeldiva partneriga, ei olnud seks prostituudiga võrreldav tavalise vahekorraga.“⁵² Mõned mehed nimetasid seksi ostmist meelelahutuslikuks tegevuseks, mille järele otsest vajadust ei ole. „Bordelli või prostituutide teenuseid vahendavasse korterisse mindi sageli mitmekesi. Tihti juhtus see pärast pidu, kui oli tarbitud märkimisväärne kogus alkoholi.“⁵³

⁴⁷ K. Eespere. *Op.cit.*, lk 25-26.

⁴⁸ Samas, lk 26.

⁴⁹ Samas, lk 27.

⁵⁰ Samas, lk 30.

⁵¹ Samas, lk 28.

⁵² Samas, lk 29.

⁵³ Samas, lk 30.

Londoni meeste esitatud argumendid seati esinemissageduse järgi nimekirja. Kõige sagedamini esitatud põhjendus oli seksuaalse vajaduse kiire rahuldamine ning meelelahutus. Teisele kohale jäi vajadus seksuaalelu mitmekesistamise järele ning kindlate füüsiliste tunnustega prostituudi leidmine. See tähendab, et ostja soovis leida kindlat tüüpi välimusega prostituuti, kes erineks naistest, kellega ta tavapäraselt kokku puutub. Kolmas kõige sagedamini esitatud põhjendus oli see, et püsisuhe ei rahuldanud mehe emotsionaalseid ja seksuaalseid vajadusi. Sageduselt eelviimasele kohale jäi väide, et seksi ostmine toimub sõltuvuse tõttu või alkoholi tarbimise tagajärjel. Kõige vähem esitatud põhjendus oli see, et seksi ostmine toimub meessoost sõprade surveel.⁵⁴

Kokkuvõttes võib öelda, et seksi ostjad on enamasti mehed, kes suudavad tavalisi seksuaalsuhteid sõlmida, kuid mugavuse ja lõbu pärast tarbitakse mõnikord tasulist seksi. Kuna tasulise seksi näol ei ole tegemist millegi asendamatuga, mida oma heaolu tagamiseks tingimata vajatakse, ei ole seksi ostmise kriminaliseerimine ebaõiglane. Paljud seksi ostjad ei ole teadlikud prostitutsiooni puudutavatest faktidest, nagu näiteks prostitutsiooniga alustavate isikute keskmine vanus ning prostituutide rahulolematuse oma tööga. Mõnel juhul aimatakse, et prostituut võib olla näiteks inimkaubanduse ohver, aga sellel ei lasta ennast häirida.

1.4. Seksi ostmise kriminaliseerimine Euroopas

Euroopas võib prostitutsiooni karistusõigusliku reguleerimise viisid jagada kõige üldisemas plaanis kolmeks. Kõige liberaalsem lähenemine seisneb seksi müümise, ostmise ja vahendamise lubamises. See tähendab, et ka bordellide pidamine on lubatud, kui ettevõtja järgib seadusest tulenevaid piiranguid ja kohustusi. Nende ülesanne on tagada prostituutide turvalisus ning hea tervislik seisund. Nagu näha, peegeldub sellises õiguslikus regulatsioonis funktsionalistlik lähenemine prostitutsioonile. Sellise tee on valinud Madalmaad ja Saksamaa. Madalmaades dekriminaliseeriti bordellid ja kupeldamine aastal 2000, kuid vastukaaluks suurendati karistumäärasid inimkaubanduse ja alaealiste seksuaalse väärkohtlemise eest⁵⁵. Saksamaal dekriminaliseeriti prostitutsioonile kaasaaitamine 2002. aastal ning intiimteenuste osutamise reguleerimiseks kehtestati eraldi seadus⁵⁶. Tegemist on kolmest paragrahvist koosneva õigusaktiga, mille eesmärk on parandada prostituutide õiguslikku ja sotsiaalset olukorda, tagades neile sotsiaalkindlustuse. Tagantjärele täheldati, et üllatavalt vähesed

⁵⁴ M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. *Op.cit.*, lk 21 (tabel 7).

⁵⁵ V. Roth. *Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims*. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden: 2012, lk 34.

⁵⁶ Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/prostg/> 03.05.2014

prostituudid kasutasid võimalust sõlmida töölepinguid ning olla kaasatud sotsiaalkindlustuse süsteemi⁵⁷. Ka Madalmaades on prostitutsiooniäri õiguslikule reguleerimisele vaatamata täheldatud probleeme, kuid sellel autor pikemalt ei peatu.

Kõige levinum mudel Euroopas on prostitutsiooniäri reguleerimise ja keelustamise vahepealne variant ehk vahendatud prostitutsiooni kriminaliseerimine. Seksi müümine ja ostmine on lubatud, aga sellest ei tohi kasu saada kõrvalised isikud. Seega saab intiimteenuste osutamise eest raha teenida ainult prostituut ise, ilma et sellega kaasneks kriminaalvastutus. Taoline mudel on kasutusel ka Eestis. Ainsaks erandiks on seksi ostmine alaealiselt, mis on alates 2013. aasta detsembrist KarS § 145¹ alusel karistatav. Käesolev töö keskendub aga lähenemisele, mis astub vahendatud prostitutsiooni kriminaliseerimisest sammu võrra edasi. 1999. aastal sai Rootsis esimene riik, kus kriminaliseeriti seksuaalteenuste ostmine, samas kui prostituudi tegevus jäi seaduslikuks.

1.4.1. Rootsi

Rootsi suhtumine prostitutsiooni oli esialgu üsna unikaalne. Nimelt nähakse prostitutsiooni meeste vägivallana naiste vastu, mitte ohuna avalikule korrale või moraalile. Sellises suhtumises peegeldub feministlik käsitlus prostitutsioonist, mis paneb rõhku meeste ja naiste ebavõrdsusele ühiskonnas. Kirjanduses on Rootsi lähenemist prostitutsioonile nimetatud ka seksuaalse domineerimise seisukohaks (*sexual domination position*)⁵⁸. Prostitutsiooni kontekstis domineerivad mehed naiste üle, pidades ligipääsu tasulisele seksile vajalikuks ja iseenesest mõistetavaks. Seksuaalse domineerimise ideest lähtudes otsustati Rootsis seksi ostmine keelustada. Seda nähti võimalusena vähendada nõudlust tasulise seksi järele ning seeläbi tõkestada prostitutsiooniäri tervikuna.

Rootsi õiguse ajalugu on prostitutsiooni vaatevinklist üsna mitmekesine olnud. 19. sajandi teisel poolel reguleeriti prostitutsiooniga seonduvat kohalikul tasandil. Seksuaalteenuste ostutajad pidid olema registreeritud ning käima kohustuslikus korras meditsiinilistel läbivaatustel.⁵⁹ Sajandivahetusel muutus suhtumine prostitutsiooni üle-Euroopalisel tasandil ning rõhku hakati panema prostitutsiooni vahendajate karistamisele. Kuni 1960ndate aastateni karistati Rootsis ka naisi, kes ise seksuaalteenuseid osutasid. Pärast seda oli karistatav ainult prostitutsioonile kaasaaitamine, mille tähendus on Rootsis palju laiem kui teistes Skandinaavia riikides. Näiteks Norra ja Taani ajalehti ei ähvardaks kriminaalvastutus, kui nad

⁵⁷ V. Roth. *Op.cit.*, lk 36.

⁵⁸ Samas, lk 21.

⁵⁹ J. Bryngemark. On the „Swedish model“ (ettekanne 2006), lk 1 – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.scarletalliance.org.au/library/jesperbryngemark_06/ 03.05.2014

avaldaksid seksuaalteenuste reklaame, kuid Rootsis kujutaks see endast prostitutsioonile kaasaaitamist.⁶⁰ 1980ndatel aastatel tõusis prostitutsiooniteemalistes diskussioonides esile feministlik lähenemine, mille kohaselt tuleb prostitutsiooni pidada vägivallaks naiste vastu, kuid ostjate kriminaalvastutusest veel ei räägitud⁶¹. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimiseks hakati uurimistööd tegema 1990ndate aastate alguses. 1995. aastal tehti ühes valitsuse uurimiskomisjoni raportis ettepanek kriminaliseerida nii seksuaalteenuste ostmise kui müümine.⁶² See mõte teostus vaid osaliselt, sest seksuaalteenuste müümise kriminaliseerimist peeti ebaõiglaseks tulenevalt prostituutide nõrgemast positsioonist.

1998. aastal võeti Rootsis vastu eelnõu⁶³, mis sisaldas mitmeid ettepanekuid naiste heaolu tagamiseks. Prostitutsioon oli vaid üks paljudest teemadest, mida selles puudutati. Selle rootsikeelne nimetus on *Kvinnofrid*⁶⁴. Antud dokument asetas prostitutsiooni meeste ja naiste ebavõrdsuse konteksti, mitte avaliku korra või moraali vastaste kuritegude hulka, nagu on enamasti tehtud. *Kvinnofrid*'is rõhutatakse muuhulgas, et meeste vägivald naiste vastu ei ole kooskõlas sooliselt võrdõigusliku ühiskonna ideega ning selle vastu tuleb võidelda. Dokumendis tehtud ettepanek realiseerus 1999. aasta 1. jaanuaril jõustunud seksi ostmise keelu seaduses (*Lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster*), mis kehtis eraldiseisva õigusaktina aastani 2006, mil Rootsi karistusseadustiku⁶⁵ 6. peatükki lisati seksuaalteenuste ostmise koosseis (§ 11).

Paragrahvi 11 lg 1 on sõnastatud järgnevalt: „Isikut karistatakse seksuaalteenuse ostmise eest rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega, kui tema sugulist kirge rahuldatakse tasu eest, eeldusel et tegu ei ole karistatav sama peatüki teiste sätete alusel.“ Seejuures on tegu toime pandud ka tasu lubamisel või olukorras, kus seksi eest tasub kolmas isik. Algselt oli vangistuse ülemmääraks kuus kuud, kuid 2011. aastal tõsteti see ühe aasta peale.⁶⁶ Eraldi koosseisuks on seksi ostmise lapselt, mille leiab sama peatüki §-st 9. Kui alla 18-aastast isikut meelitatakse tasu eest sugulist kirge rahuldama, karistatakse selle eest kas rahalise karistusega või kuni kaheaastase vangistusega, eeldusel et tegu ei ole karistatav muu paragrahvi kohaselt.

⁶⁰ J. Bryngemark. *Op.cit.*, lk 1.

⁶¹ Samas, lk 2.

⁶² Sammanfattning av betänkanDET Könshandel. SOU 1995: 15 – Arvutivörgus kättesaadav: <http://www.government.se/sb/d/108/a/25123> 03.05.2014

⁶³ Kvinnofrid. Regeringens proposition 1997/98:55 – Arvutivörgus kättesaadav: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/66/5406e038.pdf> 03.05.2014

⁶⁴ Tõlkes „naiste turvalisus“ või „naiste rahu“.

⁶⁵ Brotssbalk (1962:700) – Arvutivörgus kättesaadav: <http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19620700.htm> 03.05.2014

⁶⁶ M. Waltman. Sweden's Prohibition of Purchase of Sex: The Law's Reasons, Impact and Potential. *Women's Studies International Forum* vol 34 nr 5 (2011), lk 2 – Arvutivörgus kättesaadav: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1910657&download=yes 03.05.2014

1.4.2. Soome

Seksi ostmise kriminaliseerimist hakati Soomes arutama juba 1990ndate aastate alguses seoses üldise kriminaalõiguse reformiga, kuid idee jäi sellel ajal realiseerimata. 1998. aastal kriminaliseeriti seksi ostmine alaealiselt, sest seda peeti olulisemaks probleemiks.⁶⁷ 2006. aasta juunis võttis Parlament vastu seaduse, mis sätestas kuriteona seksi ostmise inimkaubanduse ohvrilt või vahendatud prostituudilt. Sellele eelnesid vaidlused, kas eelistada Rootsi lähenemist või keelata seksi ostmine ainult teatud juhtudel. Teist varianti peeti paremaks, sest see aitab tõkestada tõsisemaid prostitutsiooniga seotud kuritegusid, sekkumata isikute õigusesse vabatahtlikult prostitutsiooniga tegeleda.

Soome kriminaalkoodeksi (*Rikoslaki*)⁶⁸ 20. peatüki § 8 sätestab vastutuse prostitutsiooni ohvri kuritarvitamise eest. Lõike 1 kohaselt on keelatud tasu eest, millega kaasneb otsene majanduslik kasu, mõjutada 20. peatüki §§-des 9 ja 9a ning 25. peatüki §§-des 3 ja 3a sätestatud kuritegude ohvrit isikuga seksuaalvahekorda astuma või sugulist kirge muul viisil rahuldama. Viidatud koosseisud on järgnevad: prostitutsioonile kaasaaitamine, raskendatud prostitutsioonile kaasaaitamine (tegevus toob sisse suurt majanduslikku kasumit ning on eriti meetodiliselt organiseeritud), inimkaubandus ning raskendatud inimkaubandus (näiteks on isik kaasatud inimkaubandusse alaealisena või vägivalda kasutades). Lihtsamalt öeldes on tegemist vahendatud seksuaalteenuste ostmise keeluga. Seega võib Soomes osta seksuaalteenuseid prostituudilt, kes tegutseb täiesti iseseisvalt. Esmapilgul tundub see olevat kuldne kesktee. Keelatud on rahaliselt panustada prostitutsiooni, mille pealt teenivad kasu kolmandad isikud, kuid samas pole loodud takistusi isikutele, kes soovivad iseseisvalt seksuaalteenuseid osutada. Sellisel viisil oleksid kliendid kriminaalvastutuse ähvardusel sunnitud tarbima nõ „head prostitutsiooni“. Teo eest on ette nähtud kas rahaline karistus või kuni kuue kuu pikkune vangistus, nagu Rootsis enne 2011. aasta seadusemuudatust. Katse on samuti karistatav.

Soome kriminaalkoodeksi 20. peatüki §-s 8a on kuriteona sätestatud seksuaalteenuste ostmine noorelt isikult. Kui alla 18-aastast isikut mõjutatakse tasu eest seksuaalvahekorda astuma või sugulist kirge muul viisil rahuldama, karistatakse selle eest rahalise karistuse või kuni kaheaastase vangistusega. Erinevalt §-st 8 ei pea prostituut olema ühegi konkreetse kuriteo ohver. Oluline on vaid vanuseline kriteerium. Seksuaalteenuse ostmine on karistatav ka juhul, kui selle eest maksab kolmas isik (§§ 8 lg 2 ja 8a lg 2).

⁶⁷ V. Roth. *Op.cit.*, lk 180.

⁶⁸ Rikoslaki 19.12.1889/39 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
03.05.2014

1.4.3. Norra

Norras sai seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise tõukejõuks 2007. aastal toimunud Töölispartei kongress, kus otsustati, et selline kriminaalpoliitiline otsus tuleks vastu võtta. Sel ajal oli Töölispartei võimulolev erakond, nii et juba 2008. aastal esitas tollane justiitsminister eelnõu, millest sai kehtiv seksuaalteenuste ostmise keeld 2009. aasta 1. jaanuaril.⁶⁹ Kui Rootsis oli seadusemuudatus kantud tugevast veendumusest, et prostitutsioon on meeste vägivald naiste vastu, siis Norras mängis suurt rolli immigratsioon. Hulgaliselt Nigeeriast pärit naised oli hakanud Norra suuremates linnades prostitutsiooniga tegelema. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimisse suhtus Aafrika kogukond suure toetusega, sest olukord oli muutunud selliseks, et mustanahalistele naistele hakati tänaval lähenema, eeldades et nad on prostituudid.⁷⁰

Seksuaalteenuste ostmise keeld on sätestatud Norra karistusseadustiku §-s 202a.⁷¹ Kui isik astub kas isiklikult või kellegi teise abil tasu maksmise või lubamise eest seksuaalvahekorda või rahuldab sugulist kirge muul viisil, karistatakse selle eest kas rahalise karistuse või kuni kuue kuu pikkuse vangistusega. Jällegi on eeskuju võetud Rootsi algsest regulatsioonist. Samas võib teo eest karistada kuni üheaastase vangistusega, kui see on eriti julmal viisil täide viidud, aga ükski teine koosseis ei kohaldu.⁷² Alaealiselt seksuaalteenuse ostmine on sätestatud eraldi koosseisuna.

1.4.4. Island

Island eristub teistest Skandinaavia riikidest selle poolest, et enne 2007. aastat oli prostituudina tegutsemine kuritegu. Islandi karistusseadustiku art 206 kohaselt võis enda ülalpidamiseks prostitutsiooniga tegelemise eest karistada kuni kaheaastase vangistusega.⁷³ Aastal 2009 võeti aga vastu seadusemuudatused, mis kriminaliseerisid seksuaalteenuste ostmise. Eesmärgiks oli tagada sooline võrdõiguslikkus ning tõkestada prostitutsiooni kaasatud isikute ärakasutamist.⁷⁴ Seksuaalteenuste ostmise eest võib karistada kas rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Kui seksuaalteenuseid ostetakse alaealiselt

⁶⁹ J.K. Schaffer. Research on Norwegian Prostitution Policy – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://nppr.se/2010/08/17/existing-research-on-norwegian-prostitution-policy/> 03.05.2014

⁷⁰ J.K. Schaffer. Race and Prostitution in Norway – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://nppr.se/2009/02/24/race-and-prostitution-in-norway/> 03.05.2014

⁷¹ The General Penal Code (§ 202a ingliskeelne tõlge) – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.regjeringen.no/en/dep/jd/whats-new/News/2008/criminanzing-the-purchase-of-sexual-ac.html?id=537854> 03.05.2014

⁷² Samas.

⁷³ General Penal Code of Iceland No. 19, 12.02.1940 (ingliskeelne tõlge 01.03.2004 seisuga).

⁷⁴ What is the „Nordic Model“? – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.equalitynow.org/sites/default/files/Nordic_Model_EN.pdf 03.05.2014

prostituudilt, on vangistuse ülemmääraks kaks aastat.⁷⁵ Läbiviidud muudatustele on kahtlemata kaasa aidanud feministlike suundumuste tugevus Islandi poliitikas. Näiteks üks aasta pärast seksi ostmise kriminaliseerimist keelustati Islandil striptiisiklubide tegevus.⁷⁶

1.4.5. Ühendkuningriik

Ühendkuningriigis on seksuaalteenuste ostmine kriminaliseeritud alaealistelt, sunnile allutatud ja pettuse ohvriks langenud isikutelt. Tegemist Soomega sarnase lähenemisega, kuna arvesse on võetud prostituudi tegelikku olukorda. Asjakohasteks õigusaktideks on 2003. aasta seksuaalkuritegude seadus (*Sexual Offences Act*)⁷⁷ ning 2009. aasta õiguskaitse ja kuritegevuse seadus (*Policing and Crime Act*).

Seksuaalkuritegude seaduse § 51 lg-s 2 on sätestatud prostituudi legaaldefiniitsioon, millest tuleb lähtuda §§-de 48-50 ning 51A-53A tõlgendamisel. Prostituut on isik, kes vähemalt ühel juhul, kas oma soovil või kellegi korraldusel, pakub teisele isikule seksuaalteenuseid tasu või tasu lubamise eest. Pole oluline, kas tasu maksjaks on sama isik, kellele seksuaalteenust osutatakse või kolmas isik. Ka prostitutsiooni mõistet tuleb sisustada eelnevast lähtuvalt. Paragrahvis 53A on kuriteona sätestatud seksuaalteenuste eest maksmine prostituudile, kes on allutatud kolmanda isiku sunnile või pettusele. Selle eest on ette nähtud rahaline karistus. Lõige 1 sätestab kolm vajalikku elementi teo toimepanemiseks: isik peab olema maksnud või lubanud maksta prostituudi poolt osutatava seksuaalteenuse eest, keegi kolmas isik peab olema käitunud viisil, mis kallutab prostituuti raha eest teenust osutama ning selle kolmanda isiku selline tegevus peab olema kantud tulu teenimise eesmärgist kas enda või kellegi teise kasuks. Teenuse osutamise koht ei oma tähtsust (lg 2 a). Tähtsust ei oma ka see, kas teenuse eest maksja on teadlik sellest, et prostituuti on tegevusele sundinud keegi kolmas isik (lg 2 b). Tegemist on Anglo-Ameerika õigussüsteemile omase nn „range vastutusega“ („*strict liability*“) kuriteoga. Mandri-Euroopa termineid kasutades on tegemist kuriteoga, mille eest saab isiku vastutusele võtta sõltumata tahtlusest või ettevaatamatusest. Taolise vastutuse eesmärgiks on kergendada tõendamist kuriteo vaimse elemendi osas (*mens rea*) ning tagada kahjulike tegude eest karistamine isegi selliste isikute arvelt, kes ei olnud oma teo kahjulikkusest teadlikud. Tavaliselt on selline vastutus omane avaliku korra vastastele kuritegudele.⁷⁸

⁷⁵ The Centre for Gender Equality – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jafnretti.is/jafnretti/?D10cID=ReadNews&ID=523> 03.05.2014

⁷⁶ J. Bindel. Iceland: The World's most Feminist Country. The Guardian, 25.03.2010 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.guardian.co.uk/lifeandstyle/2010/mar/25/iceland-most-feminist-country> 03.05.2014

⁷⁷ Sexual Offences Act 2003 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>

⁷⁸ J.M. Pollock. Criminal Law. Anderson Publishing: 2012, lk 66.

2. Eesti valmisolek seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimiseks

2.1. Prostituudi õiguslik olukord Eestis

Seksuaalteenuste müümine ei ole Eestis kriminaliseeritud. Seega on seksuaalteenuste osutamise eest saadud sissetulek seaduslik. Kui kõrvaline isik prostituudi teenuseid vahendab või teenuse osutamisele mingil viisil kaasa aitab, on kriminaalvastutus ette nähtud ainult kõrvalisele isikule. Sisuliselt on prostituudil võimalik registreerida end füüsilisest isikust ettevõtjaks ning maksta oma teenitud tulult kõiki vajalikke makse. Autorile teadaolevalt ei ole ükski isik seda teinud. Selle põhjuseks on tõenäoliselt soov vältida ühiskondlikku hukkamõistu. Oluline tegur on ka see, et prostituut ei ole teiste tsiviilkäibes osalejatega võrdsel positsioonil. Prostituudina tegutsemine on Eestis õiguslikult reguleerimata. Nagu esimeses peatükis selgus, on isegi prostitutsiooni mõiste jäetud kohtupraktika kujundada. Teistes valdkondades ettevõtjana tegutsemine eeldab aga mitmesuguste seadusest tulenevate kohustuste järgimist.

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS)⁷⁹ § 86 lg 1 kohaselt on heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing tühine. Eestikeelses õiguskirjanduses on heade kommete vastaseid tehinguid liigitatud ning ühe liigina on nimetatud seksuaalmoraali ja pereeluga seotud tehinguid. „Tüüpilisemalt peetakse siia gruppi kuuluvateks tehinguteks tehinguid prostituutidega, tehinguid bordelli pidamiseks, kokkuleppeid selle kohta, mille kohaselt isik kohustub kellegagi abielluma või siis mitte seda tegema.“⁸⁰ Seega on prostituudiga sõlmitud tehingud seksuaalteenuste osutamiseks tühised. Tühisel tehingul ei ole algusest peale õiguslikke tagajärgi ning sellise tehingu alusel saadu tagastatakse vastavalt alusetu rikastumise sätetele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (TsÜS § 84 lg 1). See loob tsiviilõiguslikus mõttes ebasoodsa olukorra nii prostituudi kui tema klientide jaoks. Kui klient on seksuaalteenuse eest raha maksnud, aga pole seda saanud, ei ole tal võimalik ühtegi õiguskaitsevahendit kasutada. Samamoodi puudub prostituudil nõudeõigus, kui klient jätab tasu maksmata.

Kui Eesti kodanik ostab seksuaalteenuseid näiteks Madalmaadest ega maksa nende eest, ei saaks Eesti kohtu poole pöördudes tema vastu midagi ette võtta. Euroopa Liidu määruses, mis reguleerib lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatavat õigust („Rooma I“)⁸¹, on sätestatud, et teenuse osutamise leping on reguleeritud selle riigi õigusega, kus on teenuse osutaja harilik

⁷⁹ RT I, 06.12.2010, 12.

⁸⁰ K. Sein. TsÜS § 86/3.3.1., 3.3.2. - M. Käerdi, V. Kõve, I. Kull, P. Varul. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

⁸¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 593/2008, 17. juuni 2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma I“) – ELT L 177/6.

viibimiskoht (art 4 lg 1 b). Eeldame, et tarbijalepinguid puudutavaid erisätteid ei saa kohaldada, kuna vajalikud eeldused on täitmata. Sellisel juhul määratakse tarbija ja kutseala esindaja vahelisele lepingule kohalduv õigus kindlaks vastavalt art-le 3 ja 4. Kui toodud näite puhul pöördutakse kostja elukohajärgsesse kohtusse Eestis, tuleks art 4 lg 1 punkti b järgi kohaldada Madalmaade õigust, mis iseenesest lubaks Eesti kodanikult prostituudi või tema tööandja kasuks maksmata jäänud teenustasu välja mõista. Samas sätestab Rooma I määruse art 21, et teise riigi õiguse sätte kohaldamisest võib keelduda, kui selle kohaldamine on ilmselgelt vastuolus kohtu asukoha riigi avaliku korraga. Seega ei saaks Eesti kohus mitte mingil juhul käsitleda seksuaalteenuste osutamise lepingut tavalise võlaõigusliku lepinguna.

2.2. Prostitutsiooni karistusõiguslik reguleerimine

Eesti õiguskorras on prostitutsiooni karistusõiguslik reguleerimine puudutanud pikka aega ainult vahendajate tegevust. Alles hiljuti langes seadusandja tähelepanu ka seksuaalteenuste ostjatele, mis oli ajendatud Euroopa Liidu õigusest. Autor alustab ülevaadet aga Eesti NSV kriminaalkoodeksist (seisuga 1. jaanuar 1978. a). Selle 10. peatükist, mis puudutab kuritegusid ühiskondliku korra ja ühiskondliku julgeoleku vastu, leiab §-i 201, mis sätestab karistatava teona salaurka pidamise varastele või liiderdamiseks või hasartmängudeks. „Salaurka pidamise all liiderdamiseks mõeldakse vastava ruumi süstemaatilist võimaldamist tegelemiseks prostitutsiooniga, juhuslikele elementidele suguliseks läbikäimiseks või muude liiderlike tegude toimepanemiseks.“ Vastutus antud teo eest on välistatud, kui ruumi valdaja tegeleb selles ise prostitutsiooniga.⁸² Paragrahv 202 näeb ette karistuse alaealise kaasatõmbamise eest prostitutsioonile.

Enne KarS-i jõustumist kehtinud kriminaalkoodeksis (KrK)⁸³ olid sätestatud järgnevad prostitutsiooniga seonduvad koosseisud: isikule kuuluvates ruumides seadusega keelatud tegevuse, muuhulgas prostitutsiooni, võimaldamine (§ 201), alaealise kaasatõmbamine kuritegevusele või prostitutsioonile (§ 202), isiku kallutamine prostitutsioonile või prostitutsiooni vahendamise (§ 202⁶). KarS-i esimene redaktsioon⁸⁴ jõustus 1. septembril 2002. a ning selles sisaldus ebaseadusliku tegevuse ja prostitutsiooni vahendamise koosseis (§ 268), mille eest oli ette nähtud rahaline karistus või kuni viieaastane vangistus. Endine KrK § 201 nägi sisuliselt sama koosseisu eest ette rahatrahvi, aresti või kuni viieaastase

⁸² K. Kimmel. Eesti NSV kriminaalkoodeks § 201/2. – I. Rebane (koost). Eesti NSV kriminaalkoodeks. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980.

⁸³ RT III 2002, 11, 108.

⁸⁴ RT I 2002, 86, 504.

vabadusekaotuse. Seega jäeti vangistuse ülempiir KarS-is samaks. 16. juulil 2006. a jõustunud KarS-is⁸⁵ oli aga eraldi prostitutsioonile kaasaaitamise koosseis (§ 268¹), mille eest oli ette nähtud rahaline karistus või kuni viieaastane vangistus. Raskendavatel asjaoludel oli karistuseks kolme- kuni kaheteistaastane vangistus. Prostitutsioonile kaasaaitamise all peetakse silmas vahendamist, ruumi andmist või muul viisil kaasaaitamist. Viimasena nimetatud muul viisil kaasaaitamine kujutab endast näiteks bordellis turvamehe või raamatupidajana töötamist ning uute prostituutide värbamist.⁸⁶ Kohtupraktikas on süüdi mõistetud ka taksojuhte, kes transpordivad kliendid bordelli või viivad prostituudid bordellist klientide juurde.⁸⁷ Kui isik saab tulu prostituutide poolt teenitud rahast, on tõenäoliselt tegemist prostitutsioonile kaasaaitamisega.

Kui vaadata alaealiste prostitutsiooniga seonduvaid koosseise, siis juba esimeses KarS-i redaktsioonis sisaldasid alaealise prostitutsioonile kallutamine (§ 175) ning alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine (§ 176). 14. aprillil 2012.a jõustunud KarS-is oli §-i 175 uueks pealkirjaks „Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil“ ning KarS § 176 tunnistati kehtetuks. Kehtivuse kaotas ka KarS § 268¹. Prostitutsioonile kaasaaitamine kui selline on jätkuvalt kuritegu, aga tulenevalt inimkaubanduse koosseisude kehtestamisest on see endale KarS-is uutmoodi väljenduse leidnud. Järgnevalt selgitabki autor tehtud muudatusi.

Nagu juba mainitud, hõlmas prostitutsioonile kaasaaitamine vahendamist ehk kliendi ja prostituudi kohtumise korraldamist, ruumi kasutada andmist ning muul viisil prostitutsioonile kaasaaitamist. Alates 2012. aasta aprillist on prostitutsiooni vahendamine eraldi koosseis. Selle leiab KarS §-st 133², mille pealkirjaks on „Kupeldamine“. See kujutab endast prostitutsiooniga tegeleva isiku ja kliendi kohtumise korraldamist, bordelli omamist, juhtimist, seal prostitutsioonile kaasaaitamist või bordelli pidamiseks ruumi rentimist. Samuti täidab objektiivse koosseisu isiku mõjutamine prostitutsiooniga tegelemist alustama või sellega jätkama, kui puudub inimkaubanduse või inimkaubanduse toetamise koosseis (§§-d 133 ja 133¹). Kui kupeldamise koosseis puudub, tuleb kohaldamisele KarS § 133³ ehk prostitutsioonile kaasaaitamine. Selle koosseisu alusel on prostitutsioonile kaasaaitamisena karistatav iga tegu, millega teadlikult aidatakse kaasa sellise prostituudi tegevusele, kes tegutseb iseseisvalt. Seega leiaks see aset väljaspool bordelli.⁸⁸ Endine KarS § 268¹ on seega eraldatud kaheks uueks koosseisuks. Kupeldamise eest on ette nähtud rahaline karistus või

⁸⁵ KarS 16.07.2006-31.12.2006.

⁸⁶ N. Aas. KarS § 268¹/3.4. – P. Pikamäe, J. Sootak. *Op.cit.*

⁸⁷ Nt TlnRKo 09.11.2010 nr 1-06-11681.

⁸⁸ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise teksti juurde, lk 5 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=9cf009fa-d9f2-82ea-269f-4eb4e0e26134&> 03.05.2014

kuni viieaastane vangistus, mis on analoogne endise prostitutsioonile kaasaaitamise sanktsiooniga. KarS § 133³, mis kannab identset pealkirja endise KarS §-ga 268¹, näeb ette rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistuse. „Paragrahvide 133² ja 133³ erinevust prostitutsioonile kaasaaitamise aspektist aitavad selgitada näited taksojuhiga. Kui taksojuht sõidutab kliendi baari, mille kohta ta teab kindlalt või peab võimalikuks, et see tegutseb tegelikult bordellina, siis vastutab ta § 133² järgi. Kui taksojuht sõidutab klienti, kelle kohta ta teab kindlalt, et see läheb iseseisvalt toimetava prostituudi juurde teenust ostma, siis vastutab ta § 133³ järgi.“⁸⁹ Kui ta pole kindel, milline prostitutsioon sihtkohas aset leiab, on tegu kaudse tahtlusega toime pandud, sest ta mõonab kummagi variandi võimalikkust.

Hiljutiste muudatuste juures on huvitav see, et prostitutsioonile kaasaaitamine kui selline (KarS §§-d 133² ja 133³) on paigutatud isikuvastaste süütegude peatükki, vabadusvastaste süütegude jakku. Varem kehtinud KarS § 268¹ asus avaliku rahu vastaste süütegude peatükis, avaliku korra vastaste süütegude jaos. Tegemist on täiesti erinevate õigushüvedega ning autori hinnangul ei saa seda tähelepanuta jätta. Teatud mõttes loob see eelduse seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimiseks, kuna kupeldamise ning prostitutsioonile kaasaaitamise taga nähakse konkreetsete isikute, prostitutsiooniga tegelejate, vabaduse riivamist. Rõhutada tuleb seda, et nimetatud koosseisud puudutavad olukordi, kus seksuaalteenuseid osutatakse prostituudi poolt vabatahtlikult. Inimkaubanduse ehk sunnitud prostitutsiooniga tegelemise puhul on mõistetav, et isiku vabadust piiratakse õigusvastaselt. Avaliku korra vastased süüteod rikuvad paikapandud ühiskonnaelu reegleid ning käitumisnormistikku. Avalik kord kui selline kujutab endast tavadega, heade kommetega ja normidega kinnistatud isikutevahelisi suhteid ühiskonnas, mis tagavad igäühe avaliku kindlustunde ja võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi.⁹⁰ Seega riivas prostitutsiooni pealt kasu teenimine vanemate KarS-i redaktsioonide kohaselt eelkõige ühiskonna kui terviku kõlblus- või moraalitunnet. Vabadus on üks mitmest inimõigusest, mida KarS-i isikuvastaste süütegude peatükis kaitstakse ning see tuleneb puhtalt inimeseks olemise faktist. „Nende õiguste fundamentaalsus ning sellest tingitud karistuste rangus ongi põhjuseks, miks isikuvastased süüteod eristuvad iseseisva peatükina teistest isikuõigusi ründavatest süütegudest.“⁹¹ Kuna seadusandja on sellisel viisil ümber hinnanud õigushüve, mida prostitutsioonile kaasaaitamine riivab, võib eeldada, et prostitutsiooni karistusõiguslik reguleerimine liigub ulatuslikuma kriminaliseerimise suunas.

⁸⁹ Seletuskiri eelnõu 140 SE teise lugemise teksti juurde. *Op.cit.*, lk 5.

⁹⁰ N. Aas. KarS § 262/1.1. – P. Pikamäe, J. Sootak. *Op.cit.*

⁹¹ Samas, M. Kurm, T. Ploom. KarS 9. ptk/1.

2.3. Prostitutsioon viimastel aastatel

Enne viimase olulise seadusemuudatuse põhjalikumat käsitlemist, teeb autor ülevaate eelmises alapeatükis nimetatud koosseisude esinemissagedusest praktikas. Kriminaalpoliitilised otsused eeldavad kuritegevuse seisu väljaselgitamist. Prostitutsiooni puudutava karistusõigusliku regulatsiooni karmistamine võib olla tarbetu, kui vastavaid kuritegusid äärmiselt harva toime pannakse.

Prostitutsiooni levikut Eestis võib ajalisel skaalal jaotada kolme etappi. Aastatel 1989-1990 oli prostitutsioon üsna piiratud ulatusega. Nõudlus seksuaalteenuste järele oli vähene ning sellest tulenevalt oli ka bordellide arv väike.⁹² Aastatel 1993-1996 hakkas kohalik seksitööstus juba ilmet võtma. Prostituutide ja bordellide arv kasvas järsult. Tõenäoliselt mängis selles suurt rolli Eesti taasiseseisvumine ning vabale ettevõtlusele orienteeritud majandusmudel. Sellel ajavahemikul hakkas levima ka seksiturism. See tähendab, et välismaalt hakati tulema Eestisse muuhulgas selleks, et siin seksuaalteenuseid tarbida. Aastatel 1998-2002 muutus Eesti prostitutsiooni vallas eksport- ja transiitriigiks. Rahvusvahelised sidemed võimaldasid Eesti naisi teistesse riikidesse vahendada.⁹³ Kolmas etapp kestab üldjoontes praeguse ajani. Õiguslikult pole seksuaalteenuse osutamist kui sellist reguleeritud ning seksiturism ja naiste välismaale vahendamine on tõenäoliselt veel rohkem levinud kui kümme aastat tagasi.

2002. aastast pärineva uuringu andmetel võib Eestis kõige pessimistlikuma hinnangu kohaselt olla kuni 5000 prostitutsiooni kaasatud isikut, aga optimistlikuma hinnangu kohaselt on neid 500.⁹⁴ Uuringus ei ole täpsustatud, kas tegemist on ainult vahendatud prostituutide arvuga või kõigi tasulise seksi osutajatega kokku. Kuna Tallinnas tegutsevate bordellide arvuks on pakutud vähemalt 50, tundub teine variant tõenäolisem. Vastasel juhul peaks igas bordellis töötama väga suur hulk naisi. Tuleb silmas pidada, et tegemist on üle kümne aasta vanuse uuringuga. Praeguseks võivad need numbrid muutunud olla. Samas viidatakse näiteks ajakirjanduses üsna tihti vanadest uuringutest pärit andmetele. Seksuaalteenuseid müüakse sageli ettevõttes, mis näiliselt osutab mingit seaduslikku teenust. Seega võib bordellide avastamine üsna keeruline olla. Seksuaalteenuseid reklaamitakse näiteks Internetis, kuid taolisi kuulutusi kokku lugedes saaks prostitutsiooni levikust ebatäieliku pildi. Kindel on aga see, et suurem osa seksuaalteenuste osutajatest on haaratud organiseeritud tegevusse. See tähendab, et seksuaalteenuse osutaja viiakse kliendiga kokku kellegi kolmanda poolt, kes

⁹² H. Kase, I. Pettai. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2002, lk 24.

⁹³ Samas.

⁹⁴ Samas, lk 5.

teenib selle arvelt raha. Iseseisvalt tegutsevate prostituutide osatähtsust on hinnatud üsna väikeseks.⁹⁵

Tabel 1. Aastatel 2009-2013 registreeritud prostitutsiooniga seotud kuriteod

	2009	2010	2011	2012	2013
KarS § 133	2	1	1	6	8
KarS § 268 ¹ (sh §§ 133 ² ja 133 ³)	15	15	15	17	14
KarS § 175 (k.a. alates 14.04.2012.a kehtiv)	5	1	-	6	18
KarS § 176	2	-	-	-	Kehtetu

Prostitutsiooniga seotud viimaste aastate kuritegude kohta saab infot Justiitsministeeriumi poolt koostatud kuritegevuse aastaülevaadetest. Registreeritud kuritegude arv kajastab sündmuste hulka, millest on uurimisasutustele ja prokuratuurile teada antud ning mille uurimiseks on algatatud kriminaalmenetlus. 2013. aastal registreeriti 8 inimkaubanduse juhtumit, 13 kupeldamise juhtumit, 1 prostitutsioonile kaasaitamise juhtum ning 18 alaealise prostitutsioonile kallutamise juhtumit. Alaealiselt seksi ostmist ei registreeritud kordagi, sest koosseis jõustus alles aasta lõpus. 2012. aastal registreeriti KarS § 133 alusel kuus inimkaubanduse juhtumit. Tegemist oli üldjuhul prostitutsiooniga tegelevate naiste kinnipidamisega, kelle suhtes kasutati ka vägivalda.⁹⁶ Alates 14. aprillist 2012 kvalifitseeritakse KarS § 268¹ juhtumid KarS § 133² alusel. Seega lisandus 2012. aastal kaheksale KarS § 268¹ alusel registreeritud prostitutsioonile kaasaitamise juhtumile üheksa kupeldamise juhtumit. 2012. aastal ei registreeritud KarS § 133³ alusel ühtegi kuritegu.⁹⁷ KarS § 175 alusel registreeriti kuus alaealise prostitutsioonile kallutamise juhtumit.⁹⁸ Nüüd kannab koosseis pealkirja „Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil“.

⁹⁵ H. Kase, I. Pettai. *Op.cit.*, lk 6-7.

⁹⁶ A. Ahven, U. Klopets, K.C. Kruusmaa, A. Leps, P. Lindsalu, J. Salla, L. Surva, M.L. Sööt. Kuritegevus Eestis 2012. Kriminaalpoliitika uuringud 17, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakond, Tallinn: 2013, lk 65.

⁹⁷ A. Ahven jt. *Op.cit.*, lk 65-66.

⁹⁸ Samas, lk 132.

2011. aastal registreeriti viisteist prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumit. Need kujutasid endast näiteks naiste vahendamist teistesse riikidesse, korterite üürimist intiimteenuste osutamiseks ning ruumide või vahendite andmist intiimteenuste osutamiseks.⁹⁹ Inimkaubanduse koosseisu 2011. aastal ei olnud. Tabelisse märgitud juhtum on endise orjastamise koosseisu alusel registreeritud. Tegemist oli olukorraga, kus mees kasutas ära oma elukaaslase abitut seisundit ja sundis teda tegelema prostitutsiooniga.¹⁰⁰ 2010. aastal registreeriti viisteist prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumit. Registreeriti üks alaealise prostitutsioonile kallutamise juhtum KarS § 175 alusel.¹⁰¹ Aastal 2009 registreeriti viisteist prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumit ning viis alaealise prostitutsioonile kallutamise juhtumit. Alaealise prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumeid KarS § 176 alusel registreeriti kahel korral. Tabelis see ei kajastu, aga kõige suurem arv prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumeid alates aastast 2007 registreeriti 2008. aastal, mil neid oli kokku 37.¹⁰²

Tabel 2. Aastatel 2009-2013 tehtud kohtulahendite arv prostitutsiooniga seotud kriminaalasjades

	2009	2010	2011	2012	2013
KarS § 133	1	2	-	-	1
KarS §§ 268 ¹ , 133 ²	6	10	8	11	4
KarS § 175	-	-	-	-	3
KarS § 176	1	1	-	Kehtetu alates 14.04.2012.a	Kehtetu

Käesolev tabel näitab viimase viie aasta jooksul tehtud kohtulahendite hulka KarS §§-des 268¹, 133, 133², 175 ja 176 sätestatud kuritegude menetlemisel. Muud prostitutsiooniga seotud koosseisud pole esindatud, kuna nende alusel pole ühtegi lahendit tehtud. Autor otsustas registreeritud kuritegude ja kohtulahendi saanud kuritegude tabelid eraldada, kuna konkreetse aasta kohta käivaid andmeid ei saa kõrvutada. Näiteks 2009. aastal registreeritud kuritegu võis kohtulahendi saada alles paar aastat hiljem. Silmas tuleb pidada ka seda, et iga lahendi taga ei pruugi olla individuaalne juhtum. Näiteks 2009. aastal KarS § 268¹ alusel tehtud kuuest lahendist kaks olid esimese astme kohtu otsused, mille kohta tehti järgneval

⁹⁹ A. Ahven, U. Klopets, A. Leps, P. Lindsalu, J. Salla, L. Surva, K. Tamm. Kuritegevus Eestis 2011. Kriminaalpoliitika uuringud 16, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakond, Tallinn: 2012, lk 73.

¹⁰⁰ Samas, lk 73.

¹⁰¹ A. Ahven jt. Kuritegevus Eestis 2012. *Op.cit.*, lk 132, 135.

¹⁰² Samas, lk 135.

aastal otsused teise astme kohtus. Need on loetud 2010. aasta arvestuses eraldi lahenditeks, kuigi need puudutavad samu juhtumeid. Autor sai kohtulahendite hulga kohta infot Riigi Teataja kohtulahendite infosüsteemist. Tabelisse on märgitud nii süüdi- kui õigeksmõistvad otsused, kuigi viimaseid on äärmiselt vähe.

KarS § 133 all on mõeldud nii vana orjastamise koosseisu kui uut inimkaubanduse koosseisu. 2013. aastal mõisteti kaks isikut süüdi nii inimkaubanduse (KarS § 133 lg 2 p 1) kui kupeldamise (KarS § 133² lg 1) eest.¹⁰³ See kajastub kummagi koosseisu arvestuses. 2010. aastal tehti kaks kohtuotsust, kus muuhulgas mõisteti vähemalt üks süüdistatavatest KarS § 133 lg 1 alusel süüdi. 2009. aastal mõistis Tallinna Ringkonnakohus kaks isikut orjastamises õigeks samas kui esimese astme kohus oli nad 2008. aastal süüdi mõistnud.¹⁰⁴ Kõige rohkem kohtulahendeid on tehtud KarS § 268¹ alusel. Alates 14.04.2012. a kvalifitseeritakse sama tegu KarS § 133² alusel. 2013. aastal tehti nimetatud paragrahvi alusel neli süüdimõistvat otsust. 2012. aastal tehti nii vana kui uue koosseisu alusel kokku üksteist kohtuotsust. 2011. aastal tehti prostitutsioonile kaasaaitamise kohta kaheksa, 2010. aastal kümme ning 2009. aastal kuus kohtuotsust. KarS § 175 alusel on tehtud oluliselt vähem kohtuotsuseid. Kuna 2012. aasta aprillist on koosseis laienenud prostitutsioonilt inimkaubandusele, ei ole tabelisse märgitud KarS § 175 alusel tehtud kohtuotsuseid, mis ei puuduta alaealise prostitutsioonile kallutamist. KarS § 176 on kohtupraktikas esinenud koosseisudest kõige haruldasem. Autor leidis sellega seoses ainult kaks kohtuotsust aastatest 2009 ja 2010.

Kohtulahendite arv oli kõige suurem aastatel 2010 ja 2012. Eelmisel aastal tehtud lahendite arv võib hetkel tunduda väike seetõttu, et edasikaevatud kohtuotsused ei ole veel jõustunud.

2.4. Seksi ostmine alaealiselt

Käesolevas töös ei saa mööda minna asjaolust, et Eestis on kriminaliseeritud seksi ostmine alaealiselt. Selle põhjuseks on Euroopa Liidu Nõukogu ja Parlamendi 13. detsembri 2011. aasta direktiivi, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust (2011/93/EL)¹⁰⁵. Nimelt näeb direktiivi art 4 lg 7 liikmesriikidele ette kohustuse kriminaliseerida lapsprostitutsiooni raames lapsega seksuaaltegevuses osalemine. Järelikult tuleb teatud seksuaalteenuste ostmine paratamatult kriminaliseerida. Nimetatud sätte kohaselt tuleb lapsprostitutsiooni raames lapsega seksuaaltegevuses osalemise eest määrata

¹⁰³ HMKo 25.02.2013, nr 1-12-12472.

¹⁰⁴ TlnRko 08.04.2009, nr 1-08-10171.

¹⁰⁵ Euroopa Nõukogu ja Parlamendi direktiiv 2011/93/EL, 13. Detsember 2011, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK.

karistus, mille maksimummäär on vähemalt viieaastane vangistus, kui laps ei ole jõudnud seksuaalse enesemääramise ikka, ning vähemalt kaheaastane vangistus, kui laps on seksuaalse enesemääramise eas. Eestis peetakse isikut seksuaalse enesemääramise eas olevaks alates 14. eluaastast, nagu tuleneb KarS §§-dest 145 ja 146. Nii suguühendus kui sugulise kire rahuldamine lapsealisesega oli enne direktiivi ülevõtmist karistatav kuni viieaastase vangistusega. Direktiivi ülevõtmine on loonud omamoodi erandi seksuaalse enesemääramise eale. Üldjuhul tohib täisealine isik 14-17-aastase alaealisesega seksuaalsuhetes olla, aga kui suguühendus leiab aset seksuaalteenuse ostmise kontekstis, on tegemist kuriteoga.

Direktiiv põhineb 25. oktoobri 2007. aasta Euroopa Nõukogu konventsioonil (nn Lanzarote konventsioon)¹⁰⁶, mis on Vabariigi Valitsuse korraldusega heaks kiidetud, aga ratifitseerimata.¹⁰⁷ Lapsprostituutsiooniga seonduvat reguleerib konventsiooni art 19. Lapseks peetakse alla 18-aastast isikut. Lapsprostituutsioon on lapse seksuaaltegevuseks kasutamine, mille eest lubatakse raha või muud tasu kas lapsele endale või kolmandale isikule. Artikkel 19 lg 1 punkti c kohaselt peavad liikmesriigid võtma vajalikud meetmed, et lapsprostituutsiooni tarbimine oleks kriminaliseeritud. Lanzarote konventsiooni selgitustes on öeldud, et prostituutsiooniäri, millesse on kaasatud alaealised, sõltub suuremal määral selle edendajatest ja organiseerijatest kui prostituutsiooniäri täisealistega.¹⁰⁸ Edendajate all on muuhulgas ostjaid silmas peetud. Samas jääb arusaamatuks, miks mängib nendepoolne nõudlus suuremat rolli prostituutsiooniäris, millesse on kaasatud alaealised.

Laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise direktiivi järgimiseks vajalikud õigusaktid tuli jõustada hiljemalt 18. detsembriks 2013. aastal. Riigikogu võttis kõnealused muudatused vastu 21. novembril 2013. aastal. 13. detsembril avaldati KarS-i muudatused Riigi Teatajas ning need jõustusid 23. detsembril. Seega jõustati muudatused ettenähtud ajast vaid mõnda aega hiljem. Kui eelnõud 2013. aasta esimeses pooles Riigikogus menetleti, oli kavandatavaks sätteks § 175¹, mis oleks asunud KarS-i 11. peatüki 2. jaos (süüteod alaealise vastu)¹⁰⁹. Ettenähtud karistuseks oli kas rahaline karistus või kuni kolmeaastane vangistus. Kui sama tegu oleks toime pandud inimkaubanduse alaealise ohvri suhtes, oleks selle eest karistatud ühe- kuni viieaastase vangistusega. Vabariigi Valitsuse algatatud KarS-i muutmise ja sellega

¹⁰⁶ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/201.htm> 03.05.2014

¹⁰⁷ „Laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitleva Euroopa Nõukogu konventsiooni“ heakskiitmine ja volituse andmine – RT II 2008, 18, 55.

¹⁰⁸ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Explanatory Report, p 131 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/201.htm> 03.05.2014

¹⁰⁹ Karistusseadustiku täiendamise seadus (209 SE I) – Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=1007ddef-6a79-467a-95c9-dfb9ab8be136&>

seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (469 SE) sätestas samuti alaealiselt seksi ostmise kriminaliseerimise, aga hoopis KarS §-s 145¹, paigutades selle seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude hulka. Pärast kahe eelnõu ühendamist jäi Riigikogu kindlaks teisele variandile. Kehtiva KarS § 145¹ lg 1 kohaselt karistatakse alla 18-aastase isikuga rahalise tasu või mis tahes muu hüve eest suguühitsemise või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemise eest kuni kolmeaastase vangistusega. Esialgu kavandatud KarS § 175¹ sisaldas ka teist lõiget järgnevas sõnastuses: „Sama teo eest, kui see on toime pandud käesoleva seadustiku § 133 lg 2 p-s 2 sätestatud kuriteo ohvri suhtes, karistatakse ühe- kuni viieaastase vanglakaristusega.“ Viidatud oli alla 18-aastasele inimkaubanduse ohvrile. Praegu kehtiva KarS § 145¹ lg 2 kohaselt karistatakse alla 14-aastaselt ehk lapsealiselt isikult seksi ostmise eest kuni viieaastase vangistusega. Kolmas lõige näeb ette kahe- kuni kaheksa-aastase vangistuse juhtudeks, mil teo toimepanija on varem teo pannud seksuaalse enesemääramise vastase süüteo. KarS § 145¹ lg 4 kohaselt karistatakse juriidilist isikut alaealiselt seksi ostmise eest rahalise karistusega. Juriidilise isiku kriminaalvastutust puudutavad sätted on lisatud ka KarS §§-desse 141, 143, 143², 145 ja 175¹. Juriidilise isiku kriminaalvastutus tundub nimetatud koosseisude kontekstis pehmelt öeldes kummaline. Seda on napilt kommenteeritud loetletud koosseisude viimaseid muudatusi puudutava eelnõu seletuskirjas. „Kõnealuste süütegude toimepanemine juriidilise isiku poolt on ilmselgelt erandlik ning ebatõenäoline, samas on see teoreetiliselt võimalik. Juriidilise isiku vastutuse saab välistada üksnes tegude puhul, kus on nõutav subjekti eritunnus, millele juriidiline isik ei saa vastata, näiteks suguühe järeltulijaga.“¹¹⁰ Viidatud on laste seksuaalse väärkohtlemise vastasele Euroopa Liidu direktiivile, mille art 12 näeb ette juriidilise isiku vastutuse kõigi direktiiviga hõlmatud süütegude puhul. Nimetatud artiklit tuleb mõista selliselt, et juriidilist isikut peab olema võimalik vastutusele võtta, kui direktiivis nimetatud süütegu on toime pandud juriidilise isiku kasuks.

Alaealiselt seksi ostmise kriminaliseerimise eesmärk on sõnastatud järgnevalt: „Eelnõu eesmärk on vähendada prostitutsioonile kaasatud ja ahvatletud alaealiste arvu ja seda eelkõige sellise teenuse tarbimise nõudluse vähendamise kaudu. Nõudluse kriminaliseerimine vähendab kasvõi osaliselt pakkumist ja seeläbi ka alaealiste prostituutide arvu. Seaduselojad ei sea endale eesmärgiks probleemi täielikku lahendamist, kuna prostitutsiooni tarbimine, eriti

¹¹⁰ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (469 SE I juurde), lk 5 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=a8261a8f-3708-45bf-bafc-2234bbbf3aa2&> 29.04.2014

alaealiste osas on suures osas varjatud tegevus.¹¹¹ Veel ühe olulise eesmärgina on nimetatud vajadust tõkestada lapsprostitutsiooni tarbimist isikute poolt, kes on pärit naaberriikidest, kus antud tegevus on juba kriminaliseeritud. „Juhul kui Eesti ei järgiks nende riikide eeskju, on Eestil reaalne oht kujuneda alaealistega seotud seksitööstuse päritoluriigiks, kuna karistamatuse tunne võib siia tuua mitmeid meie ümbritsevate riikide nõ seksituriste.“¹¹² Seadus omab otsest sotsiaalset mõju, kuna selle eesmärgiks on nõudluse vähendamine alaealiste prostitutsiooni kaasamisele ja inimkaubanduse vähendamisele. Samuti on seaduse puhul oluline roll ka välissuhtlusele, kuna alaealistelt seksiteenuse ostmise õigusliku regulatsiooni puudumise korral saanuks mingil määral kahjustada Eesti rahvusvaheline maine. Seaduse rakendamisega otseselt seotud kulud puuduvad, kuna õiguskaitseorganid panustasid juba varem oma eelarvete kaudu prostitutsiooni ja inimkaubanduse vastasesse võitlusesse.¹¹³

Seadusandja tegutseb õigesti, kui püüab alaealiste prostituutide arvu vähendada, sest mitmete uuringutega on tõestatud, et paljud isikud satuvad prostitutsiooniärisse alaealiselt. Siiski on üha rohkem levimas seisukoht, et seksi ostmise võiks keelata ka täisealistelt isikutelt. Järgnevas alapeatükis selgitab autor välja, kuidas antud küsimusse Eestis suhtutakse.

2.5. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimisest meedias

Seadusemuudatus eeldab avalikku arutelu ning seda eriti olukorras, kus kaalumisel on millegi kriminaliseerimine. Seega tuleb uurida prostitutsiooni õigusliku reguleerimise küsimuste kajastamist ajakirjanduses. Seksuaalteenuste ostmise üle on Eesti ajakirjanduses põhjalikumalt arutletud kahel korral. Esimesel korral oli tegemist reaktsiooniga ostmise kriminaliseerimisele Rootsis, mis tõstas küsimuse sellest, kas Eesti peaks valima sama tee. Seda on nimetatud alternatiivse prostitutsioonipoliitika diskussiooniks ning selle toimumise ajana võib määratleda aastaid 1999-2003.¹¹⁴ Varem oli arutletud bordellide seadustamise ja nende tegevuse õigusliku reguleerimise üle. Ostmise kriminaliseerimine oli aga uus, esimesele vastanduv lähenemine. Rootsi sarnaselt kirjeldati prostitutsiooni naistevastase vägivallana ning rõhutati seksuaalteenuste tarbijate tegevuse hukkamõistetavust. Näiteks professor Ülo Vooglaiu 2003. aastast pärinevas vastuses Eesti Ekspressi ajakirjaniku küsimusele peegeldub Rootsi seadusandja loogika: „Probleem ei ole eeskätt prostituutides

¹¹¹ Seletuskiri karistusseadustiku täiendamise seaduse eelnõu juurde (209 SE I), lk 2 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=1007ddef-6a79-467a-95c9-dfb9ab8be136&> 29.04.2014

¹¹² Seletuskiri 209 SE I juurde. *Op.cit.*, lk 3.

¹¹³ Samas, lk 6.

¹¹⁴ M. Pajumets. Prostitutsioon – kas ühiskondlik probleem? Arvamused nähtuse olemusest, põhjustest, tagajärgedest. Sotsiaalministeerium: Tallinn 2004, lk 37.

vaid nõ nõudluses. Kõlvatule käitumisele ajavad naised mehed. Kui ei oleks nõudlust, siis ei oleks ka pakkumisel mõtet.“¹¹⁵ Ostmise kriminaliseerimist pooldas avalikult näiteks tollane sotsiaalminister Siiri Oviir, kes arvas, et kui Rootsi eeskuju ei järgita, võib Eesti saada sihtkohaks seksituristidele.¹¹⁶

Pärast seda ei kajastatud Eesti meedias pikka aega seksi ostmise kriminaliseerimise teemat. Alates 2012. aastast võib märgata diskussiooni uut algust. Seekord oli tõukejõuks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, millega kaasnes kohustus muuta alaealiselt seksi ostmine kuriteoks. Sellega seoses tõstati küsimus seksi ostmise kui sellise hukkamõistetavuse kohta. Maikuu avaldas sotsiaalminister, et toetab seksi ostmise üldist keelamist: „Loodame, et tulevikus keelustatakse Eestis seksist täielikult nagu seda on teinud pea kõik Põhjamaad.“¹¹⁷ Sellele seisukohale avaldasid toetust nii parem- kui vasakpoolsed erakonnad. Politsei- ja Piirivalveameti arvamus kõlas järgnevalt: "Kui tegemist oleks lihtsa otsusega, millel on vaid kaks võimalikku lahendust, oleks selle langetamine väga lihtne. Kuid kuna prostitutsioon, inimkaubandus ja nende valdkondadega seotud kriminaalpoliitika on väga nüansirohked ja täna väga aktuaalsed teemad, võib see otsus mõjutada palju rohkemat kui esmapilgul tundub.“¹¹⁸ Kuna 2013. aastal menetleti Riigikogus KarS-i muudatusi, mis hõlmasid muuhulgas alaealiselt seksi ostmise koosseisu, jätkus samal teemal aktiivne diskussioon. Juulis ilmus ajalehes Postimees Andres Arraku artikkel, mis kritiseeris teravalt seksuaalteenuste ostmise keelamist. Ta rõhutas prostitutsiooni kui ühiskondliku nähtuse paratamatust ning õiguslikult reguleeritud prostitutsiooniäri eeliseid. Õiguslik reguleerimine piirduks tema käsitluses ainult iseseisvalt tegutsevate prostituutidega, sest juba artikli alguses on rõhutatud, et prostitutsiooni vahendamine ei tohiks olla seaduslik. Artikli viimasest lõigust leiab järgneva lause: „Me oleme Hollandi-Saksa liberaalse tee asemel valinud Põhjala poliitkorrektse-puritaanliku tee positsioneerides end üheselt Skandinaaviasse.“¹¹⁹ Mõned päevad hiljem avaldati samas ajalehes Katri Eespere vastupidise suunitlusega artikkel, milles lükati ümber Arraku poolt loetletud reguleeritud prostitutsiooni eelised. Samuti ei nõustunud Eespere sellega, et tegemist on ühiskonnaelu paratamatu osaga: „Eesti riik on võtnud juba

¹¹⁵ Kas Eesti peaks seaduslikult lubama prostitutsiooni või mitte? Estonian World Review 25.08.2003 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eesti.ca/kas-eesti-peaks-seaduslikult-lubama-prostitutsiooni-voi-mitte/article4900> 29.04.2014

¹¹⁶ K. Kalamees. Oviir ärgitab prostitutsiooni vastu võitlema. Eesti Päevaleht 27.11.2002 – Arvutivõrgus: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/oviir-argitab-prostitutsiooni-vastu-voitlema.d?id=50940386> 29.04.2014

¹¹⁷ O. Kahu (toim). Pevkur: seksi ostmine tuleks keelata. ERR Uudised 02.05.2012 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/index.php?06251890> 29.04.2014

¹¹⁸ A. Krjukov (toim). Politsei: seksi ostmise keeluga ei maksa kiirustada. ERR Uudised 03.05.2012 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/index.php?06251989> 29.04.2014

¹¹⁹ A. Arrak. Prostitutsioon tuleks legaliseerida. Postimees 12.07.2013 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/1298238/andres-arrak-prostitutsioon-tuleks-legaliseerida> 29.04.2014

kümmeaastat tagasi vastu sõnaselged seisukohad, et prostitutsioon on sotsiaalne probleem ning prostitutsiooni kaasatud naised vajavad abi ja toetust. Seda tuleb käsitleda sundvalikuna, mitte ühiskonnaelu normaalse osana. Tegemist on alternatiivide puudumisega, nõrgemate ühiskonnaliikmete valikute puudumisega. Inimõigused ja inimväärikus on Eesti riigi jaoks prioriteetsed väärtused ning prostitutsiooni legaliseerimise idee riivab neid tõsiselt.¹²⁰ Taolisi vaidlusi on Eesti ajakirjanduses varemgi esinenud ning laiemas plaanis taandub kõik sellele, kuidas isik prostitutsiooni suhtub.

2.6. Vahekokkuvõte

Praeguse seisuga tundub üsna tõenäoline, et Eesti kriminaliseerib kõikide seksuaalteenuste ostmise, aga seda ei pruugi lähema paari aasta jooksul juhtuda. Nagu eelneva põhjal näha võib, on soov Skandinaavia mudelit järgida olemas, aga idee realiseerumine eeldab pikemat aega. Prostitutsiooniteemalistele küsimustele on iseloomulik see, et nendest räägitakse palju, aga tegelikke kriminaalpoliitilisi muudatusi viiakse läbi harva. Seksuaalteenuste ostmise keelamine oleks kahtlemata suur muudatus, aga autori hinnangul on Eesti selleks valmis. Antud peatükis käsitletut kokku võttes oleksid põhjused järgnevad:

- Seksi ostmine alaealiselt on juba kriminaliseeritud;
- Seadusandja on muutnud suhtumist prostitutsiooni, millest annab märku prostitutsiooniga seotud kuritegude ümberhindamine vabadusvastasteks;
- Paljud poliitikud on avaldanud toetust seksuaalteenuste ostmise keelamisele.

¹²⁰ H. Ojamaa (toim). Katri Eespere: prostitutsiooni legaliseerimine on mõttetu. Postimees 16.07.2013 – Arvutivõrgus: <http://arvamus.postimees.ee/1301714/katri-eespere-prostitutsiooni-legaliseerimine-on-mottetu> 29.04.2014

3. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise võimalikud mõjud Rootsi ja Soome kogemuste põhjal

Käesoleva peatüki eesmärk on selgitada välja, millised mõjud ilmnemise Rootsis ja Soomes pärast seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimist. Selle põhjal saab teha järeldusi seksi ostmise keelamise otstarbekuse kohta prostitutsiooniäri tõkestamisel. Enne seda tuleb siiski uurida, kuivõrd sarnased nimetatud riigid prostitutsiooni kontekstis on. Kõik erisused tuleb välja tuua ning neid arvesse võtta. Ainult sellisel juhul saab teadmine Rootsis ja Soomes täheldatud mõjudest olla Eesti jaoks kasulik.

3.1. Riikide võrreldavus

Skandinaavia riikides on prostitutsiooni levikut suurel määral mõjutanud Nõukogude Liidu lagunemine. Näiteks Soomes ei peetud kuni 1990. aastate alguseni prostitutsiooni ja selle vahendamist eriti suureks probleemiks. Bordellid olid vähe levinud ning arvati, et enamik prostituutidest tegutseb iseseisvalt. Aastatel 1945-1986 registreeriti 49 kupeldamise juhtumit, millest enam kui pooled pärinesid 1980. aastatest¹²¹. 1990. aastate alguses hakkasid aga mitmesugused intiimteenusused rohkem levima. Prostituutide arvu suurenemist on seostatud Nõukogude Liidu lagunemisega 1991. aastal, kuna pärast seda pääses endistest liiduvabariikidest kergemini Soome. Balti riikidest ja Venemaalt pärit prostituutide vahendamine on Soomes jätkuvalt probleem. Sellele aitab olulisel määral kaasa sissetulekute madalam tase nimetatud riikides. Balti riikide puhul tuleb arvestada ka Euroopa Liidu kodanikele tagatud liikumisvabadusega, mis muudab Soomes töötamise veelgi lihtsamaks.¹²² 2008. aasta seisuga oli 55% Soomes tegutsevatest prostituutidest pärit Euroopa Liitu mittekuuluvatest Ida-Euroopa riikidest, 33% Balti riikidest ning 2% Kesk-Euroopa riikidest¹²³. Teiste Skandinaavia riikide puhul ei saa prostituutide päritolust rääkides ainult endise Nõukogude Liiduga piirduda. Näiteks Norras olid 2008. aasta seisuga 43% prostituutidest Aafrika päritolu, 35% kas Ida- või Kesk-Euroopa päritolu ning 12% Aasia päritolu¹²⁴. Siin ilmneb ka suur erinevus Skandinaavia riikide ning Eesti vahel. Kui kõigis Skandinaavia riikides on täheldatud välismaalt pärit prostituutide ülekaalu, siis Eestis on peaaegu kõik prostituudid kohaliku päritolu. 2008. aastal hinnati nende osakaaluks 95%.

¹²¹ V. Roth. *Op.cit.*, lk 157.

¹²² Samas, lk 158.

¹²³ L. Brussa (toim). *Sex Work in Europe. A mapping of the prostitution scene in 25 European countries.* European Network for HIV/STI Prevention and Health Promotion among Migrant Sex Workers, TAMPEP 2009, lk 22.

¹²⁴ Samas, lk 23.

Vähesed välismaised prostituudid on pärit kas Venemaalt või teistest Balti riikidest.¹²⁵ Kuna inimkaubanduse või muu väärkohtlemise ohvriks langemise risk on suurem nende seksitöötajate puhul, kes on riigis võõrad, on Rootsis suurem vajadus seksi ostmise keelu järele, mis hõlmaks kõiki seksuaalteenuseid. Soomes on haavatavate seksitöötajate hulk samuti suur, kuid sellele vaatamata eristatakse nõ „head“ ja „halba prostitutsiooni“.

Prostitutsiooni levikust rääkides tuleb võrrelda ka arve. Nagu juba teada, jõustus seksi ostmise keeld Rootsis 1999. aasta alguses. Sellel aastal ostsid umbes 125 000 Rootsi meest intiimteenuseid 2500 prostitutsiooni kaasatud naiselt, kellest hinnanguliselt 650 olid tänavaprostituudid¹²⁶. Eestis on prostituutide arvaks pakutud 500-5000, kuid tuleb tähele panna, et tegemist on üle kümne aasta tagasi tehtud hinnanguga¹²⁷. Peaaegu samast ajast on pärit hinnang, et umbes 12% Eesti meestest on külastanud bordelli¹²⁸, millele viidatakse näiteks ajakirjanduses siiaaani. 2011. aasta rahvaloenduse kohaselt elab Eestis 497 638 meest (vanuses 15-60)¹²⁹. Kui lähtuda sellest, et 12% Eestis elavatest meestest on ostnud seksuaalteenuseid, teeb see arvuliselt umbes 59 716 meest. Protsendina langeb see kokku Skandinaavia riikide näitajatega, mille kohaselt on umbes 10-13% Rootsi, Soome ja Norra meestest käinud oma elu jooksul bordellis¹³⁰. Kuna seksi ostjate osakaal on niivõrd sarnane, võiks seksi ostmise kriminaliseerimise tagajärjel oodata Eestis sarnaseid mõjusid seoses nõudluse vähenemisega.

Autor leiab eelnevast tulenevalt, et Eesti on Rootsi ja Soomega võrreldav. Taasiseseisvunud Eestis pole prostitutsioon mitte kunagi olnud õiguslikult reguleeritud ettevõtluse valdkond nagu Madalmaades ja Saksamaal. Valdavaks on olnud pigem hukkamõistev suhtumine vahendatud prostitutsiooni. Nõudlus seksuaalteenuste järele on Eestis väga sarnane teiste Skandinaavia riikidega. Seega ei saa tasulise seksi tarbimist pidada millekski, mis on kohalikus kultuuris üldlevinud ja mida oleks keerulisem vähendada. Nimetatud erisused võtab autor lõpliku järelduse tegemisel siiski arvesse.

¹²⁵ L. Brussa. *Op.cit.*, lk 22.

¹²⁶ G. Ekberg. The Swedish Law that Prohibits the Purchase of Sexual Services: Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings. *Violence Against Women* 2004 nr 10, lk 1193.

¹²⁷ H. Kase, I. Pettai. *Op.cit.*, lk 5.

¹²⁸ H. Kase, I. Pettai, I. Proos. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Avatud Eesti Fond, Tallinn: 2003, lk 9.

¹²⁹ Eesti rahvastik elukoha, soo ning vanuse järgi – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> 09.02.2014

¹³⁰ H. Kase, I. Pettai, I. Proos. *Op.cit.*, lk 9.

3.2. Prostitutsiooniga seotud kuritegevus Rootsis

Kuna seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise eesmärgiks on vähendada nõudlust tasulise seksi järele ning seeläbi tõkestada prostitutsiooniäri tervikuna, võiks eeldada, et see väljendub mingil moel kriminaalstatistikas. Vaatluse alla on võetud aastatel 2003-2012 Rootsis registreeritud prostitutsiooniga seotud kuriteod. Tabelisse on valitud inimkaubandus seksuaalsetel eesmärkidel, kupeldamine, seksi ostmine alaealiselt ning seksuaalteenuste ostmine. Kriminaalstatistika abil on võimalik välja selgitada, kas seksi ostmise kriminaliseerimisele järgnenud aastate jooksul on nimetatud kuritegude esinemissagedus vähenenud. Lahtritesse on märgitud konkreetsel aastal registreeritud kuritegude arv ning sulgudes on lahendatud kuritegude arv. Registreeritud kuritegude näol on tegemist kas politsei, prokuratuuri või muu uurimisasutuse poolt registreeritud kuriteoteadetega. Lahendatud kuritegude hulka on arvatud kõik juhtumid, mil konkreetsele isikule on olnud võimalik süüdistus esitada ning ka juhtumid, mil isikut ei saanud vanuse tõttu süüdi mõista või kui kriminaalmenetluse käigus jõuti järeldusele, et kuriteo toimepanemist ei saa tõendada.¹³¹

Tabel 3. Prostitutsiooniga seotud registreeritud kuritegude arv Rootsis aastatel 2003-2012¹³²

	Inimkaubandus seksuaalsetel eesmärkidel (4. ptk § 1 a)	Kupeldamine, raske kupeldamine (6. ptk §§ 8, 9)	Seksi ostmine alaealiselt (6. ptk § 9)	Seksuaalteenuste ostmine (6. ptk § 11)
2003	22 (10)	69 (44)	-	300 (197)
2004	29 (9)	98 (79)	-	156 (131)
2005	44 (27)	94 (59)	-	460 (158)
2006	27 (17)	58 (34)	46 (37)	163 (118)
2007	15 (12)	65 (38)	67 (28)	189 (149)
2008	15 (7)	51 (21)	46 (27)	187 (95)
2009	31 (7)	94 (51)	150 (79)	352 (238)
2010	32 (20)	120 (63)	233 (101)	1277 (687)
2011	63 (32)	86 (56)	131 (121)	765 (672)
2012	21 (17)	95 (53)	103 (92)	551 (453)

¹³¹ P. Mörk. Kriminaalstatistik 2012. Brottsförebyggande rådet (Brå) 2013, lk 19.

¹³² L. Abramowski, I. Canow, M. Ernbo, P. Mörk, L. Petersson, R. Standar, U. Wittrock. Kriminaalstatistik 2003-2012. Brottsförebyggande rådet (Brå) – Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://bra.se/bra/publikationer/sok.html?query=kriminaalstatistik&submitButton=S%C3%B6k> 12.02.2014

Kui välja arvata inimkaubanduse juhtumid, oli registreeritud kuritegude arv kõige suurem aastal 2010. Kupeldamise või raske kupeldamise juhtumeid registreeriti 120 korral, seksi ostmist alaealiselt registreeriti 233 korral ning seksuaalteenuste ostmist registreeriti 1277 korral, mis on üllatavalt suur arv kogu tabeli kontekstis. Inimkaubandust seksuaalsetel eesmärkidel registreeriti kõige rohkem aastal 2011 ehk peaaegu samal ajal. Lahendatud kuritegude arve vaadates on 2010 ja 2011 samuti kõige aktiivsemad aastad olnud.

Eestis on tänavaprostitutsioon üsna vähelevinud. Olemasolevates uuringutes on nenditud, et seda võib pidada peaaegu olematuks. Teada on mõned Tallinna tänavad, kus on märgatud kliente otsivaid prostituute¹³³. „Eesti karm kliima ja lühike suveperiood piirab prostitutsiooni levikut tänavatel ja maanteedel. Eesti ei ole ka sellist tüüpi transiitriik, nagu näiteks Poola, kus tekiks arvestatav nõudlus maanteedel tegutsevate prostituutide teenuste järele.“¹³⁴ Seda erisust tuleb silmas pidada, sest näiteks Rootsi suuremates linnades on avalikes kohtades tegutsevaid seksitöötajaid arvestataval hulgal.

Kui võrrelda kuritegude arvu ajavahemiku alguses ja lõpus, võib üllataval kombel märgata, et nende esinemissagedus on suurenenud. Kui aastal 2003 registreeriti kupeldamise või raske kupeldamise juhtumeid 69 korral ja lahendati 44 juhtumit, siis aastal 2012 oli registreeritud juhtumite arv 95 ning lahendatud juhtumeid oli 53. Seksi ostmine alaealiselt hakkas koosseisuna kehtima aastast 2006. Selle juhtumeid registreeriti esimesel aastal 46 ning lahendati 37 korral. Aastaks 2012 oli registreeritud juhtumite arv 103 ning lahendatud juhtumeid oli 92. Seksuaalteenuste ostmisi registreeriti 2003. aastal 300 korral ning lahendatud juhtumeid oli 197. Aastal 2012 oli registreeritud juhtumite arv 551 ning lahendatud juhtumite arv 453. Seega on tabelis kajastatud kuritegudest kõige rohkem sagenenud tasulise seksi ostmine. Teiste prostitutsiooniga seotud kuritegude esinemissagedus on ajavahemiku lõpuks samuti suurenenud, kuid väiksemal määral. Näiteks inimkaubanduse puhul oli lahendatud juhtumite arv 2012. aastal vaid seitsme võrra suurem kui 2003. aastal ning registreeritud juhtumite arv oli ühe võrra väiksem.

Seksi ostmise kriminaliseerimise oodatud mõju kriminaalstatistikas seega ei väljendu. Ometi kinnitab järgmine alapeatükk, et prostitutsiooniäri ei ole Rootsis seadusemuudatuse järel ulatuslikumalt levima hakanud. See tähendab, et mõjude analüüsimisel ei pruugi kriminaalstatistika olla usaldusväärne näitaja. Prostitutsiooniäri ulatust ning seksi ostjate nõudlust on keeruline hinnata olukorras, kus suur osa tegevusest jääb õiguskaitseasutuste eest varjatuks. Kriminaalstatistikat olulisel määral mõjutavateks teguriteks on aga

¹³³ H. Kase, I. Pettai. *Op.cit.*, lk 9.

¹³⁴ H. Kase, I. Pettai, I. Proos. *Op.cit.*, lk 4.

õiguskaitseasutusteni jõudva informatsiooni hulk ning nende asutuste endi aktiivsus, mis võivad pika ajavahemiku jooksul varieeruda. Seega ei pruugi kuritegude väiksem arv konkreetsel aastal tähendada seda, et prostitutsiooniga seotud kuritegusid pandigi vähem toime kui muul aastal.

3.3. Rootsis täheldatud mõjud pärast seksi ostmise kriminaliseerimist

Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseeriti Rootsis viisteist aastat tagasi, mis on piisavalt pikk aeg, et analüüsida regulatsiooni pikaajaseid mõjusid. Rootsis koostati põhjalik mõjude analüüs juba 2010. aastal. Tegemist on valitsuse raportiga, mis hõlmab aastaid 1999-2008 ning käesolev alapeatükk tugineb suures osas selle ingliskeelsele tõlkele¹³⁵.

Erinevad asutused on Rootsis juba seksi ostmise kriminaliseerimisest alates olukorral silma peal hoidnud. Näiteks riiklikule tervishoiuametile (*Socialstyrelsen*) pandi ülesandeks jälgida muutusi prostitutsiooni levikus nii Rootsis kui rahvusvahelisel tasandil. Selle tulemusel koostati aastatel 1999, 2003 ja 2007 kolm ettekannet ühise pealkirjaga „Teadmised prostitutsioonist“ („*Kännedom om prostitution*“).¹³⁶ Esimene ettekande jaoks koguti andmeid kohalikest omavalitsustelt, politseiprefektuuridelt, Rootsi seksuaalvähemuste liidu kohalikest üksustelt ning ka mõningatelt restoranidelt ja hotellidelt. Lisaks uuriti põhjalikult veebilehti, kus pakuti seksuaalteenuseid ning intervjueriti mitut meest, kes olid ise seksi ostnud. Teine ettekanne põhines intervjuudel ametnikega, kes oma töö käigus prostitutsiooniga kokku puutusid. Kolmanda ettekande jaoks saadeti küsimustikud politsei kohalikele struktuuriüksustele ning saajale omavalitsusüksusele.¹³⁷ Seega on andmeid saadud üsna suurelt isikute ringilt üle terve riigi. Iseseisvat uurimistööd on Rootsis teinud ka Politseiamet, mis on alates 1997. aastast andnud valitsusele informatsiooni inimkaubandusse kaasatud naiste kohta. Seksi ostmise mõjude analüüsis on tuginetud kümnele politsei poolt koostatud ettekandele, mis annavad ülevaate inimkaubanduse juhtumitest nii seksuaalsetel kui muudel eesmärkidel. Need puudutavad teatud ulatuses ka sellist prostitutsiooni, mis ei ole organiseeritud kuritegevusega seotud.¹³⁸ Stockholmi, Göteborgi ja Malmö kohalikud prostitutsiooniüksused avaldasid aastatel 2006 ja 2007 uuringud Internetis reklaamitavate seksuaalteenuste kohta. Lisaks sellele on nimetatud üksused teinud iga aasta ettekandeid prostitutsiooni olukorrast

¹³⁵ J. Evans, M.L. Key (tõlk). The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008. Selected extracts of the Swedish Government Report SOU 2010:49 (2010).

¹³⁶ Samas, lk 15.

¹³⁷ Samas.

¹³⁸ Samas, lk 16.

üldiselt.¹³⁹ Seksi ostmise kriminaliseerimise mõjude uuringusse on panustanud ka Rootsi riiklik kuriteoennetuse nõukogu (BRÅ). Aastal 2000 avaldas BRÅ seaduse senise rakendamise kohta ettekande. Aastal 2008 ilmus inimkaubanduse teemaline ettekanne, mille raames käsitleti ka seksi ostmist. Pärast seda jälgis BRÅ prostitutsiooni ja inimkaubanduse vastu suunatud strateegia elluviimist ning selle põhjal tehtud aruanne avaldati 2010. aastal.¹⁴⁰ Lisaks nimetatud asutuste tehtud tööle on mõjude analüüsis kasutatud ka Põhjamaade naisuuringute instituudi ülevaadet prostitutsiooni olukorrast erinevates Skandinaavia riikides, rootslaste seas läbi viidud arvamusuuringuid, Internetis reklaamitava seksuaalteenuste uuringuid ning prostituutide tugigruppidele saadud informatsiooni. Seega on mõjude analüüsis tuginetud pika ajaperioodi jooksul kogutud mitmekesistele andmetele, mis pärinevad usaldusväärsetest allikatest.

3.3.1. Tänavaprostitutsioonis osalevate isikute arvu vähenemine

Pärast seksi ostmise keelu jõustumist täheldati Rootsis tänavaprostitutsiooniga tegelevate naiste arvu vähenemist. Allpool olev tabel kajastab Stockholmi, Göteborgi ja Malmö tänavatel tegutsenud prostituutide arvu aastatel 1998-2008. Prostitutsioon kui selline ei ole ainult suurtes linnades esinev nähtus, kuid tänavaprostitutsioon on teadaolevalt omane ainult nimetatud kolmele linnale. Samuti on teada, et enamik seksuaalteenuste ostmise, kupeldamise ning inimkaubanduse juhtumeid leiavad aset just nendes linnades.¹⁴¹ Andmed on saadud kohalikest sotsiaaltöötajatelt, kes puutuvad oma töö raames prostituutidega kokku. Kahjuks ei ole iga aasta kohta andmeid ning 2008. aastal Göteborgi tänavatel tegutsenud prostituutide arv puudutab ainult aasta teist poolt. Siiski saab tabeli põhjal hea ülevaate tänavaprostitutsioonis osalevate naiste arvu muutumise kohta, sest vaatluse all on pikk ajavahemik.

Tabel 4. Tänavaprostitutsioonis osalenud isikute arv aastatel 1998-2008.¹⁴²

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Stockholm	280	170	-	-	-	200	-	150	200	-	180
Göteborg	286	90	-	-	-	100	30	30	-	-	64
Malmö	160	80	111	123	135	106	98	92	67	74	52

¹³⁹ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 16.

¹⁴⁰ Samas, lk 16-17.

¹⁴¹ Samas, lk 24.

¹⁴² Samas, lk 20.

1998. aastal tegutses nii Stockholmis kui Göteborgis Tervise- ja Heaoluameti andmetel natuke alla kolmesaja tänavaprostituudi. 1999. aastal, mil seksi ostmise keeld jõustus, oli nende arv vähenenud Stockholmis 170, Göteborgis 90 ning Malmös 80 peale. Seega toimus Göteborgis lausa kolmekordne ning Malmös kahekordne langus tänavaprostituutide arvus. Kuna tegemist on nähtava prostitutsiooni vormiga, on selle puhul kõige suurem tõenäosus seksi ostjaid tabada. Kui ostjate arv väheneb, peab vähenema ka prostituutide arv. Samas hakkas prostituutide arv järgnevatel aastatel mõnevõrra kasvama. Näiteks Malmös võis aastatel 2000-2002 täheldada tänavaprostituutide arvu järk-järgulist suurenemist. Alates aastast 2003 hakkas see jälle langema. Teiste linnade puhul võib samuti teatud tõusuperioode märgata. Näiteks aastaks 2006 oli Stockholmi tänavaprostituutide arv kahesaja peale tõusnud. Aastal 2008 see siiski langes mõnevõrra. Göteborgi puhul tõusis prostituutide arv aastal 2003 saja peale. Hiljem püsis nende arv alla saja, kuid 2008. aasta puhul tuleb silmas pidada, et andmeid on kogutud ainult aasta teise poole kohta. Sujuvat langust pole aastatel 1998-2008 seega toimunud.

Kui aga võrrelda omavahel tänavaprostituutide arvu 1998. ja 2008. aastal, on erinevus üsna suur. Näiteks Göteborgi ja Malmö näitajate põhjal võib öelda, et nende arv on vaadeldava ajaperioodi lõpuks vähenenud enam kui poole võrra. Järelikult on seksi ostmise kriminaliseerimine pikemas perspektiivis tänavaprostitutsiooni vähendanud. Pärast seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimist on täheldatud ka seda, et teistest riikidest pärit prostituutide osakaal on tänavaprostitutsioonis suurenenud. Paljud neist on pärit Ida-Euroopast, muuhulgas Balti riikidest.¹⁴³ Selle põhjuseks pole tõenäoliselt siiski Rootsi seadusemuudatus, vaid vastavate riikide astumine Euroopa Liitu, mille tagajärjel muutus reisimine lihtsamaks.

Tänavaprostitutsiooni vähenemisel on ka teine külg, mis puudutab prostituutide heaolu. See on oluline aspekt, kuna Rootsis otsustati seksi ostmine keelustada prostitutsiooni kaasatud naiste huvides. Nimelt täheldati paar aastat pärast seksi ostmise kriminaliseerimist, et tänaval tegutsevate prostituutide olukord on halvenenud. Kui klientide arv vähenema hakkas, langesid pakutavate teenuste hinnad ning prostituutide omavaheline konkurents suurenes.¹⁴⁴ See tekitas omakorda olukorra, kus teenindada tuli rohkem kliente kui varem ning tihti tuli teha järeleandmisi seksuaalvahekordade turvalisuse osas. See tähendab, et prostituudid pigem nõustusid kaitsmata vahekorraga kui riskisid kliendi kaotamisega. Taoline käitumine oli omane eelkõige välismaalt pärit prostituutidele, kes pidid hädavajaliku sissetuleku mingil

¹⁴³The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 20.

¹⁴⁴V. Roth. *Op.cit.*, lk 33.

viisil kätte saama. Seega ei saa väita, et ohu suurenemine seksitöötajate tervisele oli seadusemuudatuse otsene mõju. Aastal 2004 täheldati, et kaitsmata vahekorda nõuab suur hulk tasulise seksi ostjaid.¹⁴⁵ Seda siiski tõendada ei suudetud, et klientide üldine käitumine oleks vägivaldsemaks muutunud.

Kui Eestis kriminaliseeritaks seksuaalteenuste ostmine, on üsna suur tõenäosus, et vähenegi olemasolev tänavaprostitutsioon võib sisuliselt olematuks muutuda. Välismaalt pärit prostituutide osakaalu suurenemist tänavaprostitutsioonis pole Eestis tõenäoliselt oodata, kuna prostitutsiooniäris on pikka aega tegutsenud eelkõige kohalikud naised. Seega tuleb nentida, et üks seksi ostmise kriminaliseerimise selgemaid mõjusid prostitutsioonile ei omaks Eesti kontekstis suurt tähtsust.

3.3.2. Interneti rolli suurenemine

Kui 1990ndate aastate alguses jõudis klient prostituudini enamasti ajakirjanduses avaldatud kuulutuste kaudu, siis praegusel ajal otsitakse seksuaalteenuseid kõige enam Interneti vahendusel. Interneti kaudu reklaamitavaid seksuaalteenuseid on üritatud kvantitatiivselt uurida, kuid uuringute meetodilised lähenemised on olnud erinevad. Lisaks sellele ei pruugi mitmesugustel veebilehtedel avaldatud kuulutuste kokkulugemine anda prostitutsiooni leviku kohta usaldusväärset teavet, sest mitu erinevat kuulutust võivad olla ühe ja sama isikuga seotud.¹⁴⁶ Mõne konkreetse näite võib siiski tuua. Rootsis 2007. aastal läbi viidud uuringu käigus leiti 299 veebilehte, mida 301 isikut seksuaalteenuste reklaamimiseks kasutas. 2008. aastal viidi Rootsi politseiameti IT-kuritegude osakonna poolt läbi sarnane uuring, mille käigus avastati 417 seksuaalteenuste reklaami. Enamik teenuse pakkujatest olid naised ning reklaamid olid suunatud Stockholmis viibivatele isikutele. Ainult 31 kuulutuses reklaamiti mehe pool osutatavat teenust.¹⁴⁷ Kui võrrelda seda tänavaprostituutide arvuga Stockholmis aastal 2008, on tegemist mitmekordse erinevusega. Seda loomulikult eeldusel, et 417 reklaami taga oli täpselt sama palju erinevaid naisi. Mõjude analüüsi kohaselt on olemas andmeid selle kohta, et varem tänavatel tegutsenud prostituudid võisid hakata kliente hoopis Interneti kaudu otsima. Samas ei ole teada, mitme endise tänavaprostituudi kohta see käib.¹⁴⁸ Prostituutidega läbi viidud intervjuude põhjal selgus, et mõned neist lähevad avalikku kohta kliente otsima ainult juhul, kui keegi neile ei helista¹⁴⁹. Seega on Internetis avaldatud kuulutus peamine viis klientide leidmiseks ning tänavatele minnakse siis, kui see ei toimi. Siiski ei ole alust arvata,

¹⁴⁵ V. Roth. *Op.cit.*, lk 33.

¹⁴⁶ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 21.

¹⁴⁷ Samas.

¹⁴⁸ Samas.

¹⁴⁹ Samas, lk 22.

et tänavaprostituutide arvu vähenemise põhjuseks on ainult see, et teenuseid hakati reklaamima Internetis.

Kui meelde tuletada Eestis läbi viidud seksi ostjate uuringut, millest esimeses peatükis põhjalikumalt juttu oli, leitakse seksuaalteenuste reklaame enamasti Internetist. Internetis kättesaadavate seksuaalteenuste hulka kui sellist pole Eestis autorile teadaolevalt siiski uuritud. Seksuaalteenuste reklaamimisele keskendunud veebilehti õnnestus siinkirjutajal leida umbes kümne ringis.¹⁵⁰ Märkata võis seda, et üks ja sama isik reklaamib oma teenuseid mitme kuulutusega erinevatel veebilehtedel. Üldjuhul peab klient prostituudiga telefoni teel ühendust võtma. Näiliselt on tegemist iseseisvalt tegutsevate prostituutidega, kuid samas pole võimalik kindel olla, et keegi kolmas nende tegevust ei organiseeri. Samuti pole võimalik kindel olla teenuse osutaja vanuses ega välimuses, kuna sageli kasutatakse enda reklaamimiseks fotosid, millel pole isiku nägu näha. Teisest küljest on arusaadav, et isik soovib oma anonüümsust mingil määral säilitada, sest seksuaalteenuste reklaame saab vaadata igäüks, kellel on ligipääs Internetile. Veebilehtedel on vaid hoiatus, et külastaja peab olema täisealine.

Olukorras, kus seksi ostmine on muutunud kuriteoks, jääb Internet kõige turvalisemaks kohaks, kus seda teha saab, kuna tegemist on anonüümse keskkonnaga. Kui prostituut oma klientidest õiguskaitseasutustele teada ei anna, on enamikul klientidest väga suur tõenäosus kriminaalvastutust vältida. Prostitutsiooni „kolimine“ Internetti on aset leidnud ka Rootsi naaberriikides ning seadusemuudatuse mõjude analüüsis on rõhutatud, et Rootsis ei ole Interneti kaudu kättesaadavate seksuaalteenuste hulk suurem kui näiteks Taanis ja Norras.¹⁵¹ Samas ei ole selgitatud, millise metoodika alusel sellisele järeldusele jõuti.

Tegemist on suure probleemkohaga, mida seksi ostmise keeld iseenesest lahendada ei suuda. Kuna Eestis kriminaliseeriti juba eelmine aasta seksi ostmine alaealiselt, tuleb Internetis toimuva tegevuse avastamise peale juba praegu mõelda. Internet on peamine vahend saavutamaks kontakti alaealise prostituudiga, kuna tänavatel ja ööklubides oleks klientide otsimine tema vanuse tõttu raskendatud.

3.3.3. Seksuaalteenuseid pakkuvate asutuste vähenemine

1990. aastate alguses tegutsesid Rootsi suuremates linnades mitmed massaažisalongid, solaariumid ning muud sarnast tüüpi ettevõtted, kus oli väidetavalt võimalik osta seksuaalteenuseid. Samuti tegutsesid omamoodi seksiklubid, kus sai raha eest näha

¹⁵⁰Üldjuhul on seksuaalteenuste reklaamimisele keskendunud veebilehel mitu linki teistele sarnastele veebilehtedele. Seega on potentsiaalsetel klientidel üsna lihtne Internetis seksuaalteenuseid otsida.

¹⁵¹ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 8.

aktimodelle. Näiliselt ei läinud nende tegevus seadusega vastuollu, aga varjatult toimus ka seksuaalteenuste osutamine. Kahtlustati, et viimased olid seotud inimkaubandusega, kuigi otseseid tõendeid selle kohta ei olnud.¹⁵² 2008. aasta seisuga jõuti järeldusele, et taolisi asutusi leidub ikka veel riigi eri paikades. Politsei andmetel on üsna tavaline, et üks naine pakub intiimteenusid mitmes erinevas asutuses rohkem kui ühes linnas.¹⁵³ Selliste ettevõtete tegevust on põhjalikult uuritud ning näiteks Stockholmis, Malmös ja Gävles on tabatud mitu seksuaalteenuste ostjat politsei korraldatud läbiotsimiste käigus.

Aastal 1999 viidi baari pidamise loaga ettevõtete seas läbi küsitlus, selgitamaks välja, kas nende ruumides on toimunud seksuaalteenuste müümist või sellisel eesmärgil kokkulepete sõlmimist. Tegemist oli hotellide, restoranide, baaride ja ööklubidega. Umbes seitse protsenti vastanutest väitis, et neile teadaolevalt oli nende ruumides sõlmitud kokkuleppeid intiimteenusete osutamiseks.¹⁵⁴ Hiljem pole samasuguseid küsimustikke enam kasutatud, kuid Rootsi tervishoiuameti hilisemad uuringud viitavad sellele, et hotellides, restoranides, kasiinodes ja muudes sarnastes asutustes toimub prostituutide ja klientide omavaheline suhtlus. Mitmed kriminaalasjad, mille tulemusel on isik süüdi mõistetud seksi ostmise, vahendamise või inimkaubanduse eest annavad samuti infot selle kohta, et taolistes ettevõtetes toimub suhtlemine seksi ostmise eesmärgil.¹⁵⁵ Seega ei ole prostitutsioon pärast seksi ostmise keelu jõustumist kadunud ettevõtetest, mis seksuaalse iseloomuga teenuseid iseenesest ei osuta.

Kokkuvõtvalt on Rootsis jõutud järeldusele, et seaduslikult tegutsevates ettevõtetes pakutavate seksuaalteenuste hulk ei ole pärast seksi ostmise kriminaliseerimist suurenenud. Samuti ei ole tõendeid selle kohta, et varem tänavaprostitutsiooniga tegelenud isikud oleksid siirdunud taolistesse asutustesse.¹⁵⁶

3.3.4. Kahju hüvitamise probleemid

Avaldatud on seisukohta, et prostituutidele ei ole piisaval määral tagatud võimalus saada seksi ostjate käest kahjuhüvitist¹⁵⁷. Selles osas ei ole seksi ostmise keelu rakendamine olnud täielikult kooskõlas seaduse eesmärgiga, milleks on prostitutsiooni kui naistevastase vägivalla tõkestamine. Kui sihiks on võetud prostitutsiooni kaasatud naiste heaolu, peaks neile tekitatud kahju olema hüvitatav. Kahju tekitajana nähakse seksuaalteenuste ostjat, kuna tema annab

¹⁵² The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 22.

¹⁵³ Samas.

¹⁵⁴ Samas.

¹⁵⁵ Samas.

¹⁵⁶ Samas.

¹⁵⁷ M. Waltman. *Op.cit.*, lk 30.

prostituutsiooniäri olemasolule põhjuse ning kasutab nõrgemal positsioonil olevat isikut ära. Kuna prostituutide ümbersuunamine muule tegevusalale eeldab rahalisi vahendeid ning seksi ostjate varaline seis on reeglina hea, tundub õiglane, et rahaline vastutus prostituudi majandusliku olukorra parandamiseks pannakse isikule, kes tema ebasoodsat olukorda ära kasutas.

Kuriteoga tekitatud kahju hüvitamise süsteem tundub Eestis ja Rootsis üsna sarnane olevat. Rootsis on kriminaalmenetlus ja tsiviilõigusliku kahju hüvitamine üldjuhul tihedalt seotud, aga see ei välista kahjunõude esitamist tsiviilkohtumenetluse raames¹⁵⁸. Eesti kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS)¹⁵⁹ § 38 lg 3 kohaselt on tsiviilhagi riigilõivuvaba, mis peaks kannatanut innustama kriminaalmenetluse raames kahju hüvitamist nõudma. Samas ei ole välistatud kahjunõude esitamine tsiviilkohtusse. Prostituudi väljavaated kahjuhüvitise saamiseks pole Rootsi kohtupraktika kohaselt eriti head, kuigi vahendid selle nõudmiseks on õiguskorras iseenesest olemas. Probleemi põhjuseks on nimetatud intiimteenuste ostmise käsitlemist kuriteona, millel ei ole kannatanut. Seda seisukohta väljendas 2001. aastal Rootsi ülemkohus¹⁶⁰, nõustudes alama astme kohtute käsitlemisega riivatavast õigushüvest. Tegemist oli kaasusega, kus naissoost prostituut osutas mehele tema autos intiimteenust. Seda otsust on nimetatud seksi ostmise keelu rakendamise seisukohalt oluliseks, aga kahetsusväärseks¹⁶¹. Nimelt asuti selles seisukohale, et prostituudi nõusolek tasu eest intiimteenuseid pakkuda viitab sellele, et kuritegu on toime pandud pigem avaliku korra kui isikliku õigushüve vastu. Prostituudi nõusoleku üle on uuringutes ja erialakirjanduses palju arutletud. Isegi, kui isikut pole kellegi survega prostitutsiooniärisse kaasatud, on ta oma valiku teinud rasketest asjaoludest tulenevalt, mitte seetõttu, et ta siiralt soovib prostitutsiooniga raha teenida. Seetõttu on arvatud, et tegemist ei saa olla legitiimse nõusolekuga.¹⁶² Rootsi kohtud olid 2001. aastal siiski teisel seisukohal. Kui riivatud õigushüveks peetakse avalikku korda, on välistatud ka kahjuhüvitise väljamõistmine prostituudi kasuks. See läheb vastuollu 1999. aastal jõustunud seksi ostmise keelu aluspõhimõttega, mille kohaselt on prostitutsioon soolise ebavõrdsuse ilming ning vägivald naiste vastu. See viitab üsna ühemõtteliselt sellele, et prostituuti tuleks käsitleda kannatanuna. Kohtud aga keeldusid kaasust sellises valguses käsitlemast.

¹⁵⁸ M. Waltman. *Op.cit.*, lk 31.

¹⁵⁹ RT I, 03.05.2013, 13.

¹⁶⁰ NJA (Nytt Juridiskt Arkiv) 2001-07-09 nr 72.

¹⁶¹ M. Waltman. *Op.cit.*, lk 31.

¹⁶² Samas, lk 32.

Autor toob veel ühe näite 2007. aastast pärineva lahendi¹⁶³ põhjal. Tegemist oli Lääne-Rootsi apellatsioonikohtu otsusega. Kaks seksuaalteenust ostnud meest mõisteti süüdi ning neid karistati tingimisi vangistusega. Kohus tuvastas süüdimõistetute käitumises prostituudi sundimise, mis annab iseenesest aluse karistuse raskendamiseks, kuid tekitatud kahju prostituudile siiski ei hüvitatud. Antud kaasuses oli prostituut ühele mehele teenust juba osutanud, aga seejärel saabus sündmuspaigale tema tuttav ning teenuse osutajal ei olnud võimalik keelduda temaga vahekorda astumisest. Nende asjaolude pinnalt ei ole põhjust kahelda, et prostituut oli antud asjas kannatanu, kuid kohus teda sellena ei käsitlenud ning süüdimõistetute käest kahjuhüvitist välja ei mõistetud. Huvitaval kombel ei analüüsitud süüdistatavate võimalikku vastutust vägistamise eest.

Norra kohtupraktikast võib tuua näite kaasusest, kus prostituutide kasuks mõisteti kahjuhüvitis välja saamata jäänud tulu eest. Kohtuotsus¹⁶⁴ pärineb aastast 2008. Täpsustuseks olgu öeldud, et sellel ajal ei olnud seksi ostmise keeld Norras veel jõustunud. Kannatanuteks olid Ida-Euroopast pärit naised, kes olid otsustanud hakata Norras prostitutsiooniga raha teenima. Süüdistatav oli neid mõlemaid erinevatel aegadel vägistanud. Ühel juhul oli prostituut A nõustunud ühe vahekorraga, kuid mehe edasise tegutsemisega mitte. Teisel juhul kasutas süüdistatav vägivalda, et prostituut B-d seksuaalvahekorrale sundida ning keeldus talle raha maksmast. Kumbki ei suutnud pärast läbielatut mitu nädalat töötada ning prostituut B hakkas edaspidi klientidega ainult hotellides kohtuma. Selle tulemusel oli B-l vähem kliente ning tema tegevusega kaasnesid suuremad kulutused. Nii A kui B nõudsid saamata jäänud tulu hüvitamist. Kohtunike enamus oli seisukohal, et saamata jäänud tulu oli antud juhul hüvitatav. Seejuures rõhutati, et prostitutsioon on seaduslik tegevus ning sellega teenitud tulu pealt tuleb maksta tulumaksu. Asjaolu, et prostitutsioon on ühiskonnas moraalsetel kaalutlustel soovimatu nähtus, ei oma tähtsust. Üks eriarvamusele jäänud kohtunik tõi esile asjaolu, et prostituutide tehingud on tühised, kuna need lähevad vastuollu heade kommetega. Kuna tühise tehingu alusel ei ole võimalik tulu teenida, ei saa kõne alla tulla ka saamata jäänud tulu hüvitamist. Eraõiguslikus mõttes on antud kaasus lahendatud küsitavalt, kuid siiski võib sellest välja lugeda, et seksi ostmine iseenesest ei ole midagi sellist, mis kahju tekitaks. Norra kaasuse põhjal jääb isegi vastupidine mulje – prostitutsioon on raha teenimise viis nagu iga teine ning saamata jäänud tulu peab olema hüvitatav nagu iga tsiviilõigusliku õigussuhte puhul.

¹⁶³ Lääne-Rootsi apellatsioonikohus 2007-12-18, B 3065-07.

¹⁶⁴ Borgarting lagmannsrett (apellatsioonikohus) 09.05.2008 nr LB-2007-30790.

KrMS § 37 lg 1 kohaselt saab kannatanuna käsitada isikut, kellele on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju. Autor ei nõustu seisukohaga, et seksi ostmine tekitab prostituudile alati kahju. Kui ostja ei käitu tema suhtes vägivaldselt ega sunni teda tegema midagi sellist, milles kokku ei lepitud, on tekitatud kahju pigem kaudne ega anna alust kuriteoga tekitatud lepinguvälise kahju hüvitamiseks. Seksi ostmise kriminaliseerimise alusmõtteks oli see, et prostitutsioon on midagi kahjulikku ning seksi ostmine mitte ainult ei panusta sellesse, vaid on ka selle olemasolu põhjus. Tegemist on siiski väga üldise ja abstraktse kahju tekitamisega, mida ei pruugi igal konkreetsel juhul esineda. Samas on M. Waltmani mure Rootsi kohtute praktika pärast õigustatud, kuna näiteks 2007. aasta kaasuses oli tegemist olukorraga, kus prostituut ei nõustunud kõigega, mida tal teha paluti. Seksi ostmise puhul tuleks tuvastada, kas süüdistatav kasutas prostituudi suhtes vägivalda või sundi. Kui see on nii, peaks kahju hüvitamine võimalik olema. 2001. aasta kaasuse puhul jääb autor nõusse pigem kohtute kui M. Waltmaniga, sest kahju hüvitamine eeldab siiski konkreetse kahju tekitamist.

3.3.5. Karistuspraktika

Aastatel 1999-2008 on Rootsis seksuaalteenuste ostmise eest karistatud ainult meessoost isikuid. Nende keskmine vanus oli 43.¹⁶⁵ Karistatute hulgas on olnud mitmekesise taustaga isikuid. Näiteks aastal 2005 mõisteti Rootsi Ülemkohtu kohtunik süüdi meessoost prostituudilt seksuaalteenuse ostmise eest. Talle mõisteti rahaline karistus summas, mis on umbes 4500 eurot.¹⁶⁶ Kuni aastani 2011 võis seksuaalteenuse ostmise eest karistada kas rahalise karistuse või kuni kuue kuu pikkuse vangistusega. Hiljem tõsteti vangistuse ülemmäär ühe aasta peale. Põhjus oli selles, et paljud õiguskaitseametnikud ning prokurörid pidasid seksuaalteenuste ostmist vähese tähtsusega kuriteoks ning seetõttu ei panustata selliste tegude avastamisse eriti palju ressursse. Rootsi prokurörid on endist madalamat karistumäära nimetanud üheks põhjuseks, miks kuritegude uurimisse rohkem aega ja vahendeid ei panustatud. Rootsis on karistuspraktika kujunenud selliseks, et enamikku süüdimõistetutest ei karistata vangistusega. Üksikud isikud on vangistusest tingimisi vabastatud, aga reaalselt vangistust pole alates 1999. aastast mitte ühegi seksuaalteenuse ostja suhtes kohaldatud.¹⁶⁷ Kui kuriteo eest on ette nähtud vabadusekaotus, aga seda ei rakendata peaaegu mitte kunagi, on ilmselt tegemist kuriteoga, millesse eriti hukkamõistvalt ei suhtuta. Registreeritud

¹⁶⁵ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 10.

¹⁶⁶ M. Waltman. *Op.cit.*, lk 34.

¹⁶⁷ Samas.

kuritegude arv oleks tõenäoliselt suurem, kui politsei peaks seksuaalteenuste ostmist prioriteetseks probleemiks.¹⁶⁸

Liiga leebe karistuspraktika probleemi lahenduseks on pakutud Rootsi karistusõiguse julgemat tõlgendamist. Seksuaalteenuse ostmist tuleks vaadata kuriteona konkreetse isiku, mitte avaliku korra vastu. Väljakujunenud karistuspraktika muutmise vajadust on rõhutanud ka Rootsi valitsus ning mõningad Parlamendi liikmed.¹⁶⁹ Samas tuleb silmas pidada asjaolu, et Rootsis tunnistatakse seksuaalteenuse ostmise asjades süü üles kaheksal juhul kümnest. Sellises olukorras ei hakka prokurör tavapärasel viisil kohtus süüdistust esindama ning isikule mõistetakse lihtsustatud korras rahaline karistus.¹⁷⁰ Kuna Rootsi praktikas ei ole kedagi realselt vangistatud, on keeruline tuua näidet olukorrast, kus seksi ostmine on pandud toime sellisel viisil, et see väärrib reaalset vangistust. Õiguskaitseasutuste aktiivsus on aga oluline, sest karistada saamise tõenäosus võib mõjutada isikute soovi kuritegu toime panna. Rootsis on isegi katse läbi viidud, selgitamaks välja, kas mehed reageerivad tasulise seksi kuulutusele. Tegemist ei ole küll sotsiaalteadusliku uurimistöö raames läbi viidud katsega, kuid saadud tulemused annavad märku, et seksi ostmist ei kardeta toime panna. Nimelt viis Rootsi riiklik raadio 2009. aastal läbi küsitluse seksi ostmise keelu efektiivsuse kohta. Sellega seoses avaldasid üheksateist kohalikku raadiojaama Internetis kuulutuse, milles väljamõeldud kohalik naine pakub seksuaalteenust. Nädala ajaga reageeris nendele kuulutustele kokku umbes tuhat isikut. Mõnega neist võeti ka ühendust ning selgus, et kriminaalvastutus neid ei heiduta. Seda võrreldi kiiruse ületamisega liikluses – see on keelatud ja selle eest võib karistada saada, aga kuna teolt tabamine ei pruugi aset leida, on see riski väärt.¹⁷¹

Seaduse rakendamisel on segadust tekitanud ka seksi ostmise katse tuvastamine. Ei ole üheselt selge, millal seksi ostmise katse algab ja kuidas seda tõendama peaks. Näiteks tänavaprostitutsiooni jälgides on politsei kasutanud sellist taktikat, et isiku tegevusse sekkutakse alles siis, kui tasulise seksi osutamine on realselt alanud. Seega lastakse seksi ostjatel meelega lõpuleviidud tegu toime panna.¹⁷² Katse eest süüdimõistetud isikuid tõenäoliselt eriti ei leidugi.

¹⁶⁸ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 10.

¹⁶⁹ M. Waltman. *Op.cit.*, lk 34.

¹⁷⁰ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 10.

¹⁷¹ S. Dodillet, P. Östergren. The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects. Conference paper presented at the International Workshop: Decriminalizing Prostitution and Beyond: Practical Experiences and Challenges. The Hague, March 2011, lk 15 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://gup.ub.gu.se/records/fulltext/140671.pdf> 27.04.2014

¹⁷² The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 11.

3.3.6. Mõju inimkaubandusele

Prostitutsiooni tõkestamine on paratamatult seotud ka inimkaubanduse tõkestamisega, sest paljud inimkaubanduse ohvrid on sunnitud tegelema prostitutsiooniga. Prostitutsiooni eesmärgil toimuva inimkaubanduse tõkestamine on Rootsis olnud pikka aega prioriteetne valdkond. Sealjuures peetakse oluliseks mitte ainult inimkaubanduse organiseerijate, vaid ka inimkaubanduse ohvritelt intiimteenuste ostjate tabamist. Aastal 2004 oli politsei hinnangul Rootsis 400-600 naissoost inimkaubanduse ohvrit¹⁷³. Pärast seda pole ohvrite arvu kohta hinnanguid tehtud, sest see on üsna keeruline. Rõhutatud on aga seda, et süüdimõistvate kohtuotsuste arv ei peegelda kindlasti inimkaubanduse tegelikku olukorda Rootsis¹⁷⁴. 2007. aastal koostas politsei inimkaubanduse olukorra kohta ettekande ning selle kohaselt leiab inimkaubandus aset üle terve riigi, aga kõige aktiivsem tegevus toimub suurtes linnades.

Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimises nähti võimalust vähendada inimkaubanduse ulatust Rootsis. Kuigi seda on keeruline hinnata, on andmeid selle kohta, et seksi ostmise keeld on prostitutsiooni eesmärgil toimuva inimkaubanduse ulatust vähendanud. Politseiametnikud ja sotsiaaltöötajad, kes inimkaubandusega kokku puuduvad, on väitnud, et kuritegelikud ühendused peavad Rootsit halvaks kohaks, kus tegutseda. Kuna seksuaalteenuste ostmise keeld vähendab nõudlust, peetakse isikute müümist Rootsi ebaotstarbekaks.¹⁷⁵ Kui Rootsis üritatakse inimkaubandusega tegeleda, ei ole tegemist väga laiaulatusliku ettevõtmisega. Ülejäänud Euroopas on üsna tavaline, et kuritegelikku võrgustikku on kaasatud 20-60 naist, aga Rootsis avastatakse korraga ainult 2-4 inimkaubanduse ohvrit ning mõned ostjad. Seda on täheldanud Rootsi politsei bordelle läbi otsides.¹⁷⁶ Kokkuvõttes on jõutud järeldusele, et seksi ostmise keeld kujutab endast olulist takistust inimkaubandusega tegelejate jaoks. Laiaulatuslikke inimkaubanduse juhtumeid pole Rootsis aastaid pärast keelu jõustumist avastatud.

3.3.7. Alaealised prostitutsiooniäris

Rootsis viidi 2009. aastal läbi uuring, mille eesmärk oli uurida 16-25-aastaste noorte kokkupuuteid prostitutsiooni ja seksuaalse ärakasutamisega Internetis. Arvatakse, et Internet on põhiline suhtluskanal, mida alaealised prostituudid kasutavad. 1,7% vastanutest ehk 20 000 isikut vastasid, et nad on seksi eest raha vastu võtnud¹⁷⁷. 2004. aastal oli vastav näitaja sarnane, kuigi alaealisi Interneti kasutajaid oli palju vähem. Seega on Internet prostitutsiooni

¹⁷³ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, lk 29.

¹⁷⁴ Samas.

¹⁷⁵ Samas.

¹⁷⁶ Samas.

¹⁷⁷ Samas, lk 25.

kontekstis pigem suhtlusvahend kui probleemi põhjus. Rootsi sotsiaalametnikud on täheldanud, et prostitutsiooniga kokku puutunud alaealised on reeglina vaimsete probleemidega ning neil puuduvad normaalsed kontaktid täiskasvanud isikutega. Samuti on oluliste riskifaktoritena välja toodud sõltuvusprobleemid ning seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langemine.¹⁷⁸ Paljud täisealised prostituudid on oma tegevust alustanud juba alaealiselt. Näiteks enamik Stockholmi kohalikus prostitutsiooniüksuses nõustamisel käinud prostituutidest on kinnitanud, et nad alustasid seksuaalteenuste osutamist 13-14-aastaselt¹⁷⁹. Detailsem info prostitutsiooniärisse kaasatud alaealiste arvu kohta puudub. Seega ei ole kindlaks tehtud, millisel määral on nende arv aastatel 1999-2008 muutunud.

Kuna prostitutsiooniga hakatakse sageli tegelema alaealiselt ning enamik alaealistest kasutab selleks keskkonda, mida õiguskaitseorganid väga põhjalikult ei kontrolli, tuleks Eestis panna rõhku pigem alaealiste prostitutsiooniärisse sattumise ennetamisele. Alaealiselt seksi ostmise keeld küll kehtib, aga tegelikkuses võib kuritegude avastamine olla keeruline. Seda tõendab ka suur erinevus Rootsis registreeritud seksi ostmise ja alaealiselt seksi ostmise juhtude arvus (vt tabel 3).

3.4. Kriitika Rootsi lähenemise kohta

Kuna Rootsi lähenemine prostitutsiooni karistusõiguslikule reguleerimisele oli oma ajal uuenduslik, on see saanud suure rahvusvahelise tähelepanu osaliseks. Mõned riigid on sellest eeskujuga võtnud, aga mõistagi ei saa ükski idee jääda ilma kriitikata. Näiteks on Rootsi lähenemisele ette heidetud, et see loob liiga lihtsa pildi nõudlusest prostitutsiooni järele – kui pole nõudlust prostitutsiooni järele, ei ole ka kedagi, kellele intiimteenuseid pakkuda ning isikute kaasamine prostitutsiooni lõpeb¹⁸⁰. On leitud, et näiteks inimkaubanduse tõkestamiseks on vaja nüansirikamat lähenemist. Seksuaalteenuste olemasolu ei sõltu ainult nõudlusest, vaid arvesse tuleb võtta ka selliste isikute suurt arvu, kes elavad vaesuses ning kellele tööjõudu on lihtne ära kasutada.¹⁸¹ Olukorda võib vaadata ka sedapidi, et nõudlus on olemas sellepärast, et välismaalt pärit prostituute on väga palju. Seega on kahtluse alla seatud käsitlus lõpptarbijatest kui prostitutsiooniäri olemasolu ainukesest põhjustest.

¹⁷⁸ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit*, lk 25.

¹⁷⁹ Samas, lk 26.

¹⁸⁰ S.M. Berger. No End in Sight: Why the „End Demand“ Movement is the Wrong Focus for Efforts to Eliminate Human Trafficking. *Harvard Journal of Law and Gender*, suvi 2012, lk 543.

¹⁸¹ Samas, lk 543.

Kritiseeritud on ka Rootsi valitsuse koostatud seksi ostmise keelu mõjude analüüsi, millele autor eelnevas alapeatükis tugines. Esiteks on väidetud, et puuduvad tõendid seksi ostjate arvu vähenemise kohta. Ei ole teada kui paljud mehed enne ja pärast 1999. aastat avalikes kohtades seksi ostsid. Infot on kogutud vaid sotsiaaltöötajatele teadaolevate tänaval tegutsevate prostituutide kohta. Seetõttu ei saa kindlalt väita, et seksi hakati vähem ostma, kuid Rootsi valitsus siiski oletab, et klientide käitumine on muutunud.¹⁸² Nõudluse vähenemise vastu räägib ka alapunktis 3.3.5. käsitletud asjaolu, et seksi ostmist ei kardeta toime panna. Rootsi prostitutsioonipoliitika pooldajad on rõhutanud, et välismaal seksi ostvate Rootsi kodanike arv ei ole pärast 1999. aastat suurenenud¹⁸³, kuid see on jäetud mainimata, et juba enne seksi ostmise keelu jõustumist ostsid Rootsi kodanikud seksuaalteenuseid pigem välismaal kui kodumaal. 1996. aasta seisuga oli seksi ostmise kogemusega Rootsi kodanikest peaaegu 80% teinud seda välismaal.¹⁸⁴ Seega ei ole tõendatud, et seksi ostjate arv vähenes Rootsis pärast 1999. aastat.

Tänavaprostituutide arv on tõepoolest vähenenud, aga konkreetne info puudub selle kohta, mida nad edasi tegid. Mõjude analüüsis eeldatakse, et nad ei jätanud oma tegevust teistsugusel viisil, kuna tõendid selle kohta puuduvad. Samas puuduvad tõendid ka selle kohta, et nad oleksid prostitutsiooniga tegelemise lõpetanud. Kaheldud on ka selles, kas avalikes kohtades tegutsevate prostituutide arvu vähenemise põhjuseks on ainult 1999. seadusemuudatus, sest samal ajaperioodil hakati Interneti ja mobiiltelefone klientide leidmiseks rohkem kasutama¹⁸⁵. Seega võib väita, et prostitutsiooni vähenemine avalikes kohtades oli juba aset leidmas, kui seksi ostmise keeld jõustus.

Seksi ostmise keelu mõju inimkaubandusele ei ole üheselt selge. Ametlikus mõjude analüüsis peetakse seksi ostmise keeldu asjaoluks, mis hoiab potentsiaalsed inimkaubitsejad Rootsist eemale. Ülevaade prostitutsiooni eesmärgil toimuvast inimkaubandusest siiski puudub. Seksi ostmise keelu kehtestamisel loodeti, et ostjate tabamine aitab avastada rohkem inimkaubanduse juhtumeid, kuid tegelikkuses on inimkaubanduse eest vähesed isikud süüdi mõistetud.¹⁸⁶ Võimalikuks on peetud ka seda, et seksi ostmise keeld on inimkaubanduse

¹⁸² A. Jordan. The Swedish Law to Criminalise Clients: A Failed Experiment in Social Engineering. Program on Human Trafficking and Forced Labor, Issue Paper 4, April 2012, lk 6.

¹⁸³ G. Ekberg. *Op.cit.*, lk 1197.

¹⁸⁴ NIPH (National Institute of Public Health): Sex in Sweden: on the Swedish Sexual Life 1996 (avaldatud 2000.a), lk 243.

¹⁸⁵ V. Clausen. An assessment of Gunilla Ekberg's account of Swedish prostitution policy. Autori poolt avaldatud 2007. a. jaanuaris, lk 5 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://goo.gl/XTQFuz> 27.04.2014

¹⁸⁶ A. Jordan. *Op.cit.*, lk 8.

levikule kaasa aidanud, sest seksi müümiseks on vaja kolmandate isikute abi, tagamaks klientide kaitstuse politsei eest¹⁸⁷. See on siiski spekulatiivne ning vajab eraldi uurimist.

Tähelepanu on osutatud ka sellele, et paljud prostitutsiooni kaasatud naised ei pea oma ametit olemuslikult valeks ega arva, et nad vajavad teraapiat¹⁸⁸. Seega ei tunne Rootsi prostituudid end tingimata vägivalla ohvritena, kuigi seadus neid sellistena käsitleb. Seksiäris töötavad naised on avaldanud arvamust, et nad tunnevad end ohustatult või ebakindlalt pigem pärast seksi ostmise keelustamist, sest neil on keerulisem oma kliendi iseloomu hinnata. Kuna klientide arv on väike ja läbirääkimised nendega toimuvad kiiresti, on suur tõenäosus, et tegemist on ohtliku või ebameeldiva isikuga.¹⁸⁹ Arvatakse, et paljud vägivallajuhtumid on jäänud politseile teatamata, sest avalikes kohtades tegutsevad prostituudid on enamasti pärit välismaalt ega oma Rootsis viibimiseks seaduslikku alust. Riigist väljasaatmise vältimiseks välditakse kontakte politseiga.¹⁹⁰

3.5. Seksi ostmise keelu rakendamine Soomes

Soomes on seksi ostmine vahendatud prostituudilt või inimkaubanduse ohvrilt olnud kuritegu aastast 2006. Tegemist on mõnevõrra teistsuguse lahendusega kui Rootsis ning see pole jõudnud sama kaua kehtida. Kuna Rootsi sarnast laiaulatuslikku mõjude analüüsi pole autorile teadaolevalt läbi viidud, keskendub käesolev alapeatükk eelkõige karistuspraktikale.

Esmalt peatub autor kriminaalstatistikal. Aastal 2007 registreeris politsei inimkaubanduse ohvrilt seksi ostmise juhtumeid 29 korral. Üks isik mõisteti süüdi käskmenetluse taolises menetluses, kaheksat juhtumit menetleti üldkorras ning kaheksa isiku suhtes lõpetati kriminaalmenetlus, kuna süüid ei peetud suureks¹⁹¹. Aastal 2008 registreeriti 163 seksi ostmise juhtumit, kuid aastatel 2010-2012 registreeriti kokku ainult 14 juhtumit¹⁹². Allpool olevas tabelis on kriminaalstatistika inimkaubanduse ja kupeldamise juhtumite kohta. Pärast 2006. aasta seadusemuudatust, millega muudeti seksi ostmine vahendatud või inimkaubanduse ohvrilt prostituudilt karistatavaks, ei ole märgata vastavate kuritegude esinemissageduse vähenemist. Inimkaubanduse puhul on juhtumite arv hoopis suurenenud. Kupeldamiste arv oli 2007. aastal väga väike, kuid pärast seda võib vaheldumisi märgata juhtumite arvu tõuse ja

¹⁸⁷ A. Jordan. *Op.cit.*, lk 8.

¹⁸⁸ V. Malarek. *The Johns: Sex for Sale and the Men Who Buy It*. Arcade Publishing 2009, lk 40.

¹⁸⁹ Samas, lk 40.

¹⁹⁰ A. Jordan. *Op.cit.*, lk 10.

¹⁹¹ V. Roth. *Op.cit.*, lk 182.

¹⁹² Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264, Helsinki 2013, lk 115.

langusi. Nii nagu Rootsi puhul, ei peegeldu seksi ostmise kriminaliseerimise mõju kriminaalstatistikas.

Tabel 5. Politseile teadaolevad inimkaubanduse ja kupeldamise juhtumid.¹⁹³

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Inimkaubandus	-	0	2	2	1	4	1	11	24	21
Raske inimkaubandus	-	0	0	1	0	1	0	2	6	4
Kupeldamine	35	32	14	13	4	13	18	2	19	52

Soomes kehtiv kriminaalpoliitiline lähenemine kaitseb prostituudina tegutseva isiku vaba eneseteostust ning majanduslikku sõltumatust. Kuna teise isiku prostitueerimise pealt kasu teenimine on hukkamõistetav, peetakse hukkamõistetavaks ka sellise tegevuse toetamist ostjana. Iseseisvalt ja vabatahtlikult tegutseva prostituudi toetamine seevastu ei ole kahjulik, sest see ei piira otseselt ühtegi seksitöötaja õigust. Seega on ka kriminaalvastutus põhjendamatu. Siiski vaieldakse Soomes edasi, milline lähenemine prostitutsiooni karistusõiguslikule reguleerimisele kõige parem oleks.¹⁹⁴ 2010. aasta detsembrini tegutsenud SALLI ühendus (*Seksialan Liitto*), mille eesmärgiks oli muuhulgas seksiäris osalevate isikute põhiõiguste eest seismine, on väitnud, et selline seksi ostmise keeld ei ole parandanud prostitutsiooniäris tegutsevate naiste õiguskaitset ega pole aidanud muuta tingimusi, mille tõttu isik prostitutsiooniärisse algselt satub. Ühe Soomes läbi viidud uuringu kohaselt on prostituutide olukord pärast intiimteenuste ostmise kriminaliseerimist halvenenud ning klientide vägivaldse käitumise risk on suurenenud¹⁹⁵. Naisorganisatsioonide Keskliit on probleemina maininud asjaolu, et seksi ostmise kohta piisavate tõendite kogumine on osutunud praktikas keeruliseks. Samuti on rõhutatud seda, et iseseisvalt tegutsevate prostituutide seisukohad on saanud ebaproportsionaalselt palju tähelepanu, arvestades nende väikest hulka.¹⁹⁶

¹⁹³ Rikollisuustilanne 2012. *Op.cit.*, lk 115, 272.

¹⁹⁴ V. Roth. *Op.cit.*, lk 185.

¹⁹⁵ J. Kauppinen. Prostitutio ja ihmiskauppa – hyviä vihollisia molemmat. Ettekanne Imatras, 03.10.2009.

¹⁹⁶ V. Roth. *Op.cit.*, lk 185.

3.5.1. Näiteid Soome kohtupraktikast

Aastatel 2006-2012 on esimese astme kohtutes menetletud 50 seksi ostmise juhtumit. 42 nendest olid süüdimõistvad ning ülejäänud juhtudel ei leidnud süüdistus tõendamist.¹⁹⁷ Nagu Rootsiski, karistatakse seksi ostmise eest enamasti rahalise karistusega. Kui seksi on ostetud ühelt isikult, on karistuseks mõistetud üldjuhul 20 päevamäärale vastav rahaline karistus.¹⁹⁸ Tegemist ei ole suure rahalise karistusega, kuna *Rikoslaki* 2. peatüki § 1 kohaselt mõistetakse rahaline karistus ühe kuni 120 päevamäärade ulatuses. Paragrahv 2 lg 1 kohaselt määratakse rahalise karistuse päevamäär kindlaks niimoodi, et see oleks süüdimõistetu sissetulekut arvestades mõistlik. Lõikes 2 on täpsustatud, et päevamäär mõistlik suurus on üks kuuekümnendik isiku keskmisest ühekuisest sissetulekust.

Esimene seksuaalteenuste ostmise juhtum, mida Soome kohtus arutati, lõppes õigeksmõistva otsusega. Kaasuse raames tõusetus küsimus selle kohta, millest peab süüdistatav intiimteenusid ostes teadlik olema, et teda saaks tahtliku teo eest süüdi mõista. Tegemist oli juhtumiga, mis avastati 2006. aastal Syvälampi motellis teostatud läbiotsimise käigus. Politsei kahtlustas, et sealsetes ruumides võimaldatakse prostitutsiooniga tegelemist. Läbiotsimise tulemusel esitati kuuele mehele seksuaalteenuste ostmise kahtlustus, kuna tegemist oli vahendatud prostitutsiooniga. Alguses väitis kriminaalmenetlust juhtiv ametnik, et neil polnud plaanis nimetatud mehi karistada, sest kogu juhtumit tervikuna vaadates eelistati keskenduda olulisele, mis tähendab, et seksi ostmist ei peetud bordelli avastamise kõrval piisavalt oluliseks rikkumiseks. Sellele reageeris hukkamõistvalt Soome parlamendi õiguskomisjon, väites et täidesaatev võim peab seadust tõlgendama vastavalt seadusandja tahtele. Nädal aega hiljem vahetati menetlust juhtiv ametnik välja ning seksi ostjate tegevust hakati lähemalt uurima. Kohtueelne menetlus lõppes sellega, et ainult ühele isikule esitati süüdistus intiimteenusete ostmise katse eest isikult, kes on prostitutsiooniärisse kaasatud. Kuigi kohus pidas ilmseks, et süüdistataval oli kindel plaan sealt seksuaalteenusid osta, ei olnud välistatud, et sündmuspaigal toimuvat võis mitmeti tõlgendada. Küsimus taandub lühidalt öeldes sellele, kas isik sai aru, et ta ostab teenust vahendatud prostituudilt või mitte. Süüdistatav viibis motelli baaris, mis ei olnud eriti heas korras ning müüdavate jookide arv oli piiratud. Kohapeal viibisid teised mehed, kes olid seal seksi ostmise eesmärgil. Kõik asjaolud võisid kohtu hinnangul viidata nii vahendatud kui vahendamata prostitutsioonile. Seega ei saanud sellises olukorras täielikult välistada võimalust, et tegemist on kohaga, kus

¹⁹⁷ J. Aaltonen, J. Niemi. Seksikaupan kohteen hyväksikäyttö. Seksinostokiellon toimivuuden arviointi. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 39/2013, lk 88.

¹⁹⁸ Samas, lk 89.

prostituudid iseseisvalt kliente otsivad. Lisaks puudusid tõendid selle kohta, et kõrvalised isikud oleksid olnud kaasatud süüdistatava ja prostituudi vahelisse suhtlusesse.¹⁹⁹

2008. aastal mõistis Helsingi ringkonnakohtus kaks meest süüdi prostitutsiooniärris kaasatud isiku ärakasutamise eest, mis seisnes temale intiimteenuste eest tasu maksmises²⁰⁰. Juhtumiga seotud naine oli Eestist pärit inimkaubanduse ohver. Kohus leidis, et naise tagasihoidlikkus ning kogenematus oleks süüdistatavates pidanud tekitama vähemalt kahtluse, et tegemist võib olla kõrvalise isiku poolt kontrollitava prostituudiga. Kohus pidas oluliseks asjaoluks ka seda, et tegemist oli välismaalasega. Naist reklaamivas kuulutuses oli mainitud, et ta on pärit Eestist ega oska soome keelt. Kohus pidas seda üldteada asjaoluks, et Balti riikidest või Venemaalt pärit prostituudid on peaaegu eranditult kellegi poolt vahendatud. Sellele kaasusele järgnesid teisedki, mis lõppesid samuti süüdimõistva otsusega. Kohtud rõhutasid ka edaspidi, et prostituudi päritolu, noorus ja kogenematus viitavad sellele, et tegemist ei ole iseseisvalt tegutseva prostituudiga. Ühele mehele mõisteti rahaliseks karistuseks 750 eurot ning teisele 180 eurot.

Ühes 2009. aastast pärinevas kaasuses jõudis kohus järeldusele, et teadlikkust prostituudi olukorrast ei saa hinnata läbi seksi ostjate subjektiivse vaatepunkti²⁰¹. Järelikult tuleb olukorda hinnata vastavalt sellele, kuidas objektiivne kõrvaltvaataja olukorrast aru saaks. Huvitaval kombel mõisteti samas kriminaalasjas seksi ostmise katse eest süüdi isikud, kes olid sündmuspaigalt pärast prostituudi tegelikust olukorrast arusaamist lahkunud. Kohus leidis, et kuriteo katse on toime pandud, kui ostjatel on eesmärk ja vahendid seksuaalteenuste ostmiseks ning nad saavad sellel eesmärgil prostituudiga kokku²⁰². Kuna Eestis pole veel alaealiselt seksi ostmise kohtupraktikat, on keeruline ennustada, kas Eesti kohtud jääksid kõigis eelnevalt nimetatud küsimustes Soome kohtutega samale seisukohale. Autor ei nõustu näiteks Soome kohtute käsitlusega seksi ostmise katsest. See viib olukorrani, kus isik peab seksuaalteenuse reklaami ja näiteks telefoni teel toimuva esialgse suhtluse põhjal aru saama, kas tegemist on vahendatud prostituudiga või mitte. Paljudel juhtudel võib see ilmselge olla, aga võib esineda ka erandeid. KarS § 25 lg 2 kohaselt algab süüteokatse hetkest, mil isik vastavalt oma ettekujutusele teost vahetult alustab süüteo toimepanemist. Kui isikul ei ole plaanis vahendatud seksuaalteenust osta, ei saa ta olla süüteo toimepanemist vahetult alustanud ainult seetõttu, et ta sai seksitöötajaga kokku. Selline loogika toimiks Rootsi seksi ostmise keelu rakendamisel, sest see laieneb kõigile seksuaalteenustele.

¹⁹⁹ Salo Ringkonnakohtu otsus 18.04.2007 nr 07/302.

²⁰⁰ Helsingi ringkonnakohtu otsus 28.11.2008 nr 08/11690, lk 12.

²⁰¹ Helsingi linnakohtus 17.03.2009 nr 09/2480.

²⁰² Samas.

3.6. Vahekokkuvõte

Seksi ostmise kriminaliseerimine on vähendanud eelkõige tänavaprostitutsiooni, mis on kõige nähtavam prostitutsiooni liik. Puuduvad tõendid selle kohta, et varem tänavatel tegutsenud prostituudid oleksid siirdunud näiteks mõnda ettevõttesse, kus seksuaalteenuseid pakutakse, aga seda ei saa ka välistada. Kui seadusemuudatus Rootsis alles vastu võeti, kardeti prostituutide olukorra halvenemist, mis tänavaprostitutsioonis tegelikult teoks sai. Kliente on vähem ning seetõttu ei taha prostituudid eriti valivad olla. Lisaks on enamik avalikes kohtades tegutsevatest naistest teistest riikidest sisse rännanud ning võivad ka oma majandusliku seisundi tõttu riskialtimalt käituda. See on murekoht, sest seaduse eesmärk oli tagada prostitutsiooniäris tegutsevate naiste turvalisus. Probleemina on tõstatatud ka see, et Rootsi kohtupraktikas on prostituutidel keeruline saada seksi ostjate käest kahjuhüvitist. Järelikult on seadusandja käsitlus prostitutsioonist kui meeste vägivallast naiste vastu midagi piltlikku, mida kohtunikud sõna-sõnalt ei järgi. Eesti kohtunike lähenemine võib sarnastes olukordades siiski teistsugune olla.

See, kas keelul on olnud tõkestav mõju varjatumale prostitutsioonile ning prostitutsiooni eesmärgil toimuvale inimkaubandusele, on jäänud ebaselgeks. Selle põhjuseks on andmete puudumine. Rootsis siiski oletatakse, et naaberriikides on prostitutsioon rohkem levinud ning inimkaubitsejad väldivad Rootsit just seksi ostmise keelu tõttu. Selliste järelduste tegemist ilma konkreetsete tõenditeta on üsna palju kritiseeritud. Olemasolevate andmete põhjal on jõutud üllatavalt erinevatele järeldustele. Rootsi valitsus näeb seksi ostmise keeldu edukana, aga samas on seda mitme kriitiku poolt lausa läbikukkunuks nimetatud. Üks keelu peamisi eesmärke oli vähendada nõudlust tasulise seksi järele. Tagantjärele on aga selgunud, et paljud mehed ei karda seadust rikkuda. Kõige sagedamini kohaldatakse rahalist karistust, mida seksi ostjad enda sõnul ei pelga. See seab küsimärgi alla kuni üheaastase vangistuse mõttekuse. Samas seati ülemmäär nii kõrgele seetõttu, et õiguskaitseasutused aktiivsemalt seksi ostmise juhtumeid avastada üritaks. Kui Eesti õiguskaitseasutused tegeleksid seksi ostmise juhtumite avastamisega aktiivselt, oleks karistada saamine tõenäolisem. Tingimisi vangistuse kohaldamine raskematel juhtudel tagaks ka karistuse tõsiseltvõetavuse. Kui isikud ei karda tegu toime panna, ei saa loota sellele, et nõudlus tasulise seksi järele väheneks.

Sarnaselt Rootsile kohaldatakse ka Soomes kõige rohkem rahalist karistust. Seega on suur tõenäosus, et ka Eestis karistatakse seksi ostmise eest vangistusega väga harvadel juhtudel. Soomes pole kahjuks Rootsigi sarnast mõjude analüüsi läbi viidud, aga ka seal tuntakse muret selle üle, et prostitutsiooniäris osalevate naiste olukord on halvenenud. See on võrreldav tänavaprostituutide probleemidega Rootsis. Kui Eesti peaks seksi ostmise kriminaliseerima,

tuleb suurt tähelepanu pöörata prostituutide abistamisele, et nad saaksid siseneda legitiimsele tööturule. Eestis on mittetulundusühingutena tegutsevaid varjupaiku, kus abistatakse vägivalla ohvriks langenud naisi, kuid nendest ei piisa, et seda eesmärki saavutada. Juba 2002. aastal rõhutati vajadust luua eraldi rehabiliteerimiskeskused prostituutidele ja inimkaubanduse ohvritele²⁰³. Samuti tuleks välja töötada süsteem, mis võimaldaks hinnata seksi ostmise keelu efektiivsust. Mingile asutusele tuleks panna kohustus analüüsida seaduse mõjusid.

Autor on seisukohal, et Eesti võiks võtta eeskujuks Soomes kehtiva seksi ostmise keelu. Tänavaprostitutsioon on ainuke prostitutsiooni liik, mille levik on Rootsis pärast 1999. aastat vähenenud. See on loomulik, sest kriminaliseerimise tagajärjel hakkasid õiguskaitseorganid avalikes kohtades aktiivselt järelevalvet teostama. Kuna Eestis on avalikes kohtades toimuv prostitutsioon peaaegu olematu, ei ole Rootsis saavutatu meie jaoks asjakohane. Teiste prostitutsiooni liikide puhul on vaid eeldatud, et need oleksid rohkem levinud, kui seksi ostmine oleks seaduslik. Kui enamik kuritegudest avastamata jääb, ei tasu loota, et isikud hakkavad seksi ostmisest hoiduma.

Eestis peetakse kuritegevuse vastases võitluses prioriteetseks inimkaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse tõkestamist²⁰⁴. Seega oleks loogiline võtta kriminaalvastutusele ka isikud, kes sellist kuritegevust ostjatena rahaliselt toetavad. Rootsis on palju välismaalt pärit seksitöötajaid, kes on kohalikega võrreldes rohkem haavatavad. Seega võib kogu prostitutsiooni käsitlemine kahjulikuna olla mingil määral põhjendatud. Eestis on olukord teistsugune, nii et kõiki seksi ostjaid ei tohiks ühtemoodi hukka mõista. Lõplik valik jääb siiski seadusandjale.

3.7. Võimalikud koosseisud

Kui Eesti peaks minema seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise teed, on kõige laiemas plaanis valida kahe lahenduse vahel: kas kriminaliseerida seksuaalteenuste ostmine kõigilt prostituutidelt või ainult kindlatele tunnustele vastavatelt prostituutidelt. Esimene variant oleks Rootsi, Norra ja Islandi lähenemine ning teine variant oleks üle võetud Soome õigusest, kus seksi ostmine on karistatav ainult juhul, kui prostituut ei tegutse iseseisvalt ja vabatahtlikult. Käesolevas alapeatükis ei keskendu autor niivõrd normitehnilistele

²⁰³ H. Kase, I. Pettai. *Op.cit.*, lk 25.

²⁰⁴ Valitsuse kuritegevusvastased prioriteedid seisuga 26.03.2013 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59334/Valitsuse+kuritegevusvastased+prioriteedid+2013.pdf> 29.04.2014

küsimustele, vaid peatub lühidalt kahel teemal: võimaliku seksuaalteenuste ostmise koosseisu paiknemine KarS-i õigushüvede süsteemis ning võimalik sanktsioon.

Alaealiselt seksi ostmise koosseis paikneb KarS §-s 145¹ ehk tegemist on seksuaalse enesemääramise vastase süüteoga. Seksuaalne enesemääramine on isiku õigus ise otsustada, kas, kellega, mis viisil ja millal ta suguühendusse astub²⁰⁵. Algselt plaaniti koosseis lisada siiski alaealiste vastaste süütegude jakku²⁰⁶. Kui Eestis peaks vastu võetama üleüldine seksi ostmise keeld, sõltumata prostituudi olukorrast, paigutuks see tõenäoliselt samuti seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude jakku. Näiteks Rootsi karistusseadustikus on nii seksuaalteenuse ostmine täisealiselt prostituudilt kui seksi ostmine alaealiselt seksuaalkuritegude peatükis. Kui Eesti peaks eeskujuks võtma Soome lähenemise, paigutuks seksi ostmise koosseis tõenäoliselt vabadusvastaste süütegude jakku, kus on ka teised prostitutsiooniga seotud koosseisud (v.a. seksi ostmine alaealiselt).

Rootsis karistatakse seksi ostmise eest kas rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Soomes karistatakse seksi ostmise eest kas rahalise karistuse või kuni kuue kuu pikkuse vangistusega. Algselt oli ka Rootsis vangistuse ülemmääraks kuus kuud. Seega jääks sobiv vangistuse ülemmäär kuue kuu ja ühe aasta vahele. Kuna suure tõenäosusega ei hakataks vangistust eriti tihti kohaldama, tuleks autori hinnangul eelistada kuue kuu pikkust vangistuse ülemmäära. Hetkel ei ole KarS-is ühtegi kuritegu, mille eest oleks ette nähtud kuni kuue kuu pikkune vangistus. Kõige madalam vangistuse ülemmäär on üks aasta. KarS § 45 lg 1 kohaselt saab vangistus kesta kõige vähem kolmkümmend päeva ning seda alampiiri ületab kuue kuu pikkune vangistus piisaval määral. Võimalik on ka selline lahendus, et seksi ostmise eest saab üldjuhul mõista kuni kuuekuulise vangistuse, aga raskendatud juhtudel kuni üheaastase vangistuse. Raskendavaks asjaoluks võiks olla näiteks see, et seksi müüja on inimkaubanduse ohver.

²⁰⁵ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2011, lk 107 (vnr 13).

²⁰⁶ Seletuskiri karistusseadustiku täiendamise seaduse eelnõu 209 SE juurde – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=1007ddef-6a79-467a-95c9-dfb9ab8be136&> 29.04.2014

Kokkuvõte

Prostitutsiooniga seonduvate probleemide lahendamiseks on võimalik astuda mitmesuguseid kriminaalpoliitilisi samme. Üheks on seksuaalteenuste ostjate tegevuse kriminaliseerimine, mille eestvedajaks oli 1999. aastal Rootsi, jättes seksuaalteenuste müümise seaduslikuks. See tugineb seisukohale, et prostitutsioon on meeste vägivald naiste vastu. Mitmete uuringutega on tõestatud, et seksuaalteenuste müümisega kaasneb suur risk langeda inimkaubanduse, vägistamise, kehalise väärkohtlemise või muu kuriteo ohvriks. Samas ei taju seksuaalteenuste ostjad, kelle nõudlus prostitutsiooniäri elus hoiab, adekvaatselt antud tegevusala kahjulikkust isikutele, kes sellesse kaasatud on. Käesoleva töö eesmärgiks oli Rootsi ja Soome näitel välja selgitada, kas seksi ostmise kriminaliseerimine on tõhus vahend prostitutsiooni tõkestamiseks. Hiljuti muudeti kehtetuks KarS-i §§ 176 ja 268¹ järgi kvalifitseeritavad koosseisud ehk alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine ning prostitutsioonile kaasaaitamine. Uute koosseisudena sätestati inimkaubandus (§ 133), inimkaubanduse toetamine (§ 133¹), kupeldamine (§ 133²) ning prostitutsioonile kaasaaitamine (§ 133³). Vahendamine kui selline on erinevalt varasemast regulatsioonist leidnud koha isikuvastaste süütegude peatükis, vabadusvastaste süütegude jaos. Järelikult näeb seadusandja prostitutsiooni vahendamise taga konkreetsete isikute vabaduse kahjustamist. Eelmise aasta lõpus jõustus alaealiselt seksi ostmine koosseis (KarS § 145¹), aga Eestis on avaldatud seisukohta, et seksi ostmise keeld võiks laieneda kõigile seksuaalteenustele.

Rootsis kriminaliseeriti seksuaalteenuste ostmine juba viisteist aastat tagasi. Seega on praeguseks jõutud seadusemuudatuse mõjusid analüüsida. Tänavaprostituutide arv on Rootsis olulisel määral vähenenud, kuigi olemasolevate prostituutide tervisliku seisundi üle on muret avaldatud. Arvatakse, et inimkaubanduse juhtude arv oleks Rootsis palju kõrgem, kui 1999. aastal oleks seksuaalteenuste ostmine jäetud kriminaliseerimata. Samas leidub Rootsis siiani asutusi, kus pakutakse raha eest seksuaalteenuseid. Tänavaprostitutsiooni vähenemine pole siiski Eesti kontekstis eriti oluline asjaolu, sest Eesti suuremates linnades on tänavaprostitutsioon peaaegu olematu. Üks keerulisemaid probleeme on prostituudi leidmine Interneti kaudu. Praegusel ajal on see põhiline koht, kust tasulist seksi otsitakse ning kahtlemata muudab see kuritegude avastamise palju keerulisemaks. Omaette probleem on ka seksuaalteenuste ostmise prioriteetsus kuriteona. Rootsis on karistusena ette nähtud kas rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus. Mida leebem on karistus, seda vähem tööd panustavad õiguskaitseorganid vastava kuriteo toimepanijate avastamisse. Ka karistuspraktika Rootsis üsna leebeks kujunenud. Seksuaalteenuste ostmise eest karistatakse enamasti rahalise karistusega. Reaalselt vangistust pole siiani mitte kellelegi mõistetud. Probleemiks on

kujunenud ka seadusemuudatuse sügavama mõtte realiseerumata jäämine – võrdõigusliku ühiskonna edendamine ning naiste kaitsmine. Kui prostitutsiooni nähakse meeste vägivallana naiste vastu, oleks loogiline, et prostituut saaks kliendi käest vajadusel nõuda kahju hüvitamist. Kahjuhüvitisi prostituutidele üldjuhul siiski välja ei mõisteta.

Soomes on keelatud seksuaalteenuseid osta prostituudilt, kes on kas inimkaubanduse ohver või kellegi poolt vahendatud. See tundub olevat kuldne kesktee, kuid vaidlused prostitutsiooni karistusõigusliku reguleerimise üle ei ole lõppenud. Näiteks on avaldatud arvamust, et prostituutide olukord on raskem kui enne keelu jõustumist. Sarnaselt Rootsile on Soome kohtud enamasti kohaldanud rahalist karistust, kuigi vangistus on samuti võimalik. Soomes on seaduse rakendamisel tõusetunud mitmed materiaalõiguslikud probleemid, mis on kohtupraktikas selge lahenduse saanud. Näiteks on paika pandud kriteeriumid, millal isik peab eeldama, et prostituut tegutseb kõrvalise isiku alluvuses. Samuti on määratud kindlaks, millal seksi ostmise katse on alanud. Kui Eesti peaks seksi ostmise kriminaliseerimisel valima Soome lähenemise, saaks Soome kohtupraktikast mingil määral eeskuju võtta.

Rootsis on seaduse rakendamisega teatud probleemid esile kerkinud ning ka Soomes ei peeta nende lahendust ideaalseks, kuid üldjoontes võib öelda, et seksi ostmise kriminaliseerimine muudaks prostitutsiooni olukorda Eestis rohkem kui praeguse regulatsiooni muutmata jätmise. Prostitutsiooni on keeruline jälgida ning seetõttu on Rootsis vaid eeldatud, et ilma seksi ostmise keeluta oleksid prostitutsioon ja inimkaubandus rohkem levinud. Seega on üsna palju ebaselgeks jäänud küsimusi, mille üle siiani vaieldakse. Autor leiab, et sellises olukorras võiks eelistada Soome lahendust. Prostitutsioon ei ole kõigile seksitöötajatele ühtemoodi kahjulik, kuid see asjaolu on Rootsi kriminaalpoliitikas kahjuks kõrvale jäetud. Kui isikul on lubatud oma õigust vabale eneseteostusele kasutada seksuaalteenuste müümiseks, siis peaks olema lubatud ka nende teenuste ostmine. Ostja kriminaalvastutus on põhjendatud juhul, kui müüja on oma iseseisvuse kas kaotanud või sellest loobunud, sest sellisel juhul tulevad mängu inimkaubandus ja kupeldamine, mis on seadusandja poolt hukka mõistetud. Lisaks on inimkaubandus ja muu organiseeritud kuritegevus Eestis prioriteetsed valdkonnad, mille vastu võitlemiseks on kuriteokoosseisu kehtestamine põhjendatud.

The Possible Effects of Criminalising the Purchase of Sexual Services in Estonia based on the Experience of Sweden and Finland

Summary

Prostitution is a social phenomenon that has been regulated in many different ways. In Europe alone there are both countries where brothels can be run legally and countries where even the purchase of sexual services is a criminal offence. In Estonia the current prostitution-related criminal offences in the Penal Code²⁰⁷ are trafficking in human beings (§ 133), support to human trafficking (§ 133¹), pimping (§ 133²), aiding prostitution (§ 133³), human trafficking in order to take advantage of minors (§ 175) and buying sex from minors (§ 145¹). The last offence came into force in December 2013. This was related to the directive of the European Parliament and Council²⁰⁸ that contains a requirement for the member states to criminalise the purchase of sex from minors. The reasoning behind this is quite clear: prostitution is harmful for minors and anyone supporting their work by purchasing services from them should be held responsible.

The idea of criminalising the purchase of sex from adults has also generated a lot of interest in recent years. The most well-known example of this approach is Sweden where the ban on the purchase of sexual services came into force in 1999. The most interesting aspect of the so-called „Swedish Model“ is that the selling of sex remained legal. Other countries have followed Sweden’s example throughout the years and it has been hailed as a success. The aim of this thesis is to analyse the possible outcomes of criminalising the purchase of sexual services in Estonia. The author has set up a hypothesis that banning the purchase of sex lowers the demand for sexual services and therefore restrains prostitution as a whole. The thesis is comparative as its title suggests. The author has researched the effects of criminalising the purchase of sexual services in Sweden and Finland and attempted to foresee whether the same results could be expected in Estonia. The author has chosen Sweden and Finland as examples, because both of them have criminalised the purchase of sexual services in different ways. Sweden represents a more radical approach, because their regulation applies to all sexual services, regardless of the situation of the sex worker. It is assumed that prostitution is violence against women and all forms of it are harmful in some way. In Finland

²⁰⁷ English translation of the Estonian Penal Code: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511032014001/consolide> 03.05.2014

²⁰⁸ Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA.

it is illegal to purchase sexual services from a victim of human trafficking or someone who is being pimped. This law came into force in 2006. If someone is exercising their right to free self-realisation by offering sexual services independently it is not considered a criminal offence to purchase those services. Finland has therefore decided to differentiate „good“ and „bad prostitution“.

The first chapter covers some general questions related to criminalising the purchase of sexual services. Firstly the meaning of „sexual services“ is explained in subchapter 1.1. For example, Estonian courts have ruled that erotic massage services qualify as prostitution and would therefore be illegal to purchase if Estonia had the same regulation as Sweden. In subchapter 1.2. two opposing theoretical viewpoints to prostitution are explained to better understand why prostitution is regulated so differently not only around the world, but in Europe alone. The first one is called the functionalist viewpoint which sees prostitution as something inevitable in a society that expects people to be monogamous. The legislator should therefore not attempt to terminate prostitution but its negative side-effects.²⁰⁹ The second one is called the feminist viewpoint which sees prostitution as a form of inequality between men and women. The main difference between the two is that the latter does not consider prostitution to be inevitable.²¹⁰ Sweden's attempt to restrict prostitution by criminalising the people who buy services from sex workers definitely has its roots in the feminist approach to prostitution. Subchapter 1.3. takes a look at who buys sex and why. The two important sources of information are surveys carried out in the United Kingdom²¹¹ and Estonia²¹² among men who have bought sex. It can be concluded that most buyers of sex are somewhat aware of the serious problems related to prostitution (human trafficking, the young age of women who have just started out in the sex trade), but they do not let that affect their habit of buying sex. It was also proven that men who buy sex do it out of convenience or curiosity rather than because of a real need. The rest of the first chapter is dedicated to European countries that have already criminalised the act of paying for sexual services: Sweden, Finland, Norway, Iceland and the United Kingdom. Sweden was the first country in the world where the purchase of sex was criminalised while the selling of sex remained legal²¹³. The reasoning behind this was the idea that prostitution is a form of violence against women and should not

²⁰⁹ M. Järvinen. *Of Vice and Women. Shades of Prostitution.* Scandinavian Studies in Criminology, vol 13. Scandinavian University Press, Oslo: 1993, page 18.

²¹⁰ *Ibid*, pages 19,21.

²¹¹ M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. *Men who buy sex. Who they buy and what they know.* Eaves, London: 2009.

²¹² K. Eespere. *The hidden side of prostitution: the buyers of sex speak.* Ministry of Social Affairs, publication no 5/2007 (in Estonian).

²¹³ The criminal act is currently established in chapter 6 § 11 of the Swedish Penal Code.

exist in a society that values gender equality. The demand for sexual services is the main reason why prostitution exists. Therefore, by punishing the people who keep prostitution alive, the demand for sexual services will decrease and so will the number of women involved in prostitution. Originally the act was punishable by a pecuniary punishment or up to six months' imprisonment. In 2011 the maximum term of imprisonment was raised to one year. A similar model has been followed in Norway and Iceland although the maximum terms of imprisonment vary. Finland chose a different approach in 2006. A general ban on the purchase of sexual services was considered at first, but the Parliament deemed it to be too vague. It was decided that the purchase of sex from a victim of prostitution would be more fitting. A victim of prostitution is a victim of pandering or trafficking in human beings. The act is punishable by a pecuniary punishment or up to six months' imprisonment.²¹⁴ In the United Kingdom it is a criminal offence to pay for sexual services of a prostitute that has been subjected to force, threats or deception. The act is not punishable by imprisonment.²¹⁵

The aim of the second chapter is to establish whether the Estonian legal system is ready to criminalise the purchase of sexual services. It is not illegal to sell sexual services, but according to civil law all transactions made by prostitutes are void, because they are contrary to the public order. For a long time both the selling and buying of sexual services have been legal and only acts relating to the mediation and aiding of prostitution have been considered criminal offences. Originally they were considered to be crimes against the public order. In 2012 prostitution-related offences were redefined as offences against liberty. This change was related to the establishment of trafficking in human beings as a separate offence (§ 133). In December 2013 the purchase of sex from minors became a criminal offence. These changes seem to point to a tendency towards further criminalisation of prostitution-related acts. The next possible step would be the criminalisation of buying sexual services from adults. About 12% of Estonian men have bought sexual services from brothels alone²¹⁶. The number of prostitutes in Estonia has been estimated to be anywhere from 500 to 5000 people²¹⁷. This concerns independent and mediated prostitution. The number of registered prostitution-related crimes has been quite stable in the years 2009-2013²¹⁸. The most often registered offence is pimping or the former aiding of prostitution (§ 133² or § 268 in case of offences committed before 2012). The number of offences is high enough for a country as small as Estonia so

²¹⁴ The criminal act is established in chapter 20 § 8 of the Finnish Penal Code.

²¹⁵ The criminal act is established in section 53A of the Sexual Offences Act of 2003.

²¹⁶ H. Kase, I. Pettai, I. Proos. Prostitution in Estonia: social risks and economic pressure. Avatud Eesti Fond, Tallinn: 2003, page 9 (in Estonian).

²¹⁷ *Ibid*, page 5.

²¹⁸ See table 1 on page 30.

further methods of tackling prostitution are justified. Subchapter 2.5. focuses on the prostitution-related discussions in the media. The topic of criminalising the purchase of sexual services has been discussed in the past, but afterwards it has been neglected for several years. Recently many politicians have expressed an interest in banning the act. It seems very probable that Estonia will be among the countries to criminalise the purchase of sexual services from adults in the next few years.

The third chapter provides a thorough overview of the effects of criminalising the purchase of sexual services in Sweden and Finland. The main differences between the said countries and Estonia are mapped out in subchapter 3.1. to better analyse the probability of achieving the same effects in Estonia. One big difference is the high percentage of local sex workers in Estonia while most Scandinavian countries are known for a high percentage of immigrant sex workers. This could mean that the sex workers in Estonia are less vulnerable. They do not have to hide from the police to avoid deportation or accept dangerous clients out of desperation. Another significant difference is the fact that there is almost no street prostitution in Estonia. The changes in street prostitution have been researched very closely in Sweden, but their findings have no practical use for Estonia. Other than that the countries have a similar percentage of sex buyers and a similar history of regulating prostitution.

Subchapter 3.3. provides an overview of the most significant effects noted in Sweden as a result of banning the purchase of sexual services. It is based on an analysis of the years 1999-2008²¹⁹. First it was noted that the number of street prostitutes in bigger cities has decreased. This conclusion is based on data collected by the local Prostitution Units and Groups in Stockholm, Gothenburg and Malmö. In some periods no annual tallies were done in the first two cities so estimates were made based on information such as how many prostitutes were out per evening. When we compare the years 1999 and 2008 the numbers of street prostitutes have decreased by more than half in Gothenburg and Malmö and by a bit less than half in Stockholm²²⁰. It was also noted that a large portion of the current street prostitutes are of a foreign background²²¹. This is probably due to the fact that after 1999 a lot of new member states have joined the European Union and crossing borders has become much easier in a large part of Europe. This plays an important role in the observation that the health of sex workers in public places has deteriorated. This is a result of not being very picky about clients

²¹⁹ J. Evans, M.L.Key. Selected extracts of the Swedish government report SOU 2010:49. The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008. Swedish Institute, 2010.

²²⁰ *Ibid*, page 20.

²²¹ *Ibid*.

and agreeing to have unprotected sex. However, this might not be because of the decreased amount of clients alone, but because of the riskier behaviour of foreign prostitutes whose numbers increased significantly in public places after 1999. Street prostitution is the only area of prostitution that has had a noticeable decrease after the law of 1999. However, since there is almost no street prostitution in Estonia the noted effects have no practical value here. If anything, the few sex workers that operate in public places would probably stop working. Secondly, the Internet has become a new arena for sex workers to find clients and this area is much more difficult for the law enforcement to control. There is no direct evidence of former street prostitutes having moved on to any of more hidden forms of prostitution, but it cannot be ruled out either. It is also known that a trend of moving away from public places already existed before the purchase of sexual services was banned so it cannot be a result of the new law alone. Since Estonia does not have a lot of prostitution in public places the majority of contacts are probably made online. Another worrying fact is that most underaged sex workers operate online.²²² It is therefore necessary to develop a better strategy of monitoring the contacts made between sex workers and clients online. Thirdly, there are still brothels and other establishments where sexual services are offered in different parts of Sweden even though they are not very common. There is no information to indicate that this type of prostitution has increased in scope.²²³

Some problems have been noted in the process of implementing the ban on sex purchase. One of them is the fact that it is very difficult for sex workers to claim any damages from their clients. The idea behind the law of 1999 was to restrict prostitution as a form of violence against women. However, the case law has not taken that into account. The crime of buying sex has still been referred to as an offence against the public order instead of against the person, because of the sex worker's supposed consent. In one case²²⁴ a sex worker was not considered to be a victim even though she was forced to perform acts she did not agree to. Her clients were found guilty for purchasing sex, but no damages were granted. The Estonian and Swedish legal systems both provide an opportunity for sex workers to claim damages just like any other victim of a crime. It is difficult to tell how Estonian courts would solve similar issues. Another problem is the inactivity of the law enforcement and the lenient nature of the punishments sentenced by the courts. It is very rare for a person to be sentenced to imprisonment. Most offenders have to pay a fine and this is largely due to the fact that many

²²² The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, page 21.

²²³ *Ibid*, page 22.

²²⁴ *Hövrätten för Västra Sverige* 2007-12-18, B 3065-07.

of them admit to the act²²⁵. The law enforcement does not put a lot of emphasis on investigating cases of sex purchase. The higher imprisonment rate of one year instead of six months was enacted in 2011 as an attempt to prioritise the crime of sex purchase. If law enforcement were more active in Estonia and the probability of getting caught were greater the demand for sexual services could decrease more. The effects of banning the purchase of sex on trafficking in human beings is not clear. It is only assumed that the ban keeps potential traffickers away from Sweden. The law's effect on the number of underaged sex workers is also not clear. It is known that most of them are involved in indoors prostitution which is harder to monitor. Therefore it would be more productive to prevent minors from getting involved in prostitution at all.

The effects of criminalising the purchase of sex from victims of prostitution have not been researched as thoroughly in Finland, but there is a decent amount of case law on the subject. Buyers of sex are almost always sentenced to fines. The main question concerning proof is whether the defendant knew whether the person they were buying sex from was a victim of prostitution. Certain criteria has been established by the Finnish courts that should point to the fact that a person is a victim of prostitution: the fact that the person is a foreigner, her awkward or uncomfortable behaviour and signs of inexperience.²²⁶ It is still somewhat debated whether the chosen regulation was the best option. The main criticism concerns the fact that the situation of the victims of prostitution has not changed much as a result of the law and that there is insufficient evidence of how the demand for sexual services has changed. The lack of evidence about the state of hidden forms of prostitution is a problem in Sweden as well.

The author reached a conclusion that since there is no sufficient proof that the Swedish law of 1999 has decreased the demand for prostitution and significantly restricted the sex trade in areas other than street prostitution it would be better to follow the Finnish example. It would benefit the fight against organised prostitution and human trafficking more than leaving the current regulation unchanged. It is also not as extreme as the Swedish approach, because the latter makes no distinction between independent sex workers and those whose economic independence has been restricted by a third party.

²²⁵ The Ban against the Purchase of Sexual Services. *Op.cit.*, page 10.

²²⁶ Helsinki District Court decision 28.11.2008 nr 08/11690, page 12.

Õigusaktide ja kohtulahendite lühendid

Õigusaktide lühendid

KarS – karistusseadustik

KrK – kriminaalkodeks

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

Kohtute lahendite lühendid

RKKKo – Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

TlnRnKo – Tallinna Ringkonnakohtu otsus

HMKo – Harju Maakohtu otsus

Kasutatud materjalid

Kirjandus

1. L. Abramowski, I. Canow, M. Ernbo, P. Mörk, L. Petersson, R. Standar, U. Wittrock. Kriminalstatistik 2003-2012. Brottsförebyggande rådet (Brå) – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://goo.gl/nSDwrrp>
2. A. Ahven, U. Klopets, K.C. Kruusmaa, A. Leps, P. Lindsalu, J. Salla, L. Surva, M.L. Sööt. Kuritegevus Eestis 2012. Kriminaalpoliitika uuringud 17, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakond, Tallinn: 2013
3. A. Ahven, U. Klopets, A. Leps, P. Lindsalu, J. Salla, L. Surva, K. Tamm. Kuritegevus Eestis 2011. Kriminaalpoliitika uuringud 16, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakond, Tallinn: 2012
4. A. Arrak. Prostitutsioon tuleks legaliseerida. Postimees 12.07.2013 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/1298238/andres-arrak-prostitutsioon-tuleks-legaliseerida>
5. S.M. Berger. No End in Sight: Why the „End Demand“ Movement is the Wrong Focus for Efforts to Eliminate Human Trafficking. Harvard Journal of Law and Gender, suvi 2012
6. J. Bindel. Iceland: The World’s most Feminist Country. The Guardian, 25.03.2010 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://goo.gl/VZSY>
7. L. Brussa (toim). Sex Work in Europe. A mapping of the prostitution scene in 25 European countries. European Network for HIV/STI Prevention and Health Promotion among Migrant Sex Workers, TAMPEP 2009.
8. V. Clausen. An assessment of Gunilla Ekberg’s account of Swedish prostitution policy. Autori poolt avaldatud 2007. a. jaanuaris, lk 5 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://goo.gl/XTQFuz>
9. S. Dodillet, P. Östergren. The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects. Conference paper presented at the International Workshop: Decriminalizing Prostitution and Beyond: Practical Experiences and Challenges. The Hague, March 2011 – Arvutivõrgus: <http://gup.ub.gu.se/records/fulltext/140671.pdf>
10. K. Eespere. Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2007.
11. G. Ekberg. The Swedish Law that Prohibits the Purchase of Sexual Services: Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings. Violence Against Women 2004 nr 10.

12. J. Evans, M.L. Key (tõlk). The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008. Selected extracts of the Swedish Government Report SOU 2010:49 (2010).
13. M. Farley, J. Bindel, J.M. Golding. Men who buy sex. Who they buy and what they know. Eaves, London: 2009.
14. R.B. Flowers. The Prostitution of Women and Girls. McFarland 1998.
15. A. Jordan. The Swedish Law to Criminalise Clients: A Failed Experiment in Social Engineering. Program on Human Trafficking and Forced Labor, Issue Paper 4, April 2012.
16. M. Järvinen. Of Vice and Women. Shades of Prostitution. Scandinavian Studies in Criminology, vol 13. Scandinavian University Press, Oslo: 1993.
17. O. Kahu (toim). Pevkur: seksi ostmine tuleks keelata. ERR Uudised 02.05.2012 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/index.php?06251890>
18. K. Kalamees. Oviir ärgitab prostitutsiooni vastu võitlema. Eesti Päevaleht 27.11.2002 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/oviir-argitab-prostitutsiooni-vastu-voitlema.d?id=50940386>
19. H. Kase, I. Pettai. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn: 2002.
20. H. Kase, I. Pettai, I. Proos. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Avatud Eesti Fond, Tallinn: 2003.
21. A. Krjukov (toim). Politsei: seksi ostmise keeluga ei maksa kiirustada. ERR Uudised 03.05.2012 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/index.php?06251989>
22. M. Käerdi, V. Kõve, I. Kull, P. Varul. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
23. V. Malarek. The Johns: Sex for Sale and the Men Who Buy It. Arcade Publishing 2009.
24. M.L. Masing. Õiguse roll prostitutsiooni reguleerimisel – kas Eestil on midagi õppida Rootsi ja Läti kogemustest? Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool: 2005.
25. P. Mörk. Kriminalstatistik 2012. Brottsförebyggande rådet (Brå) 2013.
26. NIPH (National Institute of Public Health): Sex in Sweden: on the Swedish Sexual Life 1996 (avaldatud 2000).
27. H. Ojamaa (toim). Katri Eespere: prostitutsiooni legaliseerimine on mõttetu. Postimees 16.07.2013 – Arvutivõrgus: <http://arvamus.postimees.ee/1301714/katri-eespere-prostitutsiooni-legaliseerimine-on-mottetu>

28. M. Pajumets. Prostitutsioon – kas ühiskondlik probleem? Arvamused nähtuse olemusest, põhjustest, tagajärgedest. Sotsiaalministeerium: Tallinn 2004.
29. C. Pateman. Prostitution and Pornography: Philosophical Debate about the Sex Industry. Jessica Spector (koostaja). Stanford University Press, Stanford: 2006.
30. P. Pikamäe, J. Sootak. Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009.
31. J.M. Pollock. Criminal Law. Anderson Publishing: 2012.
32. I. Rebane (koost). Eesti NSV kriminaalkoodeks. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
33. Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimus-laitoksen tutkimuksia 264, Helsinki 2013.
34. V. Roth. Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden: 2012.
35. J.K. Schaffer. Research on Norwegian Prostitution Policy – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://nppr.se/2010/08/17/existing-research-on-norwegian-prostitution-policy/>
36. J.K. Schaffer. Race and Prostitution in Norway – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://nppr.se/2009/02/24/race-and-prostitution-in-norway/>
37. G. Serughetti. Prostitution and Clients' Responsibility. Men and Masculinities, 16 (I).
38. J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Juura: Tallinn 2010.
39. J. Sootak. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2011.
40. M. Waltman. Sweden's Prohibition of Purchase of Sex: The Law's Reasons, Impact and Potential. Women's Studies International Forum vol 34 nr 5 (2011).

Eestikeelne normatiivmaterjal

1. Euroopa Nõukogu ja Parlamendi direktiiv 2011/93/EL, 13. Detsember 2011, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK
2. „Laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitleva Euroopa Nõukogu konventsiooni“ heakskiitmine ja volituse andmine – RT II 2008, 18, 55
3. Karistusseadustik – RT I 2001, 61, 364...RT I, 26.02.2014, 6.
4. Karistusseadustiku täiendamise seadus (209 SE I) – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=1007ddef-6a79-467a-95c9-dfb9ab8be136&>

5. Kriminaalkodeks – RT III 2002, 11, 108.
6. Kriminaalmenetluse seadustik – RT I 2003, 27, 166...RT I, 26.02.2014, 8.
7. Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I 2002, 35, 216...RT I, 06.12.2010, 12.

Võõrkeelne normatiivmaterjal

1. Brotsbalk (1962:700) – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://goo.gl/wPMbPD>
2. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/201.htm>
3. The General Penal Code (§ 202a ingliskeelne tõlge) – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.regjeringen.no/en/dep/jd/whats-new/News/2008/criminanzing-the-purchase-of-sexual-ac.html?id=537854>
4. General Penal Code of Iceland No. 19, 12.02.1940 (ingliskeelne tõlge 01.03.2004 seisuga)
5. Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/prostg/>
6. Kvinnofrid. Regeringens proposition 1997/98:55 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/66/5406e038.pdf>
7. Rikoslaki 19.12.1889/39 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
8. Sexual Offences Act 2003 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>

Kohtupraktika

1. RKKKo 25.01.2005, nr 3-1-1-95-04
2. TlnRKO 08.04.2009, nr 1-08-10171
3. HMKo 10.02.2010, nr 1-09-1328
4. TlnRKO 21.06.2011, nr 1-08-14185
5. HMKo 25.02.2013, nr 1-12-12472
6. Salo Ringkonnakohtu otsus 18.04.2007 nr 07/302
7. Borgarting lagmannsrett (apellatsioonikohus) 09.05.2008 nr LB-2007-30790
8. Lääne-Rootsi apellatsioonikohus 18.12.2007, B 3065-07

9. Helsingi ringkonnakohtu otsus 28.11.2008 nr 08/11690

10. Helsingi linnakohus 17.03.2009 nr 09/2480

Muud allikad

1. J. Bryngemark. On the „Swedish model“ (ettekanne 2006), lk 1 – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.scarletalliance.org.au/library/jesperbryngemark_06/
2. The Centre for Gender Equality – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jafnretti.is/jafnretti/?D10cID=ReadNews&ID=523>
3. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Explanatory Report – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/201.htm>
4. Eesti rahvastik elukoha, soo ning vanuse järgi – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>
5. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (469 SE I juurde), lk 5 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=a8261a8f-3708-45bf-bafc-2234bbbf3aa2&>
6. Kas Eesti peaks seaduslikult lubama prostitutsiooni või mitte? Estonian World Review 25.08.2003 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eesti.ca/kas-eesti-peak-seaduslikult-lubama-prostitutsiooni-voi-mitte/article4900>
7. J. Kauppinen. Prostituutio ja ihmiskauppa – hyviä vihollisia molemmat. Ettekanne Imatras, 03.10.2009.
8. Nytt Juridiskt Arkiv 2001-07-09 nr 72.
9. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.osce.org/odihr/19223>
10. Sammanfattning av betänkandet Könshandel. SOU 1995: 15 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.government.se/sb/d/108/a/25123>
11. Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise teksti juurde – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=9cf009fa-d9f2-82ea-269f-4eb4e0e26134&>

12. Seletuskiri karistusseadustiku täiendamise seaduse eelnõu (SE 209) juurde –
Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&id=1007ddef-6a79-467a-95c9-dfb9ab8be136&>
13. Valitsuse kuritegevusvastased prioriteedid 26.03.2013 – Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59334/Valitsuse+kuritegevus+vastased+prioriteedid+2013.pdf>
14. What is the „Nordic Model“? – Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.equalitynow.org/sites/default/files/Nordic_Model_EN.pdf